

Plānam “Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģija 2022.–2027. gadam
NOTEKŪDEŅU DŪŅU IZMANTOŠANAS TIESISKAIS REGULĒJUMS

Satura rādītājs

1. Starptautiskie politikas plānošanas dokumenti notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas jomas nākotnes vīziju definēšanai.....	2
2. ES normatīvo aktu un saistošā regulējuma analīze notekūdeņu dūņu, atkritumu apsaimniekošanas un citās saistītās jomā	17
3. Nacionālā līmeņa normatīvo aktu analīze, to regulējums un prasības notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas jomā	28
4. Nacionāla līmeņa plānošanas dokumentu un citu attīstības plānošanas un līdzšinējās attīstības dokumentu izvērtējums	46
5. Investīciju regulējums un vērtējums notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas kontekstā.....	64
6. Rekomendācijas un priekšlikumi normatīvo aktu pilnveidei stratēģijas ieviešanas nodrošināšanai	70

1. Starptautiskie politikas plānošanas dokumenti notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas jomas nākotnes vīziju definēšanai

Lai arī notekūdeņu dūņas, ir tikai viens no notekūdeņu apsaimniekošanas procesa atlikumiem vai posmiem, to skar kopējās globālās vides aizsardzības attīstības tendences, tai pat laikā ņemot vērā, ka globālo procesu kontekstā notekūdeņu dūņas ir mazāk nozīmīga vides problēma pretstatā pasaules klimata pārmaiņām un globālajam vides piesārņojumam. Līdz ar to starptautiskajos, tai skaitā ES līmeņa vispārējos vides aizsardzības jomas dokumentos, kas kopumā ietekmē un maina globālās vides aizsardzības attīstības tendences un vīzijas, nosaka jomas prioritātes un saistības, nav noteikti specifiski nosacījumi notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai, izmantošanai vai noteikti mērķi notekūdeņu dūņu kā produkta attīstībai. Vienlaikus dažādi vispārējie vides jomas starptautiskie dokumenti palīdz definēt virzienu kādā būtu jāattīsta notekūdeņu dūņu apsaimniekošana, lai tā atbilstu 21.gs. vides aizsardzības mērķiem un resursu izmantošanas vīzijai. Šajā nodaļā īsi apskatīti galvenie starptautiskie vides aizsardzības jomas dokumenti, kas būtu ņemami vērā domājot par notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģisko virzienu nākotnē.

ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi

Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development)¹

2015.gada 12.augustā ANO Ģenerālā asambleja pieņēma noslēguma dokumentu par turpmāko attīstības programmu pēc 2015.gada ar nosaukumu “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development” jeb “Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030.gadam”, kas plašāk pazīstami kā ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi, kas tika izstrādāti beidzoties Tūkstošgades attīstības mērķiem (Millenium Development Goals – MDGs). Kopumā dokumentā definēti 17 mērķi un 169 apakšmērķi, kas stājās spēkā no 2016.gada 1.janvāra un būs pamats ANO lēmumu pieņemšanai turpmākajos 15 gados un tie sasniedzami, lai pasaulē mazinātos nabadzība un pasaules attīstība būtu ilgtspējīga. Kā jau minēts dokumenta nosaukumā šīs programmas mērķus dažādās jomās vieno jēdziens “ilgtspēja” jeb uzsvars uz pasaules ilgtspējīgu attīstību visās tās izpausmēs, visās nozarēs un jomās. Izvirzītie mērķi tiek līdzsvaroti trīs dimensijās: ekonomika, sociālie aspekti un vide.

Būtiskākie ANO Ilgtspējas mērķi un apakšmērķi, kas tieši vai pastarpināti var būt saistīti ar nepieciešamību nodrošināt ilgtspējīgu notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, un kas var ietekmēt izvēli par labu vienam vai citam notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskajam virzienam ir:

2.mērķis. Izskaut badu, panākt pārtikas nodrošinājumu un uzlabotu uzturu, veicināt ilgtspējīgu lauksaimniecību:

2.4. Līdz 2030.gadam nodrošināt ilgtspējīgas pārtikas ražošanas sistēmas un īstenot noturīgu lauksaimniecības praksi, kas palielina produktivitāti un ražošanu, palīdz saglabāt ekosistēmas,

¹ https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Dienaskartiba%202030_0.pdf

nostiprina spēju pielāgoties klimata pārmaiņām, galējiem laikapstākļiem, sausumam, plūdiem un citām dabas katastrofām un pakāpeniski uzlabo zemes un augsnes kvalitāti;

6.mērķis. Nodrošināt ūdens un sanitārijas pieejamību visiem un ilgtspējīgu pārvaldību:

6.2. Līdz 2030.gadam nodrošināt visiem pienācīgas sanitārijas un higiēnas iespējas un izskaust defekāciju atklātās vietās, īpašu uzmanību pievēršot sieviešu, meiteņu un neaizsargātu iedzīvotāju vajadzībām;

6.3. Līdz 2030.gadam uzlabot ūdens kvalitāti, samazinot piesārņojumu, izskaužot atkritumu apglabāšanu poligonos un līdz minimumam samazinot bīstamu ķīmisku vielu un materiālu izlaišanu, uz pusi samazinot neapstrādātu atkritumu īpatsvaru un būtiski palielinot to pārstrādi un drošu atkārtotu izmantošanu visā pasaulē;

6.4. Līdz 2030.gadam būtiski palielināt ūdens izmantošanas lietderību visās nozarēs un nodrošināt ilgtspējīgu saldūdens patēriņu un apgādi, lai novērstu ūdens trūkumu un būtiski samazinātu to cilvēku skaitu, kuriem trūkst ūdens;

6.5. Līdz 2030.gadam īstenot ūdens resursu integrētu pārvaldību visos līmeņos, tostarp vajadzības gadījumā īstenojot pārrobežu sadarbību;

6.6. Līdz 2020.gadam aizsargāt un atjaunot ar ūdeni saistītas ekosistēmas, tostarp kalnus, mežus, mitrājus, upes, pazemes ūdeņus un ezerus;

6.b Atbalstīt un nostiprināt vietējās sabiedrības līdzdalību ūdens apsaimniekošanas un sanitārijas pārvaldības uzlabošanā.

7.mērķis. Nodrošināt visiem piekļuvi uzticamai, ilgtspējīgai un mūsdienīgai enerģijai par pieejamu cenu:

7.1. Līdz 2030.gadam nodrošināt vispārēju piekļuvi uzticamiem, ilgtspējīgiem un mūsdienīgiem energopakalpojumiem par pieejamu cenu;

7.2. Līdz 2030.gadam būtiski palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru vispārējā energoresursu struktūrā.

8.mērķis. Veicināt noturīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi, pilnīgu un produktīvu nodarbinātību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem:

8.4. Pakāpeniski līdz 2030.gadam visā pasaulē uzlabot patēriņa un ražošanas resursefektivitāti un mēģināt nošķirt ekonomikas izaugsmi no vides degradācijas saskaņā ar desmit gadu programmu kopumu par ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, attīstītajām valstīm uzņemoties vadību.

11.mērķis. Padarīt pilsētas un apdzīvotas vietas iekļaujošas, drošas, elastīgas un ilgtspējīgas:

11.6. Līdz 2030.gadam samazināt pilsētu nelabvēlīgo ietekmi uz vidi uz vienu iedzīvotāju, cita starpā pievēršot īpašu uzmanību gaisa kvalitātei un sadzīves un citu atkritumu apsaimniekošanai;

11.a Atbalstīt pozitīvas ekonomiskās, sociālās un ekoloģiskās saites starp pilsētu, piepilsētu un lauku teritorijām, nostiprinot valsts un reģionālās attīstības plānošanu.

12.mērķis. Nodrošināt ilgtspējīgus patēriņa un ražošanas modeļus:

12.2. Līdz 2030.gadam nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un lietderīgu izmantošanu;

12.4. Līdz 2020.gadam nodrošināt ķīmisko vielu un visu veidu atkritumu apsaimniekošanu videi nekaitīgā veidā visā to dzīves ciklā atbilstoši saskaņotajiem starptautiskajiem līgumiem un ievērojami samazināt šādu vielu un atkritumu izlaišanu gaisā, ūdenī un augsnē, tādējādi līdz minimumam samazinot to nelabvēlīgo ietekmi uz cilvēku veselību un apkārtējo vidi;

12.5. Līdz 2030.gadam ievērojami samazināt radīto atkritumu apjomu, īstenojot atkritumu novēršanas, mazināšanas, pārstrādes un atkārtotas izmantošanas pasākumus.

13.mērķis. Veikt steidzamus pasākumu, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām un to ietekmi:

13.1. Visās valstīs stiprināt noturību pret apdraudējumiem, kas saistīti ar klimatu, un dabas katastrofām un spēju pielāgoties tām;

13.2. Integrēt klimata pārmaiņu jomā veiktos pasākumus valstu politikās, stratēģijās un plānošanā.

14.mērķis. Saglabāt un ilgtspējīgi izmantot okeānus, jūras un to resursus, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību:

14.1. Līdz 2025.gadam novērst un būtiski samazināt visu veidu jūras piesārņojumu, jo īpaši uz zemes veiktu darbību izraisītu piesārņojumu, tostarp jūras pieguļojumu un uzturvielu piesārņojumu.

15.mērķis. Aizsargāt, atjaunot un veicināt sauszemes ekosistēmu ilgtspējīgu izmantošanu, ilgtspējīgi apsaimniekot mežus, apkarot pārtuksnešošanas un novērst zemes degradāciju, veicināt tās atjaunošanu un apstādināt bioloģiskās daudzveidības izušanu:

15.1. Līdz 2020.gadam nodrošināt sauszemes un iekšzemes saldūdens ekosistēmu un to pakalpojumu, jo īpaši mežu, mitrāju, kalnu un tuksnešu, saglabāšanu, atjaunošanu un ilgtspējīgu izmantošanu atbilstoši saistībām, ko uzliek starptautiskie nolīgumi:

15.2. Līdz 2020.gadam veicināt visu veidu mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, apturēt atmežošanu, atjaunot pasliktinātas kvalitātes mežus un būtiski palielināt apmežošanu un mežu atjaunošanu visā pasaulē:

15.3. Līdz 2030.gadam apkarot pārtuksnešošanas, atjaunot degradēto zemi un augsni, tostarp zemi, ko skārusi pārtuksnešošanās, sausums un plūdi, un tiekties uz zemes degradācijai neitrālas pasaules veidošanu.

Kā jau secināts iepriekš – ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi un noteiktie apakšmērķi ir vispārīgi un vērsti uz visas planētas ilgtspējīgu nākotni, taču vienlaikus tie, lai arī nepasaka soļus mērķu sasniegšanai, tie ir precīzi un ļauj noprast, ka:

- 1) Notekūdeņu centralizēta savākšana un attīrīšana ir būtiska un to nepieciešams veicināt, palielinot arī decentralizētu savākto notekūdeņu attīrīšanu un novēršot neattīrītu notekūdeņu ieplūdi apkārtējā vidē, t.sk. pasaules jūrās, no kā secināms, ka notekūdeņu dūņu apjoms, līdz ar apstrādātā notekūdeņu apjoma pieaugumu pasaulē, visticamāk palielināsies;
- 2) Arvien efektīva resursu, tai skaitā dzeramā ūdens, izmantošana var liecināt par iespējamām notekūdeņu sastāva izmaiņām, pieaugot augu barošanās elementu

koncentrācijai notekūdeņos, vienlaikus samazinoties dažādu ražošanas atlikumu, starpproduktu, ķīmisku vielu un ražošanas izejvielu (metālu, naftas produktu u.c.) apjomam notekūdeņos, kas vienlaikus ar stingrāku vides prasību kontroli, ļauj secināt, ka ilgtermiņā notekūdeņu dūņu apjoms var pieaugt, bet to sastāvs, atbilstoši šobrīd dūņu kvalitāti raksturojošo elementu grupai, var būtiski nepasliktināties.

- 3) Inovatīvu un jaunu ražošanas veidu attīstība, kā arī kopējā industrializācijas veicināšana (9.mērķis), lai arī paredzams, ka tā kļūs resursus taupošāka un videi draudzīgāka, var mainīt notekūdeņu un līdz ar to arī to dūņu sastāvu, palielinot tādu elementu, vielu un daļiņu saturu, kas līdz šim nav ticis novērtēts vai to ietekme uz iespējamiem izmantošanas veidiem nav šobrīd zināma.
- 4) Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai jābūt resursu (energoresursu, izejvielu un palīgmateriālu) taupīgai un efektīvai, pēc iespējas nodrošinot notekūdeņu dūņu kā resursa atkal izmantošanu un atgriešanu dabas/ražošanas procesos, tādējādi nodrošinot visa notekūdeņu un dzeramā ūdens procesa ilgtspēju un apritīgumu.

Kā jau norādīts apskatāmajā dokumentā minētie ANO Ilgtspējas mērķi ir iekļaujami katras valsts un reģionālo organizāciju attīstības programmās, līdz ar to arī ES kā reģionālās organizācijas aktuālās, vispārējās vides aizsardzības un attīstības dokumentos tiek pārņemti ANO Ilgtspējas mērķu un apakšmērķu vīzija, to detalizējot un definējot soļus mērķu sasniegšanai.

EK 2019. gada 11.decembra paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Eiropas zaļais kurss²

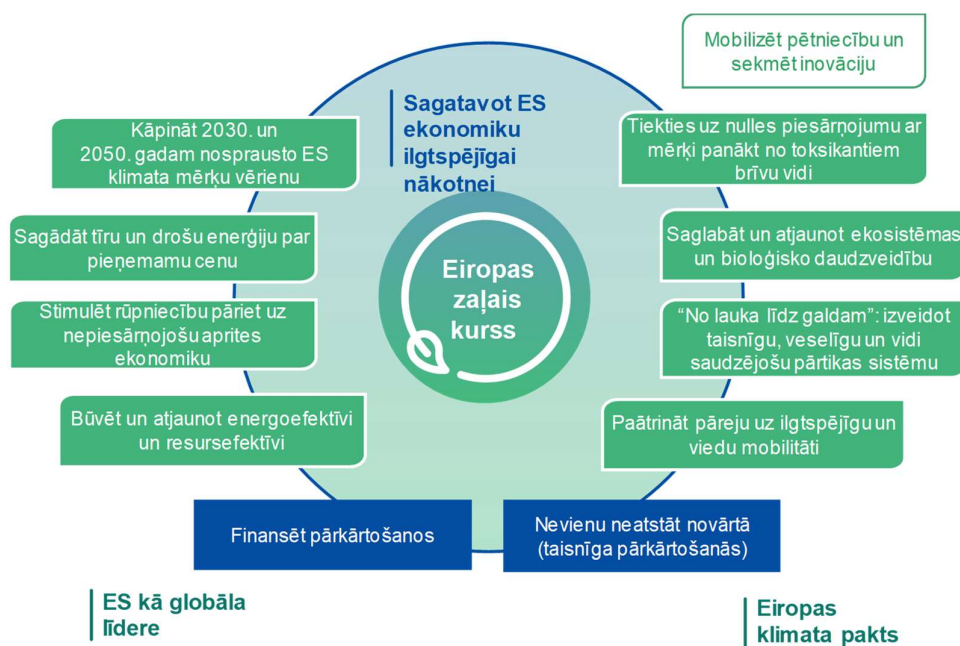
2019. gada 11.decembrī EK publicēja paziņojumu par ES ilgtspējīgas attīstības stratēģiju ar kuru tika noteikti turpmākās attīstības ilgtspējīgie mērķi un aspekti Eiropas Savienībai un tās iedzīvotājiem, kas plašāk pazīstams kā “Eiropas Zaļais kurss”. Zaļais kurss ir stūrakmens EK stratēģijai virzībā uz Apvienoto Nāciju Organizācijas 2030. gada programmas un ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanu. Komisija zaļā kursa ietvaros pārorientēja Eiropas pusgada makroekonomiskās koordinācijas procesu tā, lai tajā būtu integrēti ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi, ekonomikas politika būtu vērsta uz ilgtspēju un iedzīvotāju labbūtību un ilgtspējīgas attīstības mērķi būtu ES rīcībpolitikas veidošanas un rīcības pašā pamatā. Tā ir jauna izaugsmes stratēģija, kas nosaka, ka:

- *vēlākais 2050. gadā visas siltumnīcefekta gāzes tiek neitralizētas, panākot, lai Eiropa kļūtu par pirmo klimatneitrālo pasaules daļu;*
- *ekonomikas izaugsme ir atsaistīta no resursu izmantošanas;*
- *novārtā nav atstāts neviens cilvēks un neviens reģions;*

un tiecas ES pārveidot par taisnīgu un pārticīgu sabiedrību ar mūsdienīgu, resursefektīvu un konkurētspējīgu ekonomiku. Tās mērķis ir arī aizsargāt, saglabāt un stiprināt ES dabas kapitālu un aizsargāt iedzīvotāju veselību un labbūtību no vidiskiem apdraudējumiem un ietekmes. Eiropas Zaļais kurss nosaka, ka tā sasniegšanai nepieciešami jauni, ambiciozi mērķi un visiem

² <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-lv>

ES pasākumiem un rīcībpolitikām būs jābūt orientētiem uz Eiropas Zaļā kursa mērķu sasniegšanu. Dažādie Zaļā kursa elementi ir ilustrēti 1. attēlā.

1. attēls. Eiropas zaļais kurss.

Zaļajā kursā norādīts, ka ilgtspējīga produktu rīcībpolitika varētu ievērojami mazināt atkritumu daudzumu, bet gadījumos, kad no atkritumiem nevar izvairīties, vajag atgūt to ekonomisko vērtību un novērst vai līdz minimumam samazināt to ietekmi uz vidi un klimata pārmaiņām. Tāpat minēts, ka nepieciešami jauni tiesību akti, kuros ar jauniem mērķrādītājiem un pasākumiem jāvēršas pret pārmērīgu iepakojumu un atkritumu radīšanu. Līdztekus ES uzņēmumiem vajadzētu būt pieejamam aktīvam un integrētam otrreizējo izejmateriālu un blakusproduktu vienotajam tirgum. Minētais lielā mērā attiecināms arī notekūdeņu dūņām kā augu barošanās elementu resursa un notekūdeņu apstrādes procesa blakusprodukta izmantošanu atkārtoti, vienlaikus paturot prātā Zaļā kursa vienu no uzdevumiem - tiekties uz nulles piesārņojumu ar mērķi panākt no toksikantiem brīvu vidi, kas nozīmē, ka nedz notekūdeņu dūņās esošie augu barošanās elementi, nedz smagie metāli, vai jebkādi citi piesārņojoši elementi nedrīkst radīt ietekmi uz apkārtējo vidi un notekūdeņu dūņu kā resursa izmantošana ir lielā mērā skatāma kontekstā ar to kvalitātes un vides nekaitīguma parametriem.

Kā jau minēts iepriekš, Zaļais kurss vēlreiz nostiprina ar vidi un resursefektīvu saistīto ANO Ilgtspējas mērķu aktualitāti arī ES mērogā un nepieciešamību virzīties uz to sasniegšanu, īpaši uzsverot klimatneitralitātes un resursu efektīvu, atkārtotu un aprītu izmantošanu. Lai šos mērķus sasniegtu Eiropas Zaļā kursa paziņojuma pielikumā iekļauts ceļvedis – galvenie soļi, Zaļā kursa īstenošanai, kas paredz izmaiņas virknē esošu ES līmeņa dokumentu, direktīvu un stratēģiju, kā arī jaunu saistošu dokumentu izstrādi, kur detalizēti, attiecīgo nozaru dokumentos ir iekļauti soļi, mērķi un rīcības Zaļā kursa ieviešanai.

Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Noslēgt aprites loku – ES Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku³

Lai veicinātu aprites ekonomikas principu ieviešanu un plašāku piemērošanu ES ekonomikā 2015.gada 2.decembrī tika publicēts ES Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku (turpmāk - RPPAE). Plāna mērķis bija nodrošināt pāreju uz pilnīgāku aprites ekonomiku, kurā produktu, materiālu un resursu vērtība tiek uzturēta pēc iespējas ilgi un kurā tiek radīts pēc iespējas maz atkritumu, tādējādi radot būtisku ietekmi uz ES centieniem izveidot ilgtspējīgu mazoglekļa ekonomiku, kur resursi tiek izmantoti efektīvi.

Plāns ietver plašas saistības attiecībā uz ekodizainu, stratēģisku pieeju attīstīšanu attiecībā uz plastmasu un ķīmiskajām vielām, nozīmīgu novatorisku projektu finansēšanas iniciatīvu saistībā ar ES pētniecības programmu "Apvārsnis 2020" un mērķtiecīgus pasākumus plastmasas, pārtikas atkritumu, būvniecības, kritiski svarīgu izejvielu, rūpniecības un kalnrūpniecības atkritumu, patēriņa un publiskā iepirkuma jomā. Plāns paredz arī izstrādāt tiesību aktu priekšlikumus par mēslošanas līdzekļiem un ūdens atkārtotu izmantošanu.

Viena no RPPAE sfērām ir - no atkritumiem līdz resursiem: otrreizējo izejvielu un ūdens atkārtotas izmantošanas tirgus attīstība. Tajā noteikts, ka aprites ekonomikā materiāli, kurus var pārstrādāt, atkal atgriežas ekonomikā kā jaunas izejvielas un tādējādi palielina apgādes drošību. Šīs "otrrreizējās izejvielas" var tirgot un nosūtīt tāpat kā primārās izejvielas no parastajiem ieguves resursiem.

RPPAE norādīts, ka otrreizējās izejvielas joprojām veido mazu daļu no Eiropas Savienībā izmantotajiem materiāliem. Atkritumu apsaimniekošanas prakse tieši ietekmē materiālu daudzumu un kvalitāti, tāpēc darbības šīs prakses uzlabošanai ir svarīgas.

Viens no šķēršļiem, kas kavē otrreizējo izejvielu izmantošanu, ir neskaidrība par to kvalitātes rādītājiem, jo, gadījumos, kad nav noteikti vienoti ES mēroga standarti, var būt grūti noteikt piemaisījumu līmeni vai derīgumu augstas kvalitātes pārstrādei (piemēram, plastmasai). Pēc šādu standartu izstrādes būtu jāpalielinās uzticēšanās līmenim otrreizējām izejvielām un pārstrādātiem materiāliem, kas veicinātu šādu izejvielu tirgu. Pārskatītajos tiesību aktu priekšlikumos par atkritumiem ir precīzāki noteikumi, kas ļauj noteikt, kad otrreizējā izejviela vairs nav jāuzskata par atkritumiem, kas radīs lielāku noteiktību operatoriem un vienlīdzīgu konkurences apstākļus.

Pārstrādātas barības vielas ir svarīga otrreizējo izejvielu kategorija, kurai ir nepieciešams izstrādāt kvalitātes standartus, lai tās var izmantot kā mēslošanas līdzekļus. To ilgtspējīga izmantošana lauksaimniecībā samazina vajadzību pēc minerālmēsliem, kuru ražošana negatīvi ietekmē vidi un ir atkarīga no fosfātiežu importa. Tomēr mēslošanas līdzekļu, kuru pamatā ir pārstrādātas barības vielas, izmantošanu patlaban kavē dalībvalstu atšķirīgie noteikumi un kvalitātes un vides standarti. Lai risinātu šo situāciju, Komisija ierosinās pārskatīt ES regulu par mēslošanas līdzekļiem. Šajā sakarībā tiks ierosināti arī jauni pasākumi, kas atvieglos organisko un uz atkritumiem balstīto mēslošanas līdzekļu atzīšanu visā ES, tādējādi stimulējot ES mēroga tirgus ilgtspējīgu attīstību.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52015DC0614>

EK 2020. gada 11. marta paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. “Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns. Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu.”⁴

Viens no soļiem Eiropas Zaļā kursa īstenošanai, kas tika iekļauts iepriekš apskatītā paziņojuma pielikumā bija Aprites ekonomikas rīcības plāns, ar kuru EK nāca klājā 2020.gada 11.martā un, kas faktiski turpināja RPPAE iekļautos principus un aprites ekonomikas aspektus.

Ziņojumā norādīts, ka par cik pusi no kopējām siltumnīcefekta gāzu emisijām un vairāk nekā 90 % no biodaudzveidības zudumu un ūdens resursu noslodzes izraisa resursu ieguve un apstrāde, Eiropas Zaļā kursa ietvaros ir izstrādāta vienota stratēģija, kā veidot klimatneitrālu, resursefektīvu un konkurētspējīgu ekonomiku. Ja aprites ekonomika vairs nebūs tikai celmlaužu darba lauks, bet tās principus pārņems arī tradicionālie ekonomikas dalībnieki, tas būs izšķirīgs faktors, kas palīdzēs līdz 2050.gadam sasniegt klimatneitralitāti un atsaistīt ekonomikas izaugsmi no resursu patēriņa, tajā pašā laikā nodrošinot ES konkurētspēju ilgtermiņā un nevienu neatstājot novārtā. Lai šīs vērienīgās ieceres piepildītu, ES ir straujāk jāpārkārtas uz reģeneratīvas izaugsmes modeli, kas planētai atdod vairāk, nekā no tās paņem, jāvirzās uz resursu patēriņa salāgošanu ar planētas iespēju robežām un līdz ar to jātiecas nākamajā desmitgadē samazināt patēriņa pēdu un divkāršot apritīgo materiālu izmantošanas rādītājus.

Ziņojuma 3.7.sadaļā “Pārtika, ūdens un barības vielas” cita starpā norādīts, ka aprites ekonomika var ievērojami samazināt resursu ieguves un izmantošanas negatīvo ietekmi uz vidi un palīdzēt Eiropā atjaunot biodaudzveidību un dabas kapitālu. Komisijas mērķis būs nodrošināt atjaunojamo biobāzēto materiālu ilgtspējību, tostarp īstenojot pasākumus, kas izriet no Bioekonomikas stratēģijas un rīcības plāna. Jaunā Ūdens atkalizmantošanas regula veicinās apritīgu pieeju ūdens atkalizmantošanai lauksaimniecībā. Komisija atvieglos ūdens atkalizmantošanu un efektivitāti, tostarp rūpnieciskos procesos. Bez tam Komisija gatavojas izstrādāt Barības vielu integrētas pārvaldības plānu, lai nodrošinātu augu barošanās elementu ilgtspējīgāku izmantošanu un stimulētu atgūto barības vielu tirgus. Komisija apsvērs, vai vajadzīgs pārskatīt direktīvas par notekūdeņu attīrīšanu un notekūdeņu dūņām, un izvērtēs dabiskus augu barošanās elementu atdalīšanas paņēmienus, piemēram, alģu izmantošanu.

Lai arī EK publicētais aprites ekonomikas rīcības plāns ir detalizētāks par Eiropas Zaļo kursu un tajā jau tiek iekļautas atziņas, ka būtiski novērtēt augu barošanās elementu ilgtspējīgāku apriti un izmantošanu, tai skaitā EK apsver iespēju mainīt direktīvas par notekūdeņu attīrīšanu un notekūdeņu dūņām, tajā netiek precīzi definēts kādai rīcībai būtu jāseko, lai nodrošinātu, ka notekūdeņu dūņu apsaimniekošana atbilstu aprites ekonomikas principiem. Tomēr var secināt, ka uz notekūdeņu dūņām aprites ekonomikas kontekstā var skatīties arī kā uz augu barošanās elementu avotu.

Nedaudz detalizētāk notekūdeņu dūņām kā izejvielai vai resursam uzmanība ir pievērsta saistītajam nacionālajam dokumentam - Ministru kabineta 2020. gada rīkojums Nr. 489 “Par Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam”, kas detalizēti apskatīts 1.3.nodaļā.

⁴ EK 2020. gada 11. marta paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. “Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns. Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu.”

Bioloģiskās daudzveidības stratēģija 2030.gadam⁵ un Stratēģija “No lauka līdz galdam”⁶

Eiropas Komisija 2020.gada 20. maijā pieņēma visaptverošu jaunu bioloģiskās daudzveidības stratēģiju (BDS) un stratēģiju “No lauka līdz galdam” (“From farm to fork”), kuras mērķis ir izveidot taisnīgu, veselīgu un videi draudzīgu pārtikas apgādes sistēmu. Abas stratēģijas viena otru pastiprina, savedot kopā dabu, lauksaimniekus, uzņēmējdarbību un patērētājus kopīgam darbam pretī konkurētspējīgai un ilgtspējīgai nākotnei.

Vadoties pēc Eiropas Zaļā kursa, stratēģijas ierosina vērienīgus ES pasākumus, kuru mērķis ir Eiropā un pasaulē apturēt biodaudzveidības izzušanu un panākt, ka pārtikas sistēmas kļūst par globālu standartu attiecībā uz konkurētspējīgu ilgtspēju, cilvēka un planētas veselības aizsardzību, kā arī visu pārtikas ķēdes dalībnieku iztiku.

Paredzēts, ka līdz 2030.gadam vismaz 30% Eiropas sauszemes un jūras pārveidos par efektīvi apsaimniekotām aizsargājamām teritorijām un vismaz 10% lauksaimniecības platību atvēlēs daudzveidības ziņā augstvērtīgiem ainavas elementiem. Komisija norāda, ka virzīs mērķi panākt, ka slāpekļa un fosfora piesārņojums, kas rodas no mēslošanas līdzekļiem, nokrītās līdz nullei. Tas sasniedzams, vismaz par 50% samazinot barības vielu zudumus un vienlaikus gādājot, lai nepasliktinātos augsnes auglība. Rezultātā mēslošanas līdzekļu izmantošana samazināsies vismaz par 20%. Tas tiks sasniegts, pilnībā īstenojot relevantos vides un klimata tiesībaktus un panākot pilnīgu to izpildi, kopā ar dalībvalstīm noskaidrojot, cik liels augu barošanās elementu radītās slodzes samazinājums vajadzīgs, lai šos mērķus sasniegtu, kā arī piemērojot līdzsvarotu mēslošanu un ilgtspējīgu barības vielu pārvaldību un labāk apsaimniekojot slāpekli un fosforu visā to aprites ciklā. Tālab Komisija kopīgi ar dalībvalstīm 2022.gadā izstrādās Integrētas barības vielu pārvaldības rīcības plānu.

Plānots arī par 50% samazināt pesticīdu izmantojumu un to radīto apdraudējumu un par 50% samazināt lauksaimniecības dzīvniekiem un akvakultūrā izmantoto antimikrobiālo līdzekļu pārdošanu un panākt, ka bioloģiskās lauksaimniecības platības aizņem 25% lauksaimniecības zemes.

Stratēģijā “No lauka līdz galdam” cita starpā uzsvērts, ka lauksaimnieki būtu jāatalgo par labāku vidisko un klimatisko sniegumu, kas ietver oglekļa pārvaldību un uzglabāšanu augsnē un augu barošanās elementu labāku pārvaldību, kuras mērķis ir uzlabot ūdens kvalitāti un samazināt emisijas, izvirzot nepieciešamību par 50% samazināt barības vielu zudumu augsnē, vienlaikus nepasliktinot augsnes auglību un veicinot bioloģisko lauksaimniecību. No minētā secināms, ka paredzot notekūdeņu dūņas vai to kompostu iestrādei augsnē kā augu barošanās elementu avotu, jānodrošina notekūdeņu dūņās esošo augu barošanās elementu pieejamība tādā formātā, lai tās nebūtu viegli izskalojamas no augsnes un efektīvi uzņemamas augos un piesaistāma augsnes struktūrā.

BDS cita starpā ierosina noteikt saistošus mērķrādītājus attiecībā uz iedragātu ekosistēmu un upju atjaunošanu, ES aizsargāto dzīvotņu un sugu atveseļošanu, apputeksnētāju atgriešanos lauksaimniecības zemē, piesārņojuma mazināšanu, zaļā modeļa ieviešanu pilsētās, bioloģiskās lauksaimniecības izvēršanu un citādu bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgu lauksaimniecisko praksi, kā arī Eiropas mežu veselības uzlabošanu.

⁵ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF

⁶ https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Inovācijas ilgtspējīgai izaugsmei: Eiropas bioekonomikas (Bioekonomikas stratēģijas)⁷

Bioekonomikas stratēģijas (BioES) un tās rīcības plāna mērķis ir veicināt inovatīvākas, resursefektīvākas un konkurētspējīgākas sabiedrības veidošanai, kurā nodrošinātība ar pārtiku nav pretrunā atjaunojamo resursu ilgtspējīgai rūpnieciskai izmantošanai un vides aizsardzības nodrošināšanai. Stratēģijā un rīcības plānā iezīmēti galvenie pētniecības un inovācijas virzieni bioekonomikas sektoros, kas palīdzēs veidot saskaņotāku politikas vidi, labākas savstarpējās saiknes starp bioekonomikas rīcībpolitikām valstu, ES un pasaules līmenī un aktīvāku dialogu ar sabiedrību. Stratēģija un rīcības plāns tiecas rast sinerģiju un komplimentaritāti ar citām politikas jomām, instrumentiem un finansējumu avotiem, kam ir līdzīgi mērķi, piemēram, kopējo lauksaimniecības politiku (KLP), kopējo zivsaimniecības politiku (KZP), integrēto jūrlietu politiku (IJP), kā arī vides, rūpniecības, nodarbinātības, enerģētikas un veselības politiku.

Bioekonomikas stratēģijas mērķis ir uzlabot zināšanu bāzi un veicināt inovācijas, lai kāpinātu ražīgumu, tajā pašā laikā nodrošinot resursu ilgtspējīgu izmantošanu un mazinot vides noslodzi.

Bioekonomikas stratēģija attiecībā uz dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošanu nosaka, ka lauksaimniecībai, mežsaimniecībai, zvejniecībai un akvakultūrai ir nepieciešami vairāki būtiski un ierobežoti resursi, lai varētu ražot biomasu, piemēram zemi, jūras teritorijas, auglīgas un produktīvas augsnes, ūdens un veselīgas ekosistēmas, kā arī tādi resursi kā minerāli un enerģija mēslojuma ražošanai. Resursu izmantošanai ir ievērojamas alternatīvās izmaksas, kas saistītas ar ekosistēmu pakalpojumu noplicināšanu vai izzušanu. Savstarpēji konkurējošu biomasas lietojumu un agrākās pārmērīgās izmantošanas dēļ šie resursi ir ļoti noslogoti, tāpēc ES ir "jāražo vairāk ar mazākiem līdzekļiem" un jārada ilgtspējīga lauksaimniecība, zvejniecība un akvakultūra.

Eiropas ekonomika lielā mērā balstās uz fosilo resursu izmantošanu par oglekļa un enerģijas avotiem, tāpēc to apdraud nedrošas un rūkošas piegādes un tirgus svārstības. Lai saglabātu konkurētspēju, ES ir jāklūst par sabiedrību, kas rada zemas oglekļa emisijas un kur zaļo izaugsmi un konkurētspēju sekmē resursefektīva ražošana, bioprodukti un bioenerģija.

Bioekonomikas stratēģijā tiks ņemti vērā rezultāti, kas gūti, īstenojot Bioproduktu pirmtirgus iniciatīvu, un tā palīdzēs īstenot Zilās izaugsmes ierosmi, sasniegt direktīvās par atjaunojamo enerģiju un degvielas kvalitāti izvirzītos mērķus un realizēt Eiropas energotehnoloģiju stratēģisko plānu, jo pilnveidos zināšanu bāzi un sekmēs inovācijas, lai būtu iespējams ražot kvalitatīvu biomasu (piem., tehniskās kultūras) par konkurētspējīgu cenu, tajā pašā laikā neapdraudot nodrošinātību ar pārtiku, neradot papildu noslodzi primārajai ražošanai un videi un neizkropļojot tirgus par labu enerģētikai.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0060&from=EN>

Klimata un enerģijas ietvars Enerģija 2030 un Enerģētikas ceļvedis līdz 2050. gadam^{8 9}

Eiropas Komisija 2014.gada 22.janvārī pieņēma enerģētikas nozares stratēģiju Klimata un enerģijas ietvars Enerģija 2030 (Enerģija2030). Enerģija2030 ir stratēģija, kas ar mērķi veicināt patēriņa samazināšanu, tirgus konkurētspējas paaugstināšanu, energoapgādes nodrošināšanu, kā arī ES klimata pārmaiņu iegrožošanas mērķu izpildi. Papildus Enerģija2030 jau 2011. gadā tika izstrādāts Enerģētikas ceļvedis līdz 2050. gadam, kurā ir pievērsta īpaša uzmanība CO₂ emisiju samazināšanai, uzstādot mērķi līdz 2050. gadam samazināt emisijas līdz pat 80%.

Šis mērķis ir cieši saistīts ar atjaunojamo energoresursu patēriņa pieaugumu, piemēram, sekmējot biomasas izmantošanu enerģijas iegūšanai. Enerģija2030 akcentē nepieciešamību efektīvāk izmantot esošos biomasas resursus, kā arī nepieciešamību ilgtspējīgā veidā kāpināt ražīguma izaugsmi lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, ņemot vērā globālu nepieciešamību samazināt atmežošanu un mežu degradāciju, un biomasas pieejamības par konkurētspējīgām cenām nodrošināšanu. Lai arī specifiski pasākumi notekūdeņu dūņu izmantošanai enerģētikā netiek piedāvāti, to būtu jāvērtē no notekūdeņu dūņu, kā augu barošanās elementu avota aspekta, kas pieejams citu, ar enerģētiku un atjaunojamo biomasas resursu izmantošanu enerģētikā.

Komisijas paziņojums Eiropas parlamentam, padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai par ES metāna emisiju mazināšanas stratēģiju¹⁰

2020.gada 14.oktobrī paziņotā ES metāna emisiju mazināšanas stratēģija (MEES) apskata trīs galvenos antropogēnās metāna emisijas avotus: lauksaimniecība, enerģētikā, atkritumu un notekūdeņu sektori. MEES galvenie aspekti ir:

- 1) Ziņošanas, monitoringa procesu, metodiku uzlabošana visos sektoros;*
- 2) Emisiju samazinājumi ES līmenī katrā sektorā;*
- 3) ES Tiesību aktu pārskatīšana;*
- 4) Starptautisko rīcības paplašināšana attiecībā uz visiem sektoriem.*

MEES uzsver nepieciešamību samazināt metāna emisijas minētajās nozarēs un palielināt biogāzes izmantošanu enerģētikā, norādot, ka lauksaimniecības sektorā atbalstāma biogāzes ražošana un nodošana centralizētajos tīklos. Biogāze, kas iegūta no neregulējamas cilvēka izvadproduktu un lauksaimniecības atkritumu (t. i., kūsmēsli) un atlikumu plūsmas, saskaņā ar MEES ir ļoti ilgtspējīgi iegūts un noderīgs, turklāt dažādiem mērķiem izmantojams atjaunīgais energoresurss, savukārt materiālu, kas paliek pāri pēc anaerobiskās noārdīšanas (digestāts), var izmantot par augsnes ielabotāju. Tas savukārt samazina pieprasījumu pēc citiem augsnes ielabotājiem, piemēram, fosilas izcelsmes sintētiskajiem mēslošanas līdzekļiem. Turklāt saskaņā ar atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju bionoārdāmu atkritumu ielaidi

⁸ <https://www.consilium.europa.eu/lv/policies/climate-change/2030-climate-and-energy-framework/>

⁹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%205644%202014%20REV%201/EN/pdf>

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0663&from=EN>

biorafinētavās un biogāzes stacijās var ieskaitīt Direktīvā 2018/98/EK noteiktajos sadzīves atkritumu reciklēšanas mērķrādītājos. Ilgtspējīgas biogāzes ražošanas loma ES dekarbonizācijas mērķu sasniegšanā ir atzīta divās nesen publicētās ES stratēģijās — Energosistēmas integrācijas stratēģijā un Ūdeņraža stratēģijā.

Saskaņā ar ES ilgtermiņa dekarbonizācijas stratēģiju paredzams, ka ES ikgadējais biogāzu (biogāzes un biometāna) patēriņš līdz 2050. gadam palielināsies par 54–72 Mtoe (2017. gadā tas bija apmēram 17 Mtoe). Biogāzes ieguve no lauksaimniecības atkritumiem vai atlikumiem turklāt var izmaksefektīvi mazināt metāna emisijas lauksaimniecības un atkritumu sektorā. Savukārt biogāzes ieguve no pārtikas vai barības kultūrām metāna emisijas palielina, un tas biogāzes iespējamo mitigācijas efektu apdraud, tāpēc ir ļoti svarīgi, lai biogāze pamatā tiktu ražota no atkritumiem vai atlikumiem.

MEES norādīts, ka nepieciešams sniegt papildu stimulu savākt tādas lauksaimniecības atkritumus vai atlikumus, kas emitē daudz metāna, izmantošanai par biogāzes substrātu. To var panākt, piemēram, apzinot ilgtspējīgu atkritumu un atlikumu savākšanas un/vai ievākšanas paraugprakses vai stimulējot digestāta izmantošanu par ilgtspējīgu augsnes ielabotāju izrakteņu izcelsmes mēslošanas līdzekļu vietā. Par ievadmateriālu ilgtspējīgā biogāzes ražošanā var izmantot arī starpkultūras kombinācijā ar kūsmēsliem, tādējādi vienlaikus sekmējot arī ilgtspējīgas lauksaimniecības prakses, tāpēc šādu pieeju varētu vēl stimulēt.

MEES atsaucas uz 2018. gadā veiktajām ES atkritumu jomas tiesību aktu izmaiņām, kas ievieša pienākumu bionoārdāmos atkritumus līdz 2024. gadam sākt vākt atsevišķi un noteica jaunu līdz 2035. gadam sasniedzamu mērķrādītāju — poligonos apglabā ne vairāk kā 10 % atkritumu. Paredzams, ka šo izmaiņu dēļ metāna emisijas no poligoniem samazināsies. Lai novērstu metāna veidošanos, vienlaikus nodrošinot fosilo un oglekļintensīvo produktu aizstājējus, ir katrā ziņā jāminimalizē bionoārdāmo atkritumu apglabāšana poligonos, bet tā vietā tie jāutilizē klimatneitrālu un aprītiņu biobāzētu materiālu un ķīmikāliju ieguvei. Šo iemeslu dēļ dalībvalstīm vajadzētu stingrāk gādāt par bionoārdāmo atkritumu novirzīšanu no poligoniem un apstrādāt BNA pirms apglabāšanas, lai neitralizētu to noārdāmību.

MEES norādīts, ka būtu jātiecas uz situāciju, kad visos poligonos tiek izmantota saražotā gāze tiktāl, līdz tās enerģijas saturs nokrītas zem lietderības sliekšņa. Kad poligonu gāzi izmantot vairs nav lietderīgi, poligonos konstatētajos “karstajos punktos” var būt ieteicams izmantot biooksidācijas tehnoloģiju atlikušā metāna neitralizēšanai.

Kas attiecas uz notekūdeņu un notekūdeņu dūņu pārstrādi un izmantošanu, pašreizējais regulatīvais satvars, proti, Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīva un Notekūdeņu dūņu direktīva, neparedz īpaši vērsties pret siltumnīcefekta gāzu emisijām. Pēdējo 30 gadu laikā Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvas īstenošana ir palīdzējusi novērst ievērojamas metāna emisijas, jo notekūdeņi tiek savākti un attīrīti efektīvos centralizētos attīrīšanas objektos. Šajos objektos tiek emitēts ievērojami mazāk metāna un citu siltumnīcefekta gāzu nekā citu veidu apstrādē. MEES norādīts, ka Notekūdeņu dūņu direktīva, kas pieņemta pirms vairāk nekā 30 gadiem, reglamentē notekūdeņu dūņu izmantošanu tā, lai vidi un it sevišķi augsni aizsargātu pret kaitīgo ietekmi, ko radītu kontaminētu notekūdeņu dūņu izmantošana lauksaimniecībā. Līdzās Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvas ietekmes novērtēšanai, kas sākas 2020. gada trešajā ceturksnī, Komisija veiks pētījumu Notekūdeņu dūņu direktīvas izvērtējuma pamatošanai. Tā veiks arī papildu pētījumu, kurā novērtēs iespējas veikt vēl citus pasākumus siltumnīcefekta gāzu — arī notekūdeņu dūņu metāna — emisiju novēršanai. Atkarībā no Notekūdeņu dūņu direktīvas izvērtējuma un papildu izpētes iznākuma, kā arī

Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvas pārskatīšanas ietekmes novērtējuma rezultātiem Komisija izskatīs iespēju veikt pasākumus, kas ierobežotu siltumnīcefekta gāzu emisiju no notekūdeņu dūnām. Metāna emisijas varētu vēl vairāk samazināt ar jaunām tehnoloģijām, kas uzlabo biometāna ieguvu no atkritumiem. Šajā sakarā Komisija “Apvārsnis Eiropa” 2021.–2024. gada stratēģiskajā plānā atbalstīs mērķorientētus pētījumus par tehnoloģiskiem risinājumiem.

Jauna stratēģiskā programma 2019.-2024.gadam (JSP2024)¹¹

2019. gada 20. jūnijā Eiropadome pieņēma Jaunu stratēģisko programmu 2019.-2024.gadam (JSP2024), lai sniegtu koordinētu atbildi un reakciju uz mainīgās pasaules jaunajiem izaicinājumiem un orientētu iestāžu darbu nākamajos piecos gados. JSP2024 ir četras prioritātes:

- *aizsargāt pilsoņus un brīvības,*
- *attīstīt spēcīgu un dzīvīgu ekonomikas bāzi,*
- *veidot klimatneitrālu, zaļu, taisnīgu un sociālu Eiropu,*
- *veicināt Eiropas intereses un vērtības globālajā arēnā.*

Minētā stratēģija tās sadaļā par zaļu un taisnīgu Eiropu atkārtoti ietver Eiropas Zaļā kursa principus, par to, ka Eiropai ir vajadzīga iekļautība un ilgtspēja, ar atvērtību pieņemot pārmaiņas, ko nes sev līdzi zaļais pārvērtiens, tehnoloģiju attīstība un globalizācija, vienlaikus nodrošinot, ka neviens netiek pamests novārtā. ES jābūt līderei klimata pārmaiņu seku mazināšanai, un tai ir pienākums – pārveidot tās ekonomiku un sabiedrību, lai panāktu klimata neitralitāti. JSP2024 norādīts, ka ES politikām ir jāsaskan ar Parīzes nolīgumu un ES nevar būt vienīgā, kas rīkojas – uz priekšu jāvirzās un klimata jomā stingrāk jādarbojas visām valstīm.

Zaļā pārvērtiena panākumi būs atkarīgi no ievērojamas privāto un publisko investīciju mobilizācijas, no tā, vai izdosies izveidot efektīvu un integrētu aprites ekonomiku, savstarpēji savienotu un pienācīgi funkcionējošu Eiropas enerģijas tirgus, kas nodrošina ilgtspējīgu, drošu un izmaksu ziņā pieejamu enerģiju, pilnībā respektējot dalībvalstu tiesības pašām lemt par savu energoresursu struktūru. ES jāpaātrina pāreja uz atjaunojamiem energoresursiem, jāpalielina energoefektivitātē un atkarību no ārējiem avotiem, dažādos savas piegādes un ieguldīs risinājumos nākotnes mobilitātei.

JSP2024 norādīts, ka ES paralēli jāturpina uzlabot vidi pilsētās un laukos, celt gaisa un ūdeņu kvalitāti un veicināt ilgtspējīgu lauksaimniecību, kas ir ļoti svarīga, lai garantētu pārtikas nekaitīgumu un sekmētu kvalitatīvu ražošanu. ES jābūt līderei centienos apturēt bioloģiskās daudzveidības zudumu un saudzēt vides sistēmas, tostarp okeānus.

Vides politikas īstenošanas 2019. gada pārskats (VPĪP2019)¹²

2019.gada 4.aprīlī kā Komisijas dienestu darba dokuments tika apstiprināts VPĪP2019, kas ir pavaddokuments dokumentam “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai vides politikas īstenošanas 2019. gada pārskats: Eiropa, kas aizsargā savus pilsoņus un uzlabo viņu dzīves kvalitāti”

¹¹ <https://www.consilium.europa.eu/lv/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/>

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:52019SC0111>

VPĪP2019 apskatītas trīs tematiskās jomas:

- 1) *ES pārveide par resursu ziņā efektīvu, zaļu un konkurētspējīgu mazoglekļa ekonomiku – aprites ekonomiku;*
- 2) *Dabas kapitāla aizsardzība, saglabāšana un uzlabošana;*
- 3) *Iedzīvotāju veselības un dzīves kvalitātes nodrošināšana*

Viena no dokumenta sadaļām ir ūdens kvalitāte un apsaimniekošana un tā tiek skatīta kontekstā ar iedzīvotāju dzīves kvalitāti, norādot, ka laba ūdensobjektu stāvokļa sasniegšana, uzturēšana vai uzlabošana atbilstīgi Ūdens pamatdirektīvai nodrošinās, ka ES iedzīvotāji var izmantot labas kvalitātes un drošu dzeramo ūdeni un peldvietu ūdeņus. Tādējādi tiktu nodrošināta arī augu barošanās elementu (slāpekļa un fosfora) cikla ilgtspējīgāka un resursefektīvāka pārvaldība. Dokumentā norādīts, ka Ilgtspējīgas attīstības mērķi paredz, ka valstīm, izmantojot integrētu ūdens resursu apsaimniekošanu, ir jānodrošina, ka ikvienam ir piekļuve ūdenim un kanalizācijai.

VPĪP2019 norādīts, ka ES ūdens politikas un tiesību aktu kopējie mērķi ir ES ūdens resursu aizsardzība, cilvēka veselības aizsardzība un plūdu seku mazināšana. Ar esošajiem ES tiesību aktiem ūdens jomā ir izveidots ietvars, kas vajadzīgs, lai nodrošinātu augstus standartus visiem ūdensobjektiem ES, un pievērsta uzmanību īpašiem piesārņojuma avotiem (piemēram, lauksaimniecībai, urbānām teritorijām un rūpnieciskām darbībām). Upju baseinu apsaimniekošanas plāni kopā ar jaunajiem plūdu riska pārvaldības plāniem, ko paredz attiecīgi Ūdens pamatdirektīva un Plūdu direktīva, var aizsargāt un uzlabot ūdens vidi un nodrošināt ilgtspējīgu ūdens izmantošanu ES. Tas ietver virszemes saldūdeņus, piemēram, ezerus un upes, pazemes ūdeņus, estuārus un piekrastes ūdeņus līdz vienai jūras jūdzei no krasta.

VPĪP2019 nesatur tiešas norādes par notekūdeņu vai notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas lomu ūdens aizsardzībā vai kopējā resursu efektīvā ekonomikā.

OECD rekomendācijas par resursu produktivitāti¹³

OECD 2008.gada 28.martā apstiprinātās rekomendācijas par resursu produktivitāti praktiski sakrīt un atbilst iepriekš šajā nodaļā apskatīto starptautisko dokumentu mērķiem un ieteikumiem, kas saistīti ar resursu efektīvu un pēc iespējas atkārtotu izmantošanu, samazinot atkritumu rašanos un nodrošinot pēc iespējas ilgtspējīgu ražošanu. Minētās rekomendācijas aicina valstis ieviest rīcībpolitikas, kuru rezultātā tiek nodrošināts, ka:

- *tiek samazināts atkritumu daudzums, īstenojot atkritumu novēršanas, mazināšanas, pārstrādes un atkārtotas izmantošanas pasākumus;*
- *ķīmiskās vielas un visu veidu atkritumi tiek apsaimniekoti videi nekaitīgā veidā;*
- *pārtika tiek izmantota lietderīgi un tiek novērsti pārtikas zudumi visā pārtikas ķēdē, ieskaitot ražošanu un piegādi;*
- *ražošana uzņēmumos ir ilgtspējīga, ko nodrošina standarti un ziņošana;*
- *ilgtspējīgi mājsaimniecību un indivīdu uzvedības un patēriņa modeļi.*

8.Vides rīcības programma – 8VRP¹⁴ (izstrādes stadijā)

¹³ 1 RECOMMENDATION OF THE COUNCIL ON RESOURCE PRODUCTIVITY[C(2008)40. Pieejams: <https://www.oecd.org/env/40564462.pdf>

¹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/media/40927/st12795-2019.pdf>

2019. gada 4. oktobrī Eiropas Padome pieņēma secinājumus, kuros piedāvātas politikas norādes par ES vides un klimata pārmaiņu politiku laikposmā no 2021. līdz 2030. gadam. Ar to tiek uzsākta 8.Vides rīcības programmas izstrāde. Kopumā VRP izstrāde un realizācija jau vairāk nekā 40 gadus ir nodrošinājušas vides politikas satvaru, kas sasniedz plānotos rezultātus un nodrošina paredzamu un koordinētu rīcību attiecībā uz Eiropas vides un klimata pārmaiņu politiku. Eiropas Padomes secinājumi balstās uz ES Stratēģisko programmu, kuru Eiropadome pieņēma 2019. gada 20. jūnijā un kurā uzstāts, ka steidzami ir jāveido klimatneitrāla, zaļa, taisnīga un sociāla Eiropa.

Padomes secinājumi par 8VRP projektu sniedz redzējumu par nākamajā VRP iekļaujamām prioritātēm un norāda, ka ir sasniegts zināms progress 7. VRP izpildē, taču tajā minētās prioritārās jomas un 2050. gada vīzija joprojām ir aktuāla. Padomes secinājumu projekts uzsver, ka nepieciešama aktīvāka rīcība ķīmisko vielu jomā un aicina EK nākt klajā ar netoksiskas vides stratēģiju. Secinājumos uzsver arī nepieciešamību aktīvi integrēt vides apsvērumus citu sektoru politikās, nepieciešamību virzīties uz resursu efektīvu, netoksisku, klimata neitrālu aprites ekonomiku. Secinājumu projekts uzsver biodaudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu nozīmi. Padome secinājumos uzsver, ka klimata pārmaiņas, piesārņojums, bioloģiskās daudzveidības zudums un aizvien pieaugošais slogs uz dabas resursiem apdraud pašreizējās un nākamo paaudžu labklājību un nākotnes izredzes. Tā uzsver, ka jāīsteno papildu rīcība, lai aizsargātu un atjaunotu bioloģisko daudzveidību, un 8VRP jāiekļauj vērienīgi bioloģiskās daudzveidības mērķi. Komisija turklāt ir aicināta nākt klajā ar jaunu rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku un ilgtermiņa stratēģisko satvaru, tostarp kopīgu redzējumu, kas attiecas uz aprites ekonomiku.

Kopējā lauksaimniecības politika (KLP)¹⁵

KLP, kuras juridiskais pamats ir noteikts Līgumā par Eiropas Savienības darbību, bet, kas faktiski aizsākta 1962. gadā, var raksturot kā partnerību starp lauksaimniecību un sabiedrību, starp Eiropu un tās lauksaimniekiem. KLP ir visām ES valstīm kopīga politika. Tā tiek vadīta un finansēta Eiropas līmenī par ES budžeta līdzekļiem. Uzņēmējdarbības neparedzamība un lauksaimniecības ietekme uz vidi ir iemesls tam, kāpēc publiskais sektors ES lauksaimniekiem piešķir tik lielu nozīmi. Kopumā vērtējot KLP uzdevumi ir:

- *atbalstīt lauksaimniekus un uzlabot lauksaimniecības ražību, lai būtu stabils pārtikas piedāvājums par pieņemamām cenām;*
- *gādāt, lai Eiropas Savienības lauksaimnieki spētu sev nopelnīt pienācīgu iztiku;*
- *palīdzēt iegrožot klimata pārmaiņas un ilgtspējīgi pārvaldīt dabas resursus;*
- *Eiropas Savienībā saglabāt lauku dabu un ainavas;*
- *uzturēt dzīvu lauku ekonomiku, popularizējot darbu lauksaimniecībā, lauksaimniecības pārtikas rūpniecībā un ar to saistītajās nozarēs.*

Lauksaimniekiem ne tikai jāpanāk rentabilitāte, bet arī jāstrādā ilgtspējīgi, jāsaudzē vide un jā rūpējas par augsni un bioloģisko daudzveidību. KLP lauksaimniekiem rada priekšnosacījumus, lai viņi spētu pildīt savas funkcijas sabiedrībā: Pārtikas ražošana, Lauku kopienu attīstība, Videi draudzīga lauksaimniecība.

¹⁵ https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_lv

2018. gada 1. jūnijā Eiropas Komisija iesniedza tiesību aktu priekšlikumus par KLP nākotni pēc 2020. gada. Minētie priekšlikumi tapa pēc 2017. gadā sāktās sabiedriskās apspriešanas par KLP nākotni un paziņojuma par pārtikas un lauksaimniecības nākotni.

Paziņojumā ir aprakstīts kopējās lauksaimniecības politikas turpmākais ceļš. Tā kļūs vienkāršāka un labāk atmaksāsies. Eiropas Komisija, nosakot prioritātes, kas būs jārisina ar jauno KLP, veido augsni diskusijai par elastīgāku pieeju politikas īstenošanai, kas nodrošinās labākus rezultātus. KLP visticamāk tiks integrēti arī nosacījumi par bioloģiskās lauksaimniecības veicināšanu, ko nosaka stratēģija “No lauka līdz galdam” un veicināta mēslošanas līdzekļu lietošanas samazināšana, kas var sasaukties ar notekūdeņu dūņu, kā lokāla augu barošanās elementu avota lielāku izmantošanu. Izstrādājot un realizējot jauno KLP nacionālā mērogā būtu būtiski apskatīt arī nepieciešamās investīcijas vai atbalsta mehānismus lauksaimniekiem, lai notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošana būtu tehniski iespējama un ekonomiski izdevīgāka nekā šobrīd.

Baltijas jūras reģiona vides aizsardzības konvencija (Helsinku konvencija)¹⁶

1974.gada 22.martā pieņemtajai Helsinku konvencijai 1994.gada 27.februārī pievienojās arī Latvija. Konvencijas mērķis ir panākt, ka konvencijas līgumslēdzēju puses individuāli vai kopīgi veic visus pienākošos likumdošanas, administratīvos vai citus vajadzīgos pasākumus, lai nepieļautu vai likvidētu piesārņojumu, kā arī lai aizsargātu Baltijas jūras reģiona jūras vidi un uzlabotu tās stāvokli, kā arī līgumslēdzējas Puses pieliek visas pūles nodrošinot to, lai šīs Konvencijas īstenošana nenovestu pie jūras rajonu piesārņošanas, kas atrodas aiz Baltijas jūras reģiona robežām. Šī Konvencija paredz Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību, kas sevī iekļauj ūdens masu un jūras dibenu, kā arī dzīvības resursus un pārējās dzīvības formas jūrā, bet tā neattiecas uz dalībvalstu iekšējiem ūdeņiem.

Konvencijas dalībvalstis veic visus nepieciešamos pasākumus, lai novērstu un novestu līdz minimumam Baltijas jūras reģiona jūras vides piesārņojumu no sauszemes un līgumslēdzējas Puses cita starpā veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nepieļautu un stingri ierobežotu piesārņojumu ar indīgām vielām un materiāliem, kas minētas šīs Konvencijas Pielikumā II, kurā cita starpā iekļautas arī notekūdeņu dūņās atrodamie smagie metāli - dzīvsudrabs, kadmijs un to savienojumi, antimons, arsēns, berilijs, hroms, varš, svins, molibdēns, niķelis selēns, alva, vanādijs, cinks un to savienojumi, kā arī elementārais fosfors.

Konvencijas III pielikumā iekļauti pasākumi, lai samazinātu jūras piesārņojumu no sauszemes, cita starpā paredzot arī pasākumus saistībā ar notekūdeņu attīrīšanu:

1. *Pilsētas notekūdeņus jāattīra atbilstošā veidā tā, lai tur esošais organisko vielu masas daudzums neizraisītu kaitīgas skābekļa satura izmaiņas Baltijas jūras ūdeņos, un barības vielu daudzums neizsauktu kaitīgu eitrofikāciju Baltijas jūras rajonā.*
2. *Pilsētas notekūdeņus jāattīra arī atbilstoša veida tā, lai nodrošinātu ūdens higiēnisko kvalitāti, īpaši epidemioloģisko un toksikoloģisko drošību tajā jūras rajonā, kurā notiek iepludināšana, un tādā līmenī, kas nav kaitīgs cilvēka veselībai, un tā, lai pie dotā notekūdeņu sastāva neveidotos ievērojami šīs Konvencijas I un II pielikumā minēto kaitīgo vielu daudzumi.*

¹⁶ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1086>

3. *Lai samazinātu kaitīgo vielu, organisko vielu masas un barības vielu daudzumu, līdz minimumam jāsamazina piesārņojošo vielu masas daudzums rūpnieciskajos atkritumos.*
4. *3.paragrāfā minētajos paņēmienos īpaši jāiekļauj atkritumu ražošanas samazināšana, uzlabojot tehnoloģiskos procesus, pielietojot recirkulāro ūdens apgādi un otrreizējo attīrīto ūdeņu izmantošanu, paaugstinot ūdens ekonomiju un paaugstinot prasības ūdens attīrīšanas līmenim. Ūdens attīrīšanai jāizmanto mehāniskās, ķīmiskās, bioloģiskās un citas metodes atbilstoši notekūdeņu kvalitātei un prasībām, kas izvirzītas ūdens kvalitātes uzturēšanai, ar nolūku uzlabot uztvertā ūdens kvalitāti.*

No minētā secināms, ka organisko vielu atgūšana no notekūdeņiem un to pārnese notekūdeņu dūņās, nenožīmē, ka nepastāv risks tām nonākt Baltijas jūrā un to piesārņot, līdz ar to notekūdeņu dūņu atbilstoša un efektīva, videi draudzīga apsaimniekošana ir būtiska ne tikai no virszemes ūdeņu kvalitātes aspekta, bet arī no Baltijas jūras vides kvalitātes skatupunkta.

2. ES normatīvo aktu un saistošā regulējuma analīze notekūdeņu dūņu, atkritumu apsaimniekošanas un citās saistītās jomā

Būtiskākie vispārējie ES normatīvie akti, kas nosaka ES ilgtspējīgas attīstības virzienus un iezīmē plānošanas dokumentu mērķus apskatīti 1.1. nodaļā un tie lielā mērā iezīmē tuvāko 10-15 gadu vīzijas un mērķus, ko būtiski ņemt vērā plānojot notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskos virzienus. Taču bez stratēģiskiem politikas plānošanas dokumentiem būtiska apskatīt arī normatīvos aktus ES līmenī, kas tiešā veidā ir saistoši vai var būt saistoši bioloģiski noārdāmo atkritumu un notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas jomā. Zemāk apskatīti ES normatīvie akti, kas tieši regulē minētās jomas, īsi apskatot arī šobrīd zināmās izmaiņas, kas šajos dokumentos ir paziņotas vai varētu tikt veiktas (cik tālu to iespējams apkopot uz ziņojuma izstrādes brīdi).

Padomes 1986. gada 12. jūnija Direktīva 86/278/EEK par vides, jo īpaši augsnes, aizsardzību, lauksaimniecībā izmantojot notekūdeņu dūņas (Direktīva 86/278/EEK)¹⁷

Direktīva 86/278 / EEK tika pieņemta gandrīz pirms 35 gadiem, lai veicinātu notekūdeņu dūņu izmantošanu lauksaimniecībā un regulētu to izmantošanu, lai neradītu kaitīgu ietekmi uz augsni, veģetāciju, dzīvniekiem un cilvēkiem. Tajā ir izklāstīti noteikumi, kā lauksaimnieki var izmantot notekūdeņu dūņas kā mēslošanas līdzekli, lai neradītu kaitējumu apkārtējai videi un cilvēku veselībai, nodrošinot, ka tiek ņemtas vērā augu barošanās elementu vajadzības un netiek pasliktināta augsnes un virszemes ūdeņu un gruntsūdeņu kvalitāte. Direktīvas 86/278/EEK izpratnē notekūdeņu dūņas ir - dūņas no sadzīves vai pilsētas notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, septiskajiem rezervuāriem un no citām līdzīgām notekūdeņu attīrīšanas iekārtām.

Lai ierobežotu notekūdeņu dūņu ietekmi uz augsni, virszemes un gruntsūdeņu kvalitāti direktīvā ir noteiktas augsnē pieļaujamās koncentrācijas robežvērtības septiņiem smagajiem

¹⁷ Padomes 1986. gada 12. jūnija Direktīva 86/278/EEK par vides, jo īpaši augsnes, aizsardzību, lauksaimniecībā izmantojot notekūdeņu dūņas (Direktīva 86/278/EEK)

metāliem, kas var būt toksiski augiem un cilvēkiem un aizliedz izmantot notekūdeņu dūņas, kurās minēto metālu koncentrācija augsnē pārsniedz noteiktās robežvērtības. Konkrētas robežvērtības ir minētas direktīvas pielikumos: un 2. tabulā apkopotas atļautās koncentrācijas saskaņā ar Direktīvas 86/278/EEK pielikumiem:

2.tabula

Direktīvā 86/278/EEK noteiktās smago metālu koncentrāciju robežvērtības notekūdeņu dūņās

	I A pielikums — smago metālu koncentrācija augsnē (mg/kg sausas, augsnē ar pH no 6 līdz 7);	I B pielikums — smago metālu koncentrācija dūņās (mg/kg sausas)	I C pielikums — smago metālu daudzums, ko katru gadu var pievienot augsnei (kg/ha gadā)
Kadmījs (Cd)	1 – 3	20 – 40	0.15
Varš (Cu)	50 – 140	1000 – 1750	1.2
Niķelis (Ni)	30 – 75	300 – 400	3
Svins (Pb)	50 – 300	750 – 1200	15
Cinks (Zn)	150 – 300	2500 – 4000	30
Dzīvsudrabs (Hg)	1 – 1.5	16 – 25	0.1
Hroms (Cr)	-	-	-

Direktīva nosaka, ka notekūdeņu dūņas ir jāattīra pirms izmantošanas lauksaimniecībā, nosakot, ka dažās ES valstīs lauksaimniekiem tomēr drīkst atļaut izmantot neapstrādātas notekūdeņu dūņas, ja tās iesmidzina vai iestrādā augsnē. Par attīrītām notekūdeņu dūņām Direktīvas 86/278/EEK izpratnē uzskata notekūdeņu dūņas, kas ir bioloģiski, ķīmiski vai termiski pārstrādātas, ilgstoši glabātas vai citādi atbilstīgi pārstrādātas, lai būtiski samazinātu dūņu fermentācijas spēju (tādējādi samazinot veselības apdraudējumu).

Direktīvā noteiktas arī situācijas, kurās notekūdeņu dūņu izmantošana lauksaimniecībā ir aizliegta:

- *plāvēm, ja tās ir paredzētas lopu ganīšanai, vai lopbarības kultūrām, kuras plānots novākt, ja nav pagājušas vismaz trīs nedēļas;*
- *augļu un dārzeņu kultūrām augšanas sezonā. Šis noteikums neattiecas uz augļu kokiem;*
- *zemei, ko izmanto tādu augļu un dārzeņu kultūru audzēšanai, kas parasti ir tiešā kontaktā ar augsni un ko patērē neapstrādātus. Šo aizliegumu piemēro 10 mēnešus pirms ražas novākšanas un novākšanas laikā.*

Papildus Direktīva paredz noteikumus par informācijas ziņošanu EK, kā arī nosaka, ka valstu iestādes atbild par to, lai tiktu nodrošināts, ka lauksaimnieki notekūdeņu dūņas izmanto atbilstoši noteiktajiem ierobežojumiem. Tās arī ņem notekūdeņu dūņu un augsnes, kurā tās ir izmantotas, paraugus, tos analizē un reģistrē, kā arī uzkrāj un ziņo EK informāciju par:

- *saražoto un lauksaimniecībā izmantoto dūņu daudzumu;*
- *dūņu sastāvu un īpašības;*
- *dūņu attīrīšanas veidu;*
- *vietu, kur dūņas tiek izmantotas, un dūņu saņēmēju vārdus vai nosaukumus.*

Direktīvas 86/278/EEK prasības Latvijas nacionālajā normatīvajā regulējumā transponētas Ministru kabineta 2006. gada 2. maija noteikumos Nr. 362 "Noteikumi par notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli", kas paredz stingrākas prasības attiecībā uz smago metālu koncentrāciju un precīzi definē atļautos notekūdeņu dūņu izmantošanas veidus un nosacījumus. Minēto MK noteikumu detalizēts apskats iekļauts nodaļā 1.3.

2014. gada 18.aprīlī tika publicēts direktīvas 86/278/EEK novērtējums "Dažu atkritumu plūsmas direktīvu ex-post novērtējuma"¹⁸ ietvaros, kur tika secināts, ka direktīva kopumā ir

¹⁸ https://ec.europa.eu/environment/waste/pdf/target_review/Final%20Report%20Ex-Post.pdf

bijusi efektīva, lai sasniegtu sākotnēji izvirzītos mērķus, palielinot lauksaimniecībā izmantoto notekūdeņu dūņu daudzumu un veicinot kaitējuma videi mazināšanu, nodrošinot, ka augsnē un notekūdeņu dūņās esošie smagie metāli nepārsniedz noteiktos ierobežojumus. Novērtējuma ietvaros konstatēts, ka direktīvai ir bijuši arī citi papildu ieguvumi, kas pārsniedz noteiktos mērķus, tostarp ir notikuši notekūdeņu un notekūdeņu dūņu attīrīšanas tehnoloģiskie uzlabojumi, uzlabota notekūdeņu un ūdens kvalitāte, mazinājusies notekūdeņu dūņu apglabāšana, palielinājusies augsnes organisko vielu un ūdens aizture, kā arī pieaugusi biogāzes izmantošana no notekūdeņu dūņām. Vienlaikus novērtējumā tika arī izgaismoti jautājumi un jomas, kurās direktīva pilnībā neatbilst 2014. gada vajadzībām un realitātei, ņemot vērā, ka direktīva kopš pieņemšanas nekad nav tikusi pārskatīta.

Kopš direktīvas pieņemšanas zināšanu un zinātnes progress pieaugums ir ļāvis attīstīties izmaksu efektīvām un inovatīvām tehnoloģijām, kā arī ilgtspējīgiem risinājumiem, kuru izmantošanu būtu nepieciešams apsvērt. Turklāt jāņem vērā, ka ir mainījusies arī ES politiskie mērķi, ievērojot pirmā un otrā aprites ekonomikas rīcības plāna ietekmi, Bioekonomikas stratēģiju, Jaunās mēslošanas produktu regulas izstrādi, No lauka līdz galdam stratēģiju un ES bioloģiskās daudzveidības stratēģiju 2030. gadam.

Tāpēc 2020. gada 3. ceturksnī tika uzsākts pētījums¹⁹, lai noteiktu kritērijus Direktīvas efektivitātei, lietderībai, atbilstībai un saskaņotībai visās dalībvalstīs, balstoties uz iepriekšējo novērtējumu un papildinot to jauniem rezultātiem. Papildus tika veiktas konsultācijas, lai papildinātu jau zināmos datus un literatūras pārskatus par Direktīvas ieviešanu, un saprastu, cik lielā mērā Direktīva ir veiksmīgi ieviesta, cik lielā mērā ir sasniegti tās mērķi, kādas problēmas bija un vai ir bijuši kompromisi tās ieviešanā.

Atklāta sabiedriskā apspriešana²⁰ minētā pētījuma ietvaros tika sākta 2020. gada 20. novembrī, un ir pieejama atsauksmēm līdz 2021. gada 5. martam, bet mērķgrupu konsultācijas sākās 2020. gada decembrī un turpinājās 2021. gada 1. ceturksnī. Sagaidāms, ka novērtējuma datus iekļaušana jaunā darba dokumentā varētu notikt 2022. gada 2. ceturksnī.

Novērtējuma rezultāti tiks ņemti vērā EK lēmumā par nepieciešamību turpināt direktīvas pārskatīšanas, kā norādīts 2020. gada 11. martā pieņemtajā Jaunajā aprites ekonomikas rīcības plānā, līdz ar to šobrīd nav zināms kādas izmaiņas Direktīvā 86/278/EEK varētu tikt veiktas, taču ņemot vērā 1.1. nodaļā aprakstītos politikas plānošanas dokumentus, visticamāk tikt veicināta notekūdeņu dūņu kā lokāli pieejama, atjaunojama augu barošanās elementu avota plašāka izmantošana, vienlaikus ņemot vērā jaunāko zinātnisko informāciju par notekūdeņu sastāvu – farmācijas atliekvielas, mikroplastmasa u.c. un pieņemot attiecīgus piesardzības pasākumus, lai izvairītos no sekundārā augsnes un virszemes ūdeņu piesārņojuma.

Eiropas Padomes 1991. gada 21. maija Direktīva 91/271/EEK par komunālo notekūdeņu attīrīšanu (Direktīva 91/271/EEK)²¹

Direktīvas 91/271/EEK mērķis ir aizsargāt vidi ES pret komunālo notekūdeņu kaitīgo ietekmi uz apkārtējo vidi, piemēram, eutrofikāciju. Ar to noteikti ES mēroga noteikumi par notekūdeņu savākšanu, attīrīšanu un novadīšanu. Direktīva attiecas arī uz atsevišķu rūpniecības

¹⁹ <https://ec.europa.eu/environment/waste/sludge/>

²⁰ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12328-Evaluation-of-the-Sewage-Sludge-Directive-86-278-EEC>

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A31991L0271>

nozaru, piemēram, lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības (piemēram, pārtikas apstrāde un alus darīšana) radītajiem notekūdeņiem.

Direktīva nosaka, ka ES valstīm notekūdeņu apsaimniekošanas jomā ir pienākums:

- *savākt un attīrīt notekūdeņus apdzīvotās vietās, kur dzīvo vismaz 2000 cilvēku, un nodrošināt savākto notekūdeņu otrreizējo attīrīšanu;*
- *veikt trešējo attīrīšanu apdzīvotās vietās, kur dzīvo vairāk nekā 10 000 cilvēku un kas atrodas noteiktās jutīgās zonās,*
- *nodrošināt, ka notekūdeņu attīrīšanas iekārtas tiek atbilstīgi uzturētas, lai nodrošinātu to apmierinošu darbību visos parastajos klimata apstākļos;*
- *veikt pasākumus, lai ierobežotu saņemamo ūdeņu piesārņošanu ar lietussūdens pārplūdēm ārkārtējos laika apstākļos, piemēram, neparasti spēcīga lietus gadījumā;*
- *uzraudzīt attīrīšanas iekārtu darbību un saņemamos ūdeņus;*
- *uzraudzīt notekūdeņu dūņu izvietošanu un otrreizēju izmantošanu.*

Direktīvas prasības attiecībā uz notekūdeņu dūņām nav tik specifiskas un detalizētas kā Direktīvā 86/278/EEK, bet vienlaikus Direktīvas 14.pants paredz, ka:

- *Dūņas, kas radušās no notekūdeņu attīrīšanas, izmanto otrreiz, kad vien tas ir pieņemami. Novadīšanas ceļi samazina nelabvēlīgo ietekmi uz vidi,*
- *Kompetentas iestādes vai atbilstošas organizācijas nodrošina, ka līdz 1998. gada 31. decembrim dūņu no notekūdeņu attīrīšanas iekārtām izvietošanu veic saskaņā ar vispārīgajiem noteikumiem vai reģistrāciju, vai atļauju,*
- *Dalībvalstis nodrošina, ka līdz 1998. gada 31. decembrim pārtrauc dūņu izvietošanu virszemes ūdeņos, izmetot tās no kuģiem, tām izplūstot no caurulēm vai kā savādāk.*

Savukārt Direktīvas 15.pants nosaka, notekūdeņu, tai skaitā notekūdeņu dūņu uzraudzības pienākumus:

- *Kompetentās iestādes vai atbilstošajās organizācijas uzrauga:*
 - *izplūdes no komunālo notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, lai pārlicinātos par atbilstību I pielikuma B daļā noteiktām prasībām saskaņā ar I pielikuma D daļā aprakstītajām kontroles procedūrām,*
 - *virszemes ūdeņos izvietoto dūņu apjomu un sastāvu.*
- *Kompetentās iestādes vai atbilstošajās organizācijas uzrauga ūdeņus, kuros ieplūst ūdeņi no komunālo notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, un pašas izplūdes, kā minēts 13. pantā, gadījumos, kur ir sagaidāms, ka saņemošā vide tiks nopietni ietekmēta.*

Direktīvas 1. pielikums cita starpā nosaka, ka rūpnieciskie notekūdeņi, kas nonāk kanalizācijas sistēmās un komunālo notekūdeņu attīrīšanas iekārtās, pakļauj iepriekšējai attīrīšanai, lai cita starpā nodrošinātu, ka NAI darbība un notekūdeņu dūņu attīrīšana netiek traucēta un nodrošinātu, ka notekūdeņu dūņas var droši apglabāt videi pieņemamā veidā.

Šobrīd nav pieejama informācija, ka būtu plānota Direktīvas 91/271/EEK pārskatīšana taču vienlaikus arvien būtiskāku uzmanību tiek pievērsta Direktīvas prasību izpildes nodrošināšanai, Dalībvalstis tiek mudinātas palielināt faktisko centralizēto kanalizācijas pakalpojumu saņēmēju skaitu noteiktajās mērķteritorijās – aglomerācijas, un nodrošināt Direktīvā noteikto prasību par visu aglomerācijā radīto notekūdeņu atbilstošu attīrīšanu. No minētā secināms, ka tuvākajos 10 gados ir iespējams notekūdeņu apjoma pieaugums lielākajās aglomerācijas un attiecīgi arī notekūdeņu dūņu apjoma pieaugums, vienlaikus ņemot vērā gan negatīvās demogrāfiskās tendences valstī kopumā, gan iekšējās migrācijas aspektus, kas liecina par iedzīvotāju

koncentrēšanos lielākajās apdzīvotajās vietās īpaši Rīgas un Pierīgas reģionā un mazāku apdzīvoto vietu iztukšošanos.

Taču arī pie Direktīvas 91/271/EEK ir iespējama tās pārskatīšana kontekstā ar jaunāko zinātnisko informāciju par notekūdeņu sastāvu – farmācijas atliekvielas, mikroplastmasa u.c. savienojumi, kas līdz šim nav tikuši regulēti, tādējādi radot nepieciešamību pieņemt papildinošus piesardzības pasākumus.

Padomes 1999.gada 26.aprīļa direktīva 1999/31/EK par atkritumu poligoniem (Direktīva 1999/31/EK)²² un Eiropas parlamenta un Padomes 2018.gada 30.maija direktīva 2018/850/EK ar ko groza Direktīvu 1999/31/EK par atkritumu poligoniem²³

Ievērojot, ka notekūdeņu dūņas atbilst Direktīvas 1999/31/EK 2.panta m) apakšpunktā iekļautajai bioloģiski sadalāmo atkritumu definīcijai - “bioloģiski sadalāmi atkritumi” nozīmē jebkurus atkritumus, kas var sadalīties anaerobi vai aerobi, piemēram, pārtikas un dārza atkritumus, papīru un kartonu, notekūdeņu dūņu stratēģiskā apsaimniekošanas virziena izvēlē ir būtiski ņemt vērā arī prasības un nosacījumus, kas attiecināmi uz atkritumu apsaimniekošanas nozari, īpaši uz bioloģiski noārdāmo atkritumu jomu.

Direktīvas 1999/31/EK mērķis ir novērst vai maksimāli mazināt kaitīgo ietekmi, ko apglabāšana poligonos rada attiecībā uz virszemes ūdeņiem, gruntsūdeni, augsni, gaisu un cilvēku veselību.

Direktīva nosaka, ka atkritumu poligonos atļauts uzglabāt tikai apstrādātus atkritumus un poligoni tiek iedalīti trīs kategorijās:

- *bīstamo atkritumu poligoni;*
- *poligoni, kas paredzēti nebīstamiem atkritumiem (drīkst apglabāt sadzīves atkritumus);*
- *inerto atkritumu poligoni.*

Tāpat Direktīva 1999/31/EK nosaka, ka ES dalībvalstu valdībām ir jāīsteno tādas valsts stratēģijas, lai pakāpeniski samazinātu uz atkritumu poligoniem nosūtīto bioloģiski sadalāmo atkritumu (turpmāk - BNA) apjomu, it īpaši, izmantojot atkritumu pārstrādi, kompostēšanu, biogāzes ieguvu vai materiālu/enerģijas reģenerāciju. Atkritumu poligoni nedrīkst pieņemt lietotas riepas vai atkritumus, kuri ir šķidri, viegli uzliesmojoši, sprāgstīgi vai korozīvi, kā arī atkritumus, kas rodas slimnīcās un medicīnas vai veterinārās iestādēs, vienlaikus nosakot, ka šķidro atkritumu definīcija neietver notekūdeņu dūņas, kuras atkritumu poligoni drīkst pieņemt.

Latvijā atbilstoši Direktīvai 1999/31/EK no 2020.gada 16.jūlija poligonos drīkst apglabāt tikai 35 % no tādu bioloģiski noārdāmu sadzīves atkritumu masas, kas radīti 1995.gadā un par ko ir pieejami standartizēti Eurostat dati. Poligonos apglabāto BNA daudzums pēdējos gados ievērojami samazinājies, 2019.gadā veidojot vien 17,3 % no radītā BNA daudzuma. Kopš 2016.gada 40 – 57% radīto BNA tiek sagatavoti pārstrādei un reģenerācijai²⁴.

Lai atbalstītu ES pāreju uz aprites ekonomiku, Direktīva 1999/31/EK tika grozīta ar Direktīvu (ES) 2018/850, kas

- *ievieš ierobežojumus no 2030. gada apglabāt poligonos jebkādu atkritumus, kas ir derīgi otrreizējai pārstrādei vai cita materiāla vai enerģijas reģenerācijai;*

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A01999L0031-20180704>

²³ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/850/oj/?locale=LV>

²⁴ <https://likumi.lv/ta/id/320476-par-atkritumu-apsaimniekosanas-valsts-planu-20212028-gadam>

- *tiek veikti centieni līdz 2035. gadam poligonos apglabāto sadzīves atkritumu īpatsvaru samazināt līdz 10%;*
- *tiek ieviesti noteikumi par to, kā aprēķināt, vai ir sasniegti mērķrādītāji sadzīves atkritumu jomā, un to, lai ES dalībvalstis izveidotu efektīvu kvalitātes kontroles un izsekojamības sistēmu poligonos apglabājamiem sadzīves atkritumiem;*

Ar Direktīvu 2018/850/EK ES dalībvalstīm ir atļauts izmantot ekonomiskos instrumentus un citus pasākumus, lai stimulētu to, ka tiek piemērota atkritumu apsaimniekošanas hierarhija saskaņā ar Direktīvu 2008/98/EK jeb atkritumu pamatdirektīvu (skatīt kopsavilkumu).

Direktīva 2018/850/ES paredz, ka dalībvalstīm līdz 2023. gada 31. decembrim jānodrošina BNA atdalīšana un pārstrāde rašanās vietā, vai dalīta savākšana, nodrošinot, ka BNA nav sajaukti ar citiem atkritumu veidiem, kam nav BNA līdzīgas bioloģiskās noārdīšanās un kompostēšanās īpašības.

Latvijā BNA obligāta dalīta savākšana no 2024.gada un pārtikas atkritumu rašanās novēršanas mērķis līdz 2030.gadam par 50% samazināt pārtikas atkritumu rašanos salīdzinājumā ar 2014.gada līmeni Latvijai ir izaicinājums. Izaicinājumus radīs arī savāktā BNA daudzuma tālākas apstrādes un izmantošanas iespēju nodrošināšana, līdz ar to būs nepieciešamas investīcijas un pasākumi BNA pārstrādes jaudu nodrošināšanai.

No augstāk veiktā informācijas apkopojuma secināms, ka notekūdeņu dūņu apglabāšana sadzīves jeb nebīstamo atkritumu poligonos nākotnē nav praktiski iespējama un tā noteikti nav izvirzāma kā pamatots notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas veids, jo tas neatbilst nedz Eiropas Zaļā kursa principiem, nedz šajā sadaļā apskatīto direktīvu ietvaros izvirzīto sasniedzamo mērķu kontekstā. Vienlaikus 2018/850/EK un 1999/31/EK izvirzītie mērķi būtiski samazināt apglabājamo BNA apjomu un veicināt BNA pārstrādi un atkārtotu izmantošanu nozīmē, ka būs nepieciešamas būtiskas investīcijas BNA pārstrādes jaudu kāpināšanai, un plānojot šīs nozares attīstību būtu jāvērtē arī tās kapacitāte un spēja pārstrādāt notekūdeņu dūņas, īpaši vietās un gadījumos, kur finansiālu, vides, tehnisku, tehnoloģisku un ekonomisku apsvērumu dēļ nav iespējams īstenot citus, tikai uz notekūdeņu dūņu pārstrādi vērstus risinājumus. Papildus, tuvinoties 1.1. un 1.2.nodaļās apskatīto ES un ANO Ilgtspējīgās attīstības stratēģijās noteikto mērķu izpildei par radītā atkritumu apjoma samazināšanu, resursu efektīvu izmantošanu un apritīgumu, ilgtspējīgākas, visticamāk, būs tādas notekūdeņu dūņu un BNA pārstrādes metodes un tehnoloģiskie risinājumi, kuros ir iespējams pārstrādāt dažādus BNA veidus un saturu.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 19.novembra Direktīva 2008/98/EK par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu²⁵ un Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 30. maijs Direktīva 2018/851, ar ko groza Direktīvu 2008/98 par atkritumiem²⁶

Ar Direktīvu 2008/98/EK tika izveidots tiesiskais regulējumu atkritumu apstrādes jomā ES un tas paredzēts, lai aizsargātu vidi un cilvēku veselību, uzsverot pareizas atkritumu apsaimniekošanas, reģenerācijas un pārstrādes paņēmieni nozīmī, lai mazinātu resursu apdraudējumu un uzlabotu to izmantošanu.

²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:32008L0098>

²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/851/oj/?locale=LV>

Direktīva 2008/98/EK nosaka būtiskākos principus, kas jāņem vērā atkritumu apsaimniekošanas jomā. Piemēram, ar šo direktīvu izveido atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju (sākot ar svarīgo):

- *atkritumu rašanās novēršana;*
- *atkārtotu izmantošana;*
- *pārstrāde;*
- *reģenerācija citiem nolūkiem, piemēram, enerģijas iegūšanai;*
- *apglabāšana.*

Direktīvā tiek apstiprināts princips “piesārņotājs maksā”, saskaņā ar kuru sākotnējam atkritumu radītājam ir jāsedz atkritumu apsaimniekošanas izdevumi un tie noteikts, ka atkritumu apsaimniekošana jāveic, neapdraudot ūdeni, gaisu, augsni, augus vai dzīvniekus, neradot neērtības trokšņa vai smaku veidā vai neradot negatīvu ietekmi uz lauku vidi un īpaši aizsargājamām teritorijām.

Attiecībā uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu būtisks ir Direktīvā iekļautais princips, ka atkritumu radītājiem vai īpašniekiem atkritumi jāapstrādā pašiem vai jānodod oficiāli atzītam operatoram.

Ar grozījumu direktīvu (ES) 2018/851, kas ir daļa no pasākumiem aprites ekonomikas veicināšanai, tika grozīta Direktīva 2008/98/EK un pastiprina noteikumus attiecībā uz atkritumu rašanās novēršanu. Papildus direktīvā (ES) 2018/851 ir arī uzsvērti tādu pasākumu piemēri, kas stimulētu atkritumu apsaimniekošanas hierarhijas piemērošanu, piemēram, maksa par atkritumu poligonu izmantošanu un atkritumu sadedzināšanu, un “maksā, kad izmet” shēmas.

Direktīvā tiek noteikti netikai jauni sadzīves atkritumu pārstrādes mērķi, bet cita starpā arī noteikts, ka ES valstīm jānodrošina, ka līdz 2023. gada 31. decembrim bioloģiskie atkritumi tiek savākti vai pārstrādāti to rašanās vietā (piemēram, kompostējot), kas atkārtoti norāda uz nepieciešamību arī notekūdeņu dūņas kā bioloģiski noārdāmu atkritumu pārstrādāt pēc iespējas tuvāk to rašanās avotam. Vienlaikus šajā gadījumā jāvērtē arī nepieciešamība un objektīvie apstākļi, kas dažādām pārstrādes metodēm piemīt attiecībā uz minimālo notekūdeņu dūņu apjomu, kuru ir ekonomiski pamatoti un tehniski iespējams apstrādāt.

Kopumā vērtējot 1.2. nodaļā apskatītos ES normatīvos aktus, secināms, ka notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskajam virzienam no apskatīto direktīvu viedokļa būtu jābūt tādām, kas nodrošina papildus resursu, tai skaitā energoresursu ziņā efektīvu, notekūdeņu dūņu pārstrādi pēc iespējas tuvāk to rašanās avotam un, pēc iespējas veicinot notekūdeņu dūņās esošo augu barošanās elementu atgriešanos dabiskajā un/vai ražošanas aprītē, vienlaikus nepalielinot apglabājamo atkritumu apjomu un nenodarot kaitējumu augsnei, virszemes un pazemes ūdeņiem.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā (Direktīva 2000/60/EK)²⁷

Direktīvas 2000/60/EK tika pieņemta 2000. gada 23. oktobrī, un ar to izveido noteikumus, lai apturētu vides stāvokļa pasliktināšanos ES ūdenstilpnēs un līdz 2015. gadam sasniegtu labu stāvokli Eiropas upēs, ezeros un gruntsūdeņos. Konkrētāk Direktīva 2000/60/EK ietver:

- *visa veida ūdens formu aizsardzību (virszemes ūdeņu, gruntsūdeņu, iekšējo ūdeņu un pārejas ūdeņu);*
- *ekosistēmu atjaunošanu šajās ūdenstilpnēs un ap tām;*
- *piesārņojuma samazināšanu ūdenstilpnēs;*
- *ilgtspējīgas ūdens resursu izmantošanas garantēšanu, ko veic gan indivīdi, gan uzņēmumi.*

Tiesību akts uzliek skaidri definētus pienākumus valstu iestādēm. Tām:

- *jāidentificē atsevišķi upju baseini, kuri atrodas to teritorijā — proti, apkārt esošie zemes apgabali, kas iekļaujas konkrētajās upju sistēmās;*
- *jāizraugās iestādes, kas pārvalda šos baseinus atbilstoši ES noteikumiem;*
- *jāanalizē katras upes baseina iezīmes, tostarp cilvēku darbību ietekme un ūdens izmantošanas ekonomiskais novērtējums;*
- *jāuzrauga ūdens stāvoklis katrā baseinā;*
- *jāreģistrē aizsargājamās zonas, tādas kā dzeramā ūdens iegūšanai izmantotās, kurām jāpievērš īpaša uzmanība;*
- *jāizstrādā un jāīsteno upes baseinu apsaimniekošanas plāni, lai novērstu virszemes ūdeņu stāvokļa pasliktināšanos, aizsargātu un uzlabotu gruntsūdeņus un saglabātu aizsargājamās zonas;*
- *jānodrošina, lai ūdens pakalpojumu maksa tiktu atgūta tādā veidā, lai resursi tiktu izmantoti efektīvi un piesārņotāji maksātu;*
- *jānodrošina sabiedrības informēšana un konsultēšana par upju baseinu apsaimniekošanas plāniem*

Veicot uzdotos uzdevumus tiks nodrošināta pietiekami labas kvalitātes virszemes un gruntsūdeņu piegāde, kas vajadzīga noturīgai, līdzsvarotai un objektīvai ūdens resursu izmantošanai, kā arī tikt nodrošināta ievērojami samazināta gruntsūdeņu piesārņošana. Direktīvas 16.pantā iekļauta stratēģija cīņai pret ūdens resursu piesārņošanu un saskaņā ar 16. panta 3. punktā noteikto, Kopienas rīcībai jābūt vērstai, lai izbeigtu vai pakāpeniski pārtrauktu prioritāru bīstamu vielu izplūdes, emisijas un zudumus, kā galveno mērķi sasniedzot tādu dabā sastopamu vielu koncentrācijas līmeni jūras vidē, kas tuvojas fona līmenim un nullei tuvu koncentrācijas līmeni ķīmiskām sintētiskām vielām. 13.pantā Direktīva 2000/60/EK nosaka, ka Dalībvalstis nodrošina upes baseina apsaimniekošanas plāna izstrādi katram upju baseinu apgabalam, kas atrodas vienīgi to teritorijā, bet par Latvijas upju baseinu plāniem skatīt šī ziņojuma 1.4.nodaļā.

²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1481624135097&uri=CELEX:32000L0060>

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/75/ES par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole) (Direktīva 2010/75/ES)²⁸

Direktīva 2010/75/ES tika pieņemta 2010.gada 24.novembrī un tajā ir ietverti noteikumi, lai novērstu vai – gadījumos, kad novēršana nav iespējama – samazinātu rūpnieciskās emisijas gaisā, ūdenī un zemē, kā arī novērstu atkritumu rašanos, lai sasniegtu augstu vides aizsardzības līmeni. Direktīva attiecas uz rūpnieciskām darbībām šādās nozarēs:

- *enerģētika;*
- *metālu ražošana un apstrāde;*
- *minerālu rūpniecība;*
- *ķīmiskā rūpniecība;*
- *atkritumu apsaimniekošana;*
- *citas nozares, piemēram, celulozes un papīra ražošana, kautuvju darbība un intensīva putnu un cūku nobarošana audzētavās.*

Visām iekārtām, uz kurām attiecas šī direktīva, ir pienākums novērst un samazināt piesārņojumu, piemērojot labākos pieejamos tehniskos paņēmienus un nodrošinot efektīvu enerģijas izmantošanu, atkritumu apsaimniekošanu un to rašanās novēršanu un īstenojot pasākumus, kas vajadzīgi negadījumu novēršanai un to seku ierobežošanai. Šajā Direktīvā atsevišķās nodaļās ir izklāstītas minimālās prasības konkrētām nozarēm. Tās ietver konkrētus noteikumus, kas attiecas uz:

- *sadedzināšanas iekārtām – to ekspluatācijas aspekti, emisiju līmeņi, uzraudzības un atbilstības noteikumi;*
- *atkritumu sadedzināšanas iekārtām un atkritumu līdzsadedzināšanas iekārtām – to ekspluatācijas aspekti, emisiju līmeņi, uzraudzības un atbilstības noteikumi;*
- *iekārtām un darbībām, kurās izmanto organiskos šķīdinātājus – ietver emisiju līmeņus, samazināšanas shēmas un prasības bīstamu vielu aizstāšanai;*
- *titāna dioksīda ražošanas iekārtām – nosaka emisiju līmeņus, uzraudzības noteikumus un aizliedz konkrētu piesārņojuma veidu nonākšanu jebkurā ūdenstilpnē.*

Lai arī direktīvas prasības nav tieši attiecināmas uz notekūdeņu dūņām vai to apsaimniekošanu (izņemot, ja tiek veikta notekūdeņu dūņu sadedzināšana), tās 2.pantā ir iekļauti vairāki jēdzieni, kas būtu attiecināmi arī uz notekūdeņu dūņām un to apsaimniekošanu: Atbilstoši definīcijām, kas sniegtas direktīvas 2.pantā:

- *“atļauja” ir rakstisks pilnvarojums, ar kuru tiek dota atļauja ekspluatēt iekārtu vai tās daļu, vai sadedzināšanas iekārtu, atkritumu sadedzināšanas iekārtu vai atkritumu līdzsadedzināšanas iekārtu;*
- *“bīstamas vielas” ir vielas vai maisījumi kā noteikts 3. pantā Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 1272/2008 (2008. gada 16. decembris) par vielu un maisījumu klasificēšanu, marķēšanu un iepakojšanu;*
- *“emisija” ir tieša vai netieša vielu, vibrāciju, siltuma vai trokšņa novadīšana no iekārtas punktveida vai difūza avota gaisā, ūdenī vai zemē;*

²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0075>

- *“labākie pieejamie tehniskie paņēmieni” ir efektīvākais un pilnīgākais darbību un ekspluatācijas metožu izstrādes posms, kurā tiek parādīta konkrēto tehnisko paņēmienu faktiskā piemērotība tam, lai noteiktu pamatus emisiju robežvērtībām un citus atļaujas nosacījumus, kas paredzēti, lai novērstu un – gadījumos, kad novēršana ir neiespējama – samazinātu emisijas un ietekmi uz vidi kopumā:*
 - a) *“tehniskie paņēmieni” ietver gan izmantoto tehnoloģiju, gan risinājumus, kas attiecas uz iekārtas uzbūvi, uzstādīšanu, apkopi, ekspluatāciju un ekspluatācijas pārtraukšanu;*
 - b) *“pieejamie” tehniskie paņēmieni ir tie tehniskie paņēmieni, kuri ir izstrādāti tiktāl, ka ir ieviešami attiecīgajā ražošanas nozarē, ievērojot ekonomiski pamatotus un tehniski piemērotus nosacījumus, ņemot vērā izmaksas un priekšrocības neatkarīgi no tā, vai tehniskie paņēmieni tiek izmantoti vai nodrošināti konkrētajā dalībvalstī, ja tie ir operatoram pietiekami pieejami;*
 - c) *“labākie” ir visefektīvākie, lai sasniegtu augstu vides vispārējās aizsardzības līmeni kopumā;*
- *“operators” ir fiziska vai juridiska persona, kas pilnībā vai daļēji ekspluatē vai kontrolē iekārtu vai sadedzināšanas iekārtu, atkritumu sadedzināšanas iekārtu vai atkritumu līdzsadedzināšanas iekārtu, vai – gadījumos, kad to paredz valsts tiesību akti – persona, kurai deleģētas noteicošas ekonomiskas pilnvaras attiecībā uz iekārtas vai attīrīšanas iekārtas tehnisku darbību;*
- *“piesārņojums” ir cilvēka darbības izraisīta vielu, vibrācijas, siltuma vai trokšņa tieša vai netieša novadīšana gaisā, ūdenī vai zemē, kam var būt kaitīga ietekme uz cilvēka veselību vai vides kvalitāti, kas var radīt kaitējumu īpašumam vai sabojāt vai traucēt vides pievilcību un citus likumīgus vides izmantošanas veidus.*

Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2019/1009, ar ko nosaka noteikumus par to, kā tirgū dara pieejamus ES mēslošanas līdzekļus, un ar ko groza Regulas (EK) Nr. 1069/2009 un (EK) Nr. 1107/2009 un atceļ Regulu (EK) Nr. 2003/2003 (Regula 2019/1009)²⁹

Regulas 2019/1009, kas pieņemta 2019.gada 5.jūnijā mērķis ir:

- a) *atvert vienotu tirgu mēslošanas līdzekļiem, uz kuriem šobrīd neattiecas saskaņotie noteikumi, piemēram, organiskajiem un organominerāliem mēslošanas līdzekļiem, augsnes ielabotājiem, inhibitoriem, augu biostimulatoriem, augu augšanas substrātiem vai maisījumiem;*
- b) *definēt kopīgus noteikumus par mēslošanas līdzekļu drošības, kvalitātes un marķēšanas prasībām;*
- c) *pirmo reizi tajā ir noteikti ierobežojumi toksiskiem nevēlamiem piemaisījumiem. Ar to tiks garantēts augsts augsnes aizsardzības līmenis un tiks samazināts veselības un apkārtējās vides risks, vienlaikus ļaujot ražotājiem pielāgot savu ražošanas procesu, lai tas atbilstu jaunajiem ierobežojumiem;*

²⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32019R1009>

- d) *ar to uztur fakultatīvu saskaņošanu, jo ar to netiek aizliegts nesaskaņoto mēslošanas līdzekļu izlaišanu iekšējā tirgū saskaņā ar valsts tiesību aktiem un vispārīgajiem brīvās preču aprites noteikumiem.*

Noteikumi attiecas uz ES mēslošanas līdzekļu izstrādi, ražošanu un ieviešanu tirgū, bet regula neattiecas uz ES mēslošanas līdzekļu lietošanu vai piemērošanu. Regulu 2019/1009 nepiemēro:

- *dzīvnieku izcelsmes blakusproduktiem vai atvasinātajiem produktiem, uz kuriem attiecas Regulas (EK) Nr. 1069/2009 prasības, kad tos dara pieejamus tirgū;*
- *augu aizsardzības līdzekļiem, kas ietilpst Regulas (EK) Nr. 1107/2009 darbības jomā.*

Regula 2019/1009 piemēro dažādas definīcijas, tai skaitā nosaka, ka “mēslošanas līdzeklis” ir viela, maisījums, mikroorganisms vai jebkāds cits materiāls, ko vienu pašu vai sajauktu ar citu materiālu aplicē vai paredz aplicēt uz augiem vai to rizosfēras vai uz sēnēm vai to mikosfēras, vai ar ko paredzēts veidot rizosfēru vai mikosfēru, lai augus vai sēnes apgādātu ar augu barošanās elementiem, vai lai efektīvizētu to barošanos.

Regulas 2019/1009 3.panta 3.daļa paredz, ka tā neliedz dalībvalstīm cilvēku veselības un vides aizsardzības nolūkā saglabāt vai pieņemt Līgumiem atbilstīgus noteikumus par ES mēslošanas līdzekļu izmantošanu, ar noteikumu, ka minētie noteikumi neliek izdarīt izmaiņas ES mēslošanas līdzekļos, kuri atbilst šai regulai, un neietekmē nosacījumus attiecībā to, ka tie tiek darīti pieejami tirgū. Savukārt, Regulas 4.pants definē prasības attiecībā uz mēslošanas līdzekļiem.

Regulas 2019/1009 19.pantā “Statuss “atkritums vairs nav atkritums”” noteikts, ka šajā regulā nosaka kritērijus, saskaņā ar kuriem materiāls, kas ir atkritums, kā definēts Direktīvā 2008/98/EK, var vairs nebūt atkritums, ja to satur atbilstīgs ES mēslošanas līdzeklis. Šādos gadījumos reģenerācijas darbību saskaņā ar šo regulu veic, pirms materiāls vairs nav atkritums, un uzskata, ka materiāls atbilst minētās Direktīvas 6. pantā paredzētajiem nosacījumiem un tāpēc vairs nav atkritums no brīža, kad ir sagatavota ES atbilstības deklarācija.

Attiecībā uz notekūdeņu dūņām Regulas II pielikuma “Komponentmateriālu kategorijas (CMC)” II daļā, kas definē komponentmateriālus un ES mēslošanas līdzekļi sastāv tikai no tiem, pie CMC 3 “Komposts” norādīts, ka ES mēslošanas līdzeklis var saturēt kompostu, kas iegūts aerobās kompostēšanās procesā, kurā vieni no ielaidmateriāliem ir bioatkritumi, bet nevar būt notekūdeņu dūņas, rūpniecības dūņas vai bagarēšanas dūņas. Arī pie CMC 5 “Digestāts, kas nav svaigs kultūraugu digestāts” norādīts, ka ES mēslošanas līdzeklis var saturēt digestātus, kas iegūts anaerobās noārdīšanās procesā un kā vieni no ielaidmateriāliem ir minēti bioatkritumi, bet izslēgtas notekūdeņu dūņas, rūpniecības dūņas vai bagarēšanas dūņas. No minētā secināms, ka ES līmenī ir pieļaujama notekūdeņu dūņu pārstrāde un iekļaušana gan kompostā, gan anaerobā veidā, iegūstot digestātu, bet tas ES nav uzskatāms par mēslošanas līdzekli, kam piešķir CE marķējumu un, kura apriti regulē kā mēslošanas līdzekļu apriti.

Regula (ES) 2018/841 par zemes izmantošanā, zemes izmantošanas maiņā un mežsaimniecībā radušos siltumnīcefekta gāzu emisiju un

Regulā 2018/841 par zemes izmantošanā, zemes izmantošanas maiņā un mežsaimniecībā radušos siltumnīcefekta gāzu emisiju un piesaistes iekļaušanu klimata un enerģētikas politikas satvarā laikposmam līdz 2030. gadam un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 525/2013 un Lēmumu Nr. 529/2013/ES (Regula 2018/841) ir noteiktas dalībvalstu saistības zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (“ZIZIMM”) sektorā, ar kurām palīdz sasniegt Parīzes nolīguma mērķus un nodrošināt, ka tiek izpildīts Savienības siltumnīcefekta gāzu emisiju mazināšanas mērķrādītājs 2021.–2030. gada periodam. Regulā 2018/841 ir izklāstīti arī noteikumi par emisiju un piesaistes uzskaiti ZIZIMM sektorā un par pārbaudēm, vai dalībvalstis pilda minētās saistības. Regula tieši neietekmē notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, bet darbības ar notekūdeņu dūņām vai to kompostu, kas veicina CO₂ piesaisti augsnē, mežaudzēs vai jebkādā citā veidā šīs Regulas izpratnē ir vēlams un ļauj tuvināties katras dalībvalsts CO₂ mērķiem ne-ETS sektorā.

3. Nacionālā līmeņa normatīvo aktu analīze, to regulējums un prasības notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas jomā

Latvijai, iestājoties Eiropas Savienībā 2004.gadā, tika pārņemtas notekūdeņu savākšanas, attīrīšanas un novadīšanas prasības, kuras ir noteiktas Direktīvā 91/271/EEK par komunālo notekūdeņu attīrīšanu, Ūdens struktūrdirektīvā 2000/60/EK un Direktīvā 86/278/EEK par vides, jo īpaši augsnes, aizsardzību, lauksaimniecībā izmantojot notekūdeņu dūņas. Direktīvu prasības tika pārņemtas nacionālajā likumdošanā - likumā “Par piesārņojumu” un Ūdens apsaimniekošanas likumā un no tiem izrietošos normatīvos aktos. Nozīmīgi direktīvu prasību izpildē ir arī saistītie likumi, kā Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums, Energoefektivitātes likums, Konkurences likums, likums “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” kā arī citi normatīvi, kas caur ūdenssaimniecības nozares regulējumu ietekmē arī notekūdeņu dūņu, kā viena no ūdenssaimniecības jomas procesiem. Šajā nodaļā ir veikta ar ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un atkritumu apsaimniekošanu saistītu normatīvo aktu mērķu un to regulējumu analīze, vērtējot normatīvo aktu ietekmi uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu.

Ūdenssaimniecības (ūdensapgāde un kanalizācija) nozares regulējums pamatā ir ietverts Ūdenssaimniecības pakalpojumu likumā un Likumā “Par piesārņojumu”. Savukārt saistīti ar prasībām, kas jāievēro nozarē ir likums “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” un “Ūdens apsaimniekošanas likums”. Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums nosaka ūdenssaimniecības pakalpojumu regulēšanas vispārīgo kārtību, valsts un pašvaldību kompetenci ūdenssaimniecības pakalpojumu regulēšanā, kā arī ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēja un lietotāja pienākumus un tiesības, pakalpojumu uzskaites kārtību un norēķinu kārtību par saņemtajiem pakalpojumiem.

Latvijā par ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas organizēšanu savā administratīvajā teritorijā ir atbildīgas pašvaldības. Pašvaldības dome nosaka pašvaldības iestādi, kas sniedz sabiedriskos ūdenssaimniecības pakalpojumus konkrētajā teritorijā vai arī pilnvaro komersantu sniegt sabiedriskos ūdenssaimniecības pakalpojumus, noslēdzot ar to līgumu par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu.

3. tabulā ir apkopta informācija par būtiskākajiem normatīvajiem aktiem, kas regulē ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas jomu un kā jau redzams no minētā tikai atsevišķi normatīvi apskata un regulē darbības ar notekūdeņu dūņām, tāpēc, turpmāk šajā nodaļā vispārējie nozares un saistītie normatīvie akti tiks analizēti vispārīgi, pievēršot uzmanību tiem aspektiem, kas var ietekmēt, vai ietekmē notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas aspektus, papildus neanalizējot regulējumu kopumā.

3.1. tabula

Ūdenssaimniecības un notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas nozares nacionālais tiesiskais regulējums

Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas nozari kopumā reglamentē šādi normatīvie akti:	• Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums; • Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr.384 "Noteikumi par decentralizēto kanalizācijas sistēmu apsaimniekošanu un reģistrēšanu". • Ūdens apsaimniekošanas likums; • Ministru kabineta 2011.gada 31.maija noteikumi Nr.418 "Par riska ūdensobjektiem"; • Likums "Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem"; • Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumi Nr.1227 "Noteikumi par regulējamiem sabiedrisko pakalpojumu veidiem"; • Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas 2014. gada 14. janvāra padomes lēmums Nr.1/2 "Ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifa aprēķināšanas metodika"; • Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas 2017. gada 16. februāra padomes lēmums Nr.1/5 "Sadzīves atkritumu apglabāšanas pakalpojuma tarifa aprēķināšanas metodika" • Atkritumu apsaimniekošanas likums; • Ministru kabineta 2011. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 302 "Noteikumi par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus"; • Ministru kabineta 2011. gada 24. maija noteikumi Nr. 401 "Prasības atkritumu sadedzināšanai un atkritumu sadedzināšanas iekārtu darbībai"; • Ministru kabineta 2011. gada 27. decembrī noteikumi Nr. 1032 "Atkritumu poligonu ierīkošanas, atkritumu poligonu un izgāztuvju apsaimniekošanas, slēgšanas un rekultivācijas noteikumi"; • Ministru kabineta 2013. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 184 "Noteikumi par atkritumu dalītu savākšanu, sagatavošanu atkārtotai izmantošanai, pārstrādi un materiālu reģenerāciju"; • Ministru kabineta 2013. gada 25. jūnija noteikumi Nr. 337 "Noteikumi par atkritumu apsaimniekošanas reģioniem"; • Ministru kabineta 2011. gada 26. aprīļa noteikumi Nr. 319 "Noteikumi par atkritumu reģenerācijas un apglabāšanas veidiem"
Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu tieši regulē/ietekmē šādi normatīvie akti:	• Ministru kabineta 2006. gada 2. maija noteikumi Nr. 362 "Noteikumi par notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli"; • Ministru kabineta 2002. gada 22. janvāra noteikumi Nr.34 "Noteikumi par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī"
Citi saistītie normatīvie akti:	• Likums "Par piesārņojumu"; • Būvniecības likums; • Dabas resursa nodokļa likums; • Likums "Par ietekmes uz vidi novērtējumu"; • Likums "Par pašvaldībām"; • Vides aizsardzības likums; • Konkurences likums; • Energoefektivitātes likums; • Ministru kabineta 2017. gada 20. jūnija noteikumi Nr.353 "Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība";

- Ministru kabineta 2002. gada 12. marta noteikumi Nr. 118 "Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti";
- Ministru kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 92 "Prasības virszemes ūdeņu, pazemes ūdeņu un aizsargājamo teritoriju monitoringam un monitoringa programmu izstrādei";
- Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 332 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 221-15 "Ēku iekšējais ūdensvads un kanalizācija";
- Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 327 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 223-15 "Kanalizācijas būves"";

Vispārējie ūdenssaimniecības un atkritumu nozari reglamentējošie normatīvie akti

Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums³⁰

Likums risina vairākus būtiskus jautājumus, kas ir aktuāli ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējiem un pašvaldībām, t.sk. nosaka MK, SPRK un pašvaldību kompetenci ūdenssaimniecības jomā, pakalpojumu sniedzēja un lietotāja tiesības un pienākumus. Ūdenssaimniecības pakalpojumu likumā 6.panta (1) daļa nosaka, ka vietējā pašvaldība organizē ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu savā administratīvajā teritorijā.

Likumā dots pilnvarojums vietējās pašvaldības domei izdot saistošos noteikumus iekšējās kārtības noteikšanai sekojošās sfērās:

- *kārtību, kādā ūdensapgādes tīkli vai kanalizācijas tīkli un būves tiek pievienotas centralizētajai ūdensapgādes sistēmai vai centralizētajai kanalizācijas sistēmai;*
- *centralizētās ūdensapgādes sistēmas un centralizētās kanalizācijas sistēmas ekspluatācijas, lietošanas un aizsardzības prasības;*
- *sabiedriskā ūdenssaimniecības pakalpojuma līgumā ietveramos noteikumus, kā arī tā slēgšanas, grozīšanas un izbeigšanas noteikumus;*
- *brīvkrānu izmantošanas kārtību;*
- *decentralizēto kanalizācijas pakalpojumu sniegšanas un uzskaites kārtību;*
- *līdzfinansējumu nekustamā īpašuma pieslēgšanai centralizētajai ūdensapgādes sistēmai vai centralizētajai kanalizācijas sistēmai, nosakot līdzfinansējuma apmēru un tā saņemšanas nosacījumus;*
- *lietus ūdeņu apsaimniekošanu pašvaldības administratīvajā teritorijā.*

Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums tieši neregulē ar notekūdeņu dūņām saistītus jautājumus, bet uz likuma pamata ir izstrādāti Ministru kabineta noteikumi, kas ietekmē notekūdeņu attīrīšanas iekārtās nonākošo notekūdeņu apjomu, sastāvu un attīrīšanas procesu, netieši radot ietekmi arī uz notekūdeņu dūņu apjomu un sastāvu.

Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr.384 "Noteikumi par decentralizēto kanalizācijas sistēmu apsaimniekošanu un reģistrēšanu" (MK noteikumi Nr.384)³¹

³⁰ <https://likumi.lv/ta/id/275062-udenssaimniecibas-pakalpojumu-likums>

³¹ <https://likumi.lv/ta/id/291947-noteikumi-par-decentralizeto-kanalizācijas-sistemu-apsaimniekosanu-un-registresanu>

Noteikumi nosaka notekūdeņu apsaimniekošanas prasības nekustamā īpašuma īpašnieka (dzīvokļu īpašumu mājā – visu dzīvokļu īpašnieku) īpašumā vai nekustamā īpašuma valdītāja valdījumā esošajās notekūdeņu kanalizācijas sistēmās, kuras nav pievienotas sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēja CKS (turpmāk – decentralizētas kanalizācijas sistēmas), un šādu sistēmu reģistrācijas kārtību. Noteikumi attiecas uz ciemu un pilsētu teritorijās esošām decentralizētajām kanalizācijas sistēmām, kurās notekūdeņu savākšanai vai attīrīšanai izmanto:

- rūpnieciski izgatavotas NAI, kuras attīrītos notekūdeņus novada vidē un kuru kopējā jauda ir mazāka par 5 m³/diennaktī;
- septiņus;
- notekūdeņu krājvertnes, kurās uzkrājas neattīrīti notekūdeņi, septisko tvertņu dūņas, fekālijas vai kanalizācijas sistēmu tīrīšanas atkritumi (turpmāk – notekūdeņi un nosēdumi).

Minētais regulējums ir saistīts arī ar likumu “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” un veicina arī Direktīvas 91/271/EEK nosacījumu izpildi par nepieciešamību nodrošināt atbilstošu notekūdeņu attīrīšanu aglomerācijas robežās, neatkarīgi no notekūdeņu savākšanas veida (centralizēti, decentralizēti). Ņemot vērā, ka noteikumu 17.punktā noteiktais termiņš līdz kuram pašvaldība vai tās sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējs, izstrāda noteikumu 11. un 12.punktā noteikto decentralizēto sistēmu reģistru, ir 2021. gada 31. decembris, visticamāk noteikumu ietekme uz notekūdeņu apjomu, kas nonāk attīrīšanas iekārtās no decentralizētajiem risinājumiem, vai būtisks centralizēto pieslēgumu pieaugums gaidāms pēc šāda reģistra izveide un noteikumos iekļauto nosacījumu atbilstošas uzraudzības.

Ūdens apsaimniekošanas likums³²

Ūdens apsaimniekošanas likuma kopējais mērķis ir:

1) izveidot tādu virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas sistēmu, kas:

- veicina ilgtspējīgu un racionālu ūdens resursu lietošanu, nodrošinot to ilgtermiņa aizsardzību un iedzīvotāju pietiekamu apgādi ar labas kvalitātes virszemes un pazemes ūdeni,
- novērš ūdens un no ūdens tieši atkarīgo sauszemes ekosistēmu un mitrāju stāvokļa pasliktināšanos, aizsargā šīs ekosistēmas un uzlabo to stāvokli,
- uzlabo ūdens vides aizsardzību, pakāpeniski samazina arī prioritāro vielu emisiju un noplūdi, kā arī pārtrauc ūdens videi īpaši bīstamu vielu emisiju un noplūdi,
- nodrošina pazemes ūdeņu piesārņojuma pakāpenisku samazināšanu un novērš to turpmāku piesārņošanu,
- nodrošina pazemes ūdens resursu atjaunošanu,
- nodrošina zemes aizsardzību pret applūšanu vai izkalšanu,
- nodrošina Latvijas jūras ūdeņu aizsardzību,
- sekmē starptautiskajos līgumos noteikto mērķu sasniegšanu, lai pārtrauktu un novērstu jūras vides piesārņošanu, pārtrauktu vai pakāpeniski novērstu ūdens videi īpaši bīstamu vielu emisiju un noplūdi jūras vidē un sasniegtu tādu stāvokli, ka jūras vidē antropogēnās izcelsmes ķīmisko vielu koncentrācija ir tuva nullei, bet dabā sastopamo ķīmisko vielu koncentrācija — tuva dabā pastāvošajam fona līmenim;

³² <https://likumi.lv/ta/id/66885-udens-apsaimniekosanas-likums>

2) izveidot plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības sistēmu, lai mazinātu ar plūdiem saistītu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību.

Uz likuma pamata tiek noteikti ūdeņiem sasniedzamie vides kvalitātes mērķi, kas ir atskaites punkts arī notekūdeņu attīrīšanas prasībām, netiešā veidā, ietekmējot arī turpmāko notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas metožu un virzienu izvēli. Likuma kontekstā arī notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai jāizvēlas tādas metodes un tehnoloģiskie risinājumi, kas nedz tiešā, nedz pastarpinātā veidā nevar pasliktināt virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti, īpaši attiecībā uz augu barošanās elementu un smago metālu izskalošanu no notekūdeņu dūņām, vai to produktiem vai cita veida nonākšanu ūdens vidē.

Ministru kabineta 2011. gada 31.maija noteikumi Nr.418 "Par riska ūdensobjektiem"³³

Uz Ūdens apsaimniekošanas likuma pamata izdotie MK noteikumi Nr.418 nosaka virszemes ūdensobjektus, kuros pastāv risks nesasniegt Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto labu virszemes ūdeņu stāvokli minētajā likumā paredzētajā termiņā, kā arī prasības riska ūdensobjektu aizsardzībai. Upju baseinu apsaimniekošanas plānos tiek analizēta notekūdeņu izplūde riska ūdensobjektā un nepieciešamie papildus pasākumi ūdensobjektam, kā arī nepieciešamo pasākumu ūdensobjekta kvalitātes uzlabošana. Noteikumu Nr.418 6.punktā cita starpā īpaši uzsvērta nepieciešamība noteikumos minēto ūdensobjektu sateces baseinos ievērot īpašu piesardzību un izmantot minētās teritorijās tā, lai nepasliktinātu un uzlabotu ūdensobjektu stāvokli, tai skaitā normatīvajos aktos noteiktās prasības par notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli.

Likums "Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem"³⁴

Likuma mērķis ir nodrošināt iespēju saņemt nepārtrauktus, drošus un kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus, kuru tarifi (cenas) atbilst ekonomiski pamatotām izmaksām, kā arī veicināt attīstību un ekonomiski pamototu konkurenci regulējamās nozarēs, nosakot sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas kārtību un tiesiskās attiecības sabiedrisko pakalpojumu sniegšanā.

Likumā "Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem" ir noteikta SPRK kompetence un regulators saskaņā ar likumu:

- 1) nosaka sabiedrisko ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas vispārējās atļaujas noteikumus, kas ir saistoši regulējamam komersantam;
- 2) veido un uztur sabiedrisko ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniedzēju reģistru un nodrošina tā publisku pieejamību;
- 3) nosaka tarifus regulējama komersanta sniegtajiem sabiedriskajiem ūdenssaimniecības pakalpojumiem.

No likuma izrietoši ir zemāk minētie Ministru kabineta noteikumi un SPRK padomes lēmumi, kuri nosaka konkrētus regulējamus pakalpojumus, nosacījumus tarifu izstrādes metodikai un nepieciešamo atļauju un reģistrācijas noteikumus.

³³ <https://likumi.lv/ta/id/231084-noteikumi-par-riska-udensobjektiem>

³⁴ <https://likumi.lv/ta/id/12483-par-sabiedrisko-pakalpojumu-regulatoriem>

Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr.1227 “Noteikumi par regulējamiem sabiedrisko pakalpojumu veidiem”³⁵

9.punkts nosaka, ka ūdenssaimniecības nozarē nepieciešams regulēt šādu sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu veidu sniegšanu, ja komersanta sniegto sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu apjoms vismaz vienā veidā pārsniedz 100 000 m³ gadā:

9.1. ūdens ieguvi, uzkrāšanu un sagatavošanu lietošanai līdz padevei centralizētajā ūdensvada tīklā;

9.2. ūdens piegādi no padeves vietas centralizētajā ūdensvada tīklā līdz piederības robežai;

9.3. notekūdeņu savākšanu centralizētajās kanalizācijas sistēmās no piederības robežas un novadīšanu līdz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām;

9.4. notekūdeņu attīrīšanu un novadīšanu vidē, tai skaitā virszemes ūdensobjektos.

Savukārt, saskaņā ar noteikumu 10.punktu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarē nepieciešams regulēt sadzīves atkritumu apglabāšanu atkritumu poligonos.

No minētā secināms, ka ūdenssaimniecības pakalpojumi kopumā jeb pilns pakalpojuma cikls ir uzskatāms par sabiedrisko pakalpojumu, kuru SPRK regulē un uzrauga pie noteikta sniegtā pakalpojuma apjoma, savukārt, atkritumu apsaimniekošanas jomā, tikai sadzīves atkritumu apglabāšana atkritumu poligonos ir uzskatāma par sabiedrisko pakalpojumu, līdz ar to, piemēram notekūdeņu dūņu (kas nav sadzīves atkritumi saskaņā ar Atkritumu apsaimniekošanas likumu) apglabāšanas vai apsaimniekošanas izmaksas neregulē kā sabiedrisko pakalpojumu un ir attiecīgā komersanta maksas pakalpojums. Vienaļikus, ņemt vērā, ka SPRK regulē tikai komersantus ar noteiktu sniegtā pakalpojuma lielumu (virs 100 000 m³ vismaz vienā ūdenssaimniecības pakalpojuma jomā), veidojas situācija, ka mazākās ūdenssaimniecībās tarifu aprēķins var tikt veikts neņemot vērā visas izmaksas, daļa izmaksu tiek subsidētas no citām uzņēmuma nozarēm, vai pašvaldības budžeta, tādējādi arī neveicinot pakalpojuma efektivitāti un attīstību. Iespējams SPRK tarifa aprēķina principi būtu jāattiecinā uz visiem pakalpojuma sniedzējiem, vai jāpalielina to pakalpojumu sniedzēju skaits, kuriem tarifi jāsaskaņo SPRK. Ņemot vērā 2021.gadā īstenojamo ATR, kuras ietvaros veidosies lielākas pašvaldības, prognozējams, ka turpmāk turpināsies nelielo uzņēmumu apvienošanās un novados veidosies viens ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējs, kuras pakalpojuma tarifi būs jāsaskaņo ar SPRK. Šāda lielāku uzņēmumu veidošanās nodrošinās arī, ka ūdenssaimniecības izaicinājumi tiek risināti efektīvāk un ilgtspējīgāk, jo būs pieejama lielāka personāla un vadības pieredze, lielāki finanšu resursi un spēja pieņemt racionālus risinājumus.

SPRK 2014. gada 14. janvāra padomes lēmums Nr.1/2 “Ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifa aprēķināšanas metodika”³⁶

Metodika nosaka kārtību, kādā regulējams sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējs aprēķina ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifu projektus un metodikas 3.2.sadaļā noteikts, ka pie notekūdeņu attīrīšanas tarifa ekspluatācijās izmaksām pieskaitāmas (34.15.² apakšpunkts) arī dūņu utilizācijas izmaksas, kurās iekļauj izmaksas par notekūdeņu attīrīšanas iekārtās radušos lieko dūņu izvešanu un utilizāciju. Minētais regulējums, kas paredz tarifu aprēķina metodikā dūņu utilizācijas izmaksas norādīt kā atsevišķu izmaksu pozīciju, stājās spēkā pēc SPRK 2018.gada 13.augusta lēmuma Nr.1/22 “Grozījumi Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas 2016.gada 14.janvāra lēmumā Nr.1/2 “Ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifu aprēķināšanas metodika” spēkā stāšanās. Ar šiem grozījumiem metodikā 34.punkts tika papildināts

³⁵ <https://likumi.lv/ta/id/199830-noteikumi-par-regulejamiem-sabiedrisko-pakalpojumu-veidiem>

³⁶ <https://likumi.lv/ta/id/279283-udenssaimniecibas-pakalpojumu-tarifu-aprekinasanas-metodika>

ar 34.15.2 apakšpunktu iepriekš norādītajā redakcijā. Saskaņā ar SPRK 22.05.2020. sniegto informāciju tikai daļa komersantu šādas izmaksas ir izdalījuši, piemēram 2019.gadā tikai 21 no 47 komersantiem šajā izmaksu pozīcijā bija norādījis izmaksas. Tas var liecināt gan par to, ka komersanti nav iepazinušies ar grozījumiem minētajā metodikā, jo tā stājusies spēkā salīdzinoši nesen, gan arī par to, ka pakalpojuma sniedzēji šīs izmaksas iekļauj citās pakalpojuma izmaksu pozīcijās, vai arī neveic notekūdeņu dūņu utilizāciju. Saskaņā ar SPRK sniegto informāciju izmaksu pozīcijā “Dūņu utilizācijas izmaksas” tiek iekļautas izmaksas tikai par notekūdeņu dūņu izvešanu un utilizāciju, bet izmaksas par notekūdeņu dūņu apstrādi un pārstrādi sabiedriskā pakalpojuma sniedzēja teritorijā iekļautas citās izmaksu pozīcijās (personāla, transportlīdzekļu uzturēšanas, materiālu izmaksas).

Papildus SPRK norāda, ka daļa komersantu izmaksu pozīcijā “Dūņu utilizācijas izmaksas” iekļauj arī izmaksas par notekūdeņu attīrīšanas iekārtu priekšattīrīšanas restēs sakrājušos atkritumu un smilšu utilizāciju, taču šīm izmaksām parasti ir mazs īpatsvars kopējās šajā pozīcijā iekļautajās izmaksās. Ņemot vērā minēto būtu nepieciešams izvērtēt vai nav nepieciešams šādu tarifu aprēķinu piemērot ne tikai SPRK pārraudzībā esošajās ūdenssaimniecības sistēmās, bet minētos principus un metodes, piemērot visiem ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējiem, neatkarīgi no tarifu apstiprināšanas veida (SPRK lēmums, pašvaldības domes lēmums), nodrošinot vienādu pieeju tarifu aprēķināšanā neatkarīgi no pakalpojuma sniedzēja lieluma. Tāpat būtu jāizvērtē vai nav nepieciešams izmaksu pozīcijā “Dūņu utilizācijas izmaksas” iekļaut arī visas ar notekūdeņu dūņu apstrādi un pārstrādi saistītās izmaksas, nodrošinot, ka minētā izmaksu pozīcija aptver visas ar notekūdeņu dūņām saistītās izmaksas no to rašanās brīža līdz gala utilizācijai, kas ļautu arī pakalpojumu sniedzēji skaidri aptvert šo izmaksu patieso lielumu un piemeklēt racionālākus risinājumus notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai. Izmaksu ietveršana citās izmaksu pozīcijās, var radīt priekšstatu, ka dūņu apsaimniekošanas ietekme uz kopējo pakalpojuma tarifu ir nenozīmīga un kavēt efektīvu dūņu apsaimniekošanu.

SPRK 2017. gada 16. februāra padomes lēmums Nr.1/5 “Sadzīves atkritumu apglabāšanas pakalpojuma tarifa aprēķināšanas metodika”³⁷

Metodika nosaka kārtību, kādā sadzīves atkritumu apglabāšanas pakalpojuma sniedzējs aprēķina tarifa projektu par sadzīves atkritumu apglabāšanas pakalpojumu sadzīves atkritumu poligonā un metodikas 3.2.sadaļā noteikts, ka pie ekspluatācijās izmaksām pieskaitāmas (30.1 apakšpunkts) arī izmaksas, kas saistītas ar BNA apglabājamā daudzuma samazināšanu, t.sk. BNA reģenerāciju un nogādi līdz reģenerācijas vietai. Taču kā jau norādīts iepriekš notekūdeņu dūņas neatbilst sadzīves atkritumu definīcijai līdz ar to dūņu pārstrādes izmaksas nevar tikt iekļautas minētajā tarifa aprēķinā.

Atkritumu apsaimniekošanas likums³⁸

Likuma mērķis ir noteikt atkritumu apsaimniekošanas kārtību, lai aizsargātu vidi, cilvēku dzīvību un veselību, novēršot vai mazinot atkritumu rašanos, nodrošinot Latvijas teritorijā radīto atkritumu dalītu savākšanu, reģenerāciju un apglabājamo atkritumu apjoma samazināšanu, kā arī veicinot dabas resursu efektīvu izmantošanu, lai palielinātu Latvijas konkurētspēju un veicinātu pāreju uz aprites ekonomiku. Likums cita starpā definē atkritumu nozares terminus, atkritumu pārstrādes un apstrādes veidu, kā arī iesaistīto institūciju pienākumus un atbildību.

Likuma 1.pantā noteikts, ka likuma izpratnē par **sadzīves atkritumiem** tiek uzskatīti nešķiroti atkritumi un dalīti savākti atkritumi no mājāsaimniecībām, tai skaitā papīrs un kartons, stikls, metāli, plastmasa, bioloģiskie atkritumi, koksne, tekstilmateriāli, iepakojums, elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumi, bateriju un akumulatoru atkritumi, liela izmēra atkritumi, tostarp

³⁷ <https://likumi.lv/ta/id/288778-sadzives-atkritumu-apglabšanas-pakalpojuma-tarifa-aprekinasanas-metodika>

³⁸ <https://likumi.lv/ta/id/221378-atkritumu-apsaimniekosanas-likums>

matračī un mēbeles, kā arī nešķiroti atkritumi un no citiem avotiem dalīti savākti atkritumi, kuru īpašības un sastāvs ir līdzīgs atkritumiem no mājāsaimniecībām. Par sadzīves atkritumiem neuzskata atkritumus no ražošanas, lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības, septiskajām tvertnēm un notekūdeņu kanalizācijas tīkla un attīrīšanas, tai skaitā notekūdeņu dūņas, noliektus transportlīdzekļus vai būvdarbus un būvju nojaukšanas procesā radušos atkritumus.

Minētajā pantā noteikta arī bioloģisko un ražošanas atkritumu definīcijas:

ražošanas atkritumi — atkritumi, kas radušies ražošanas procesā vai būvniecībā;

bioloģiskie atkritumi — bioloģiski noārdāmi dārzu un parku atkritumi, mājāsaimniecību, biroju, sabiedriskās ēdināšanas iestāžu (restorānu, ēdnīcu u. c.), vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības vietu pārtikas un virtuves atkritumi un citi tiem pielīdzināmi pārtikas rūpniecības uzņēmumu atkritumi.

No iepriekš minētā secināms, ka likuma izpratnē uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu būt attiecināmi likuma nosacījumi par ražošanas atkritumu apsaimniekošanu, nevis likumā iekļautie nosacījumi par bioloģisko atkritumu vai sadzīves bioloģisko atkritumu apsaimniekošanu, kas daļēji ir pretrunā ar **Ministru kabineta 2011. gada 19. aprīļa noteikumu Nr.302 “Noteikumi par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus”**³⁹ 1.pielikumu, kur norādīts, ka septisko tvertņu dūņas (kods 200304) un kanalizācijas sistēmas tīrīšanas atkritumi (kods 200306) ietilpst atkritumu nodaļā 2003 – Citi sadzīves atkritumi. Tīkme sadzīves notekūdeņu attīrīšanas dūņas (kods 190805) ietilpst atkritumu nodaļā 1908 - Notekūdeņu attīrīšanas iekārtu citi atkritumi, kas ir daļa no atsevišķas atkritumu grupas– 19 - Atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumu, notekūdeņu attīrīšanas iekārtu un ūdensapgādes saimniecības atkritumi. Papildus MK noteikumi Nr.302 1.pielikumā noteikts, ka dažādu rūpniecības nozaru (pārtikas, naftas pārstrādes, kokapstrādes, ādas apstrādes, tekstilrūpniecības u.c.) vietējo attīrīšanas iekārtu dūņas ir daļa no attiecīgās ražošanas nozares atkritumiem, kuru apsaimniekošana veicama atbilstoši šādu atkritumu apsaimniekošanas normatīvajam regulējumam.

Atkritumu apsaimniekošanas likums kopumā, un arī attiecībā uz tādu atkritumu kā notekūdeņu dūņas apsaimniekošana, dod zināmu rīcības brīvību, jo saskaņā ar likuma 20.panta 1.daļu atkritumu sākotnējais radītājs vai valdītājs, ievērojot citus saistītos normatīvos aktus var:

- 1) pats veikt radīto vai valdījumā esošo atkritumu reģenerāciju vai apglabāšanu, ja ir saņēmis attiecīgu atļauju A vai B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai atbilstoši normatīvajiem aktiem par piesārņojumu;
- 2) nodrošināt, ka radīto vai valdījumā esošo atkritumu reģenerāciju vai apglabāšanu veic atkritumu apsaimniekotājs, kurš ir saņēmis attiecīgu atļauju A vai B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai atbilstoši normatīvajiem aktiem par piesārņojumu;
- 3) nodrošināt, ka radīto vai valdījumā esošo atkritumu reģenerāciju vai apglabāšanu organizē atkritumu apsaimniekotāji, kuri veic atkritumu savākšanu un pārvadāšanu atbilstoši šā likuma 16.panta nosacījumiem par sadzīves atkritumiem vai šā likuma 17.panta nosacījumiem par bīstamajiem atkritumiem un ražošanas atkritumiem;
- 4) pats dalīti vākt savus radītos vai valdījumā esošos atkritumus un nodot dalīti savāktos atkritumus pārstrādei komersantam, kurš ir saņēmis attiecīgu atļauju A vai B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai atbilstoši normatīvajiem aktiem par piesārņojumu.

Līdz ar to secināms, ka nepastāv ierobežojumi notekūdeņu dūņas kā atkritumus apsaimniekot pašam to radītājam (ūdenssaimniecības pakalpojumu sabiedrisko pakalpojumu sniedzējam), gan nodot reģenerācijai vai pārstrādei citam komersantam.

³⁹ <https://likumi.lv/ta/id/229148-noteikumi-par-atkritumu-klasifikatoru-un-ipasibam-kuras-padara-atkritumus-bistamus>

Ministru kabineta 2011. gada 24. maija noteikumi Nr. 401 "Prasības atkritumu sadedzināšanai un atkritumu sadedzināšanas iekārtu darbībai"⁴⁰

Noteikumi nosaka nosaka prasības atkritumu (arī bīstamo atkritumu) sadedzināšanai, kā arī atkritumu sadedzināšanas iekārtu darbībai. Noteikumi cita starpā arī nosaka (15.punkts), ka atkritumu sadedzināšanas iekārtā nodrošina tādu atkritumu sadedzināšanas pakāpi, lai kopējais oglekļa saturs pelnos un izdedžos nepārsniegtu 3 % vai zudumi sadedzināšanas procesā nepārsniegtu 5 % no materiāla sausā svara. Noteikumi nosaka arī pieļaujamās emisijas gaisā, tai skaitā smago metālu emisiju robežvērtības, kuras svarīgi ņemt vērā izvērtējot dūņu sadedzināšanu kā vienu no notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas virzieniem.

Ministru kabineta 2011. gada 27. decembrī noteikumi Nr. 1032 "Atkritumu poligonu ierīkošanas, atkritumu poligonu un izgāztuvju apsaimniekošanas, slēgšanas un rekultivācijas noteikumi"⁴¹

MK noteikumi Nr.1032 cita starpā nosaka:

- *prasības atkritumu poligonu ierīkošanai, atkritumu poligonu un izgāztuvju apsaimniekošanai un šo poligonu un izgāztuvju slēgšanai un rekultivācijai;*
- *kārtību, kādā slēdz un rekultivē atkritumu poligonus;*
- *prasības slēgtas izgāztuves rekultivācijai un rekultivētas izgāztuves atkārtotai rekultivācijai pēc tās atrakšanas un atkritumu pāršķirošanas, tai skaitā prasības šādas izgāztuves monitoringam un uzturēšanai pēc rekultivācijas;*

Noteikumi arī nosaka, ka tajos ietvertie nosacījumi neattiecas uz notekūdeņu dūņu, gultnes padziļināšanas dūņu un līdzīgu materiālu iestrādi augsnē mēslošanai vai labiekārtošanai.

Noteikumi kopumā neierobežo notekūdeņu dūņu pieņemšanu atkritumu poligonos, bet noteikumu 34.2 apakšpunktā aizliegts poligonos pieņemt notekūdeņu attīrīšanas iekārtu dūņas, ja sausas saturs tajās ir mazāks par 15 %, vienlaikus nosakot, ka sākot no 2020.gada 16.jūlija, poligonos drīkst apglabāt 35 % no tādu bioloģiski noārdāmu sadzīves atkritumu masas, kas radīti 1995.gadā. Taču būtu nepieciešams precizēt vai minētajos ierobežojumos iekļaujami arī tādi atkritumi, kā notekūdeņu dūņas, jo noteikumu 88.punktā norādīts, ka nosacījumi attiecas uz - bioloģiski noārdāmu māsasaimniecībās radīto atkritumu masu un citu atkritumu masu, kuri to sastāva vai īpašību dēļ ir līdzīgi māsasaimniecībās radītiem BNA.

Noteikumu sadaļā par izgāztuvju, poligonu un to daļu rekultivāciju norādīts, ka pēc atkritumu pārvešanas no I kategorijas izgāztuves uz poligonu, izgāztuves teritoriju pārklāj ar vismaz 10 cm biezu auglīgas augsnes slāni, bet I, II un III kategorijas atkritumu izgāztuvju un poligonu virsējo pārsegumu izveido no vismaz 0,2 m biezas augsnes kārtas, tikmēr veicot izgāztuves rekultivāciju pēc atrakšanas un atkritumu šķirošanas darbu beigšanas teritoriju pārklāj ar vismaz 10 cm biezu augsnes vai komposta slāni un paredz tās apzaļumošanu. Šī izvērtējuma veikšanas brīdī nav iespējams izdarīt secinājumus par šādu nosacījumu pamatotību, nosakot, ka tikai pārraktu izgāztuvju rekultivācijas gadījumā var izmanto kompostu, jo izpildot atbilstošos kvalitātes kritērijus primāri būtu veicināna komposta, tai skaitā no notekūdeņu dūņām, izmantošana nevis augsnes, kā dabiska dabas resursa izmantošana.

⁴⁰ <https://likumi.lv/ta/id/230727-prasibas-atkritumu-sadedzinasanai-un-atkritumu-sadedzinšanas-iekartu-darbibai>

⁴¹ <https://likumi.lv/ta/id/242189-atkritumu-poligonu-ierikšanas-atkritumu-poligonu-un-izgastuvju-apsaimniekosanas-slegsanas-un-rekultivacijas-noteikumi>

Ministru kabineta 2013. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 184 “Noteikumi par atkritumu dalītu savākšanu, sagatavošanu atkārtotai izmantošanai, pārstrādi un materiālu reģenerāciju”⁴²

Noteikumi regulē:

- *atkritumu kategorijas un termiņu dalītai sadzīves atkritumu savākšanai pašvaldību administratīvajās teritorijās;*
- *sadzīves atkritumu sagatavošanas, pārstrādes un materiālu reģenerācijas mērķus;*
- *atkārtoti izmantojamu, pārstrādājamu vai reģenerējamu būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumu veidus, atkārtotas izmantošanas, pārstrādes vai materiālu reģenerācijas apjomu un termiņu,*

un cita starpā nosaka, ka BNA aerobo un anaerobo apstrādi uzskata par pārstrādi, ja apstrādes rezultātā tiek saražots komposts vai atkritumu anaerobās apstrādes digestāts, ko izmanto atbilstoši atkritumu reģenerācijas kodam R10 saskaņā ar normatīvajiem aktiem par atkritumu reģenerācijas un apglabāšanas veidiem. Ņemot vērā, ka atkritumu apsaimniekošanas likumā nav definēts jēdziens “bioloģiski noārdāmie atkritumi”, secināms, ka ar minēto terminu varētu tikt saprasts plašāks bioloģiski sadalāmo atkritumu jēdziens Direktīvas 1999/31/EK 2.panta m) apakšpunkta izpratnē (skatīt 1.2.nodaļu), līdz ar to minētais nosacījums attiecināms arī uz notekūdeņu dūņām un to radīto kompostu.

Ministru kabineta 2011. gada 26. aprīļa noteikumi Nr. 319 “Noteikumi par atkritumu reģenerācijas un apglabāšanas veidiem”⁴³

Noteikumi nosaka atkritumu reģenerācijas veidus (noteikumu 1.pielikums) un atkritumu apglabāšanas veidus (noteikumu 2.pielikums), kas ir būtiski vērtējot arī dūņu kā bioloģiski noārdāma atkrituma turpmāko apsaimniekošanas stratēģiju un ņemot vērā iepriekš minētajās ES Direktīvās un nacionāla mēroga normatīvajos aktos noteiktās prasības par nepieciešamību veikt atkritumu reģenerāciju (pārstrādi) un samazināt apglabājamo atkritumu apjomu. Izvēloties dūņu apsaimniekošanas stratēģiskos virzienus būtiski nodrošināt, ka izvēlētais notekūdeņu dūņu izmantošanas un pārstrādes veids nodrošina arī notekūdeņu dūņu kā atkritumu reģenerāciju, tādējādi nepasliktinot valsts kopējos atkritumu jomas rādītājus un, ņemot vērā, ka, piemēram, ES fondu finansējums lielākoties ir vērsts uz attiecīgās jomas tuvināšanu Direktīvu prasību izpildei. Saskaņā ar noteikumu Nr.319 1.pielikumu uz notekūdeņu dūņu reģenerāciju attiecināmi vismaz šādi atkritumu reģenerācijas veidi:

- *R1 - Atkritumu izmantošana galvenokārt par degvielu vai citā veidā, lai ražotu enerģiju;*
- *R3 - Par šķīdinātājiem neizmantotu organisko vielu pārstrāde vai attīrīšana, ieskaitot kompostēšanu un citus bioloģiskās pārveidošanas procesus;*
- *R3A - Bioloģiski noārdāmo atkritumu kompostēšana;*
- *R3D - Biogāzes ieguve (izņemot biogāzi no atkritumu apglabāšanas);*
- *R10 - Apstrāde augsnē, kas rada ekoloģiskus vai lauksaimniecības uzlabojumus.*

Savukārt pie atkritumu apglabāšanas būtu pieskaitāmas šādas darbības ar notekūdeņu dūņām:

- *D1 - Apglabāšana uz zemes vai zemē (piemēram, atkritumu apglabāšana poligonos vai izgāztuvēs);*

⁴² <https://likumi.lv/ta/id/256092-noteikumi-par-atkritumu-dalitu-savaksanu-sagatavosanu-atkartotai-izmantosana-parstradi-un-materialu-regeneraciju>

⁴³ <https://likumi.lv/ta/id/229378-noteikumi-par-atkritumu-regeneracijas-un-apglabasanas-veidiem>

- D2 - Apstrāde augsnē (piemēram, šķidro atkritumu vai dūņu bioloģiskā noārdīšanās augsnē);
- D4 - Uzglabāšana dīķos un baseinos (piemēram, šķidro atkritumu vai dūņu novietošana bedrēs, dīķos vai baseinos);
- D8 - Bioloģiskā apstrāde, kas nav minēta citos šā pielikuma punktos un pēc kuras rodas savienojumi vai maisījumi, kuri tiek apglabāti, veicot darbības, kas apzīmētas ar kodu D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, D11 un D12;
- D10 - Sadedzināšana uz sauszemes;
- D15 - Atkritumu uzglabāšana (izņemot pagaidu uzglabāšanu atkritumu rašanās vietās pirms to savākšanas²), pirms tiek veiktas jebkuras darbības, kas apzīmētas ar kodu D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, D11, D12, D13 un D14

No minētā secināms, ka, piemēram, šobrīd nereti izmantotā prakse – notekūdeņu dūņu aukstā fermentēšana atbilstoši MK noteikumiem Nr.362 un izmantošana lauksaimniecības zemju mēslošanā būtu vērtējama kā atkritumu apglabāšana nevis reģenerācija. Izvēloties notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskos virzienus ir nepieciešams pārliecināties, ka plānotais notekūdeņu dūņu pārstrādes vai apstrādes veids nodrošina atbilstību norādītajiem reģenerācijas veidiem, nepieciešamības gadījumā ierosinot izmaiņas MK noteikumos Nr.362.

Ministru kabineta 2013. gada 25. jūnija noteikumi Nr. 337 “Noteikumi par atkritumu apsaimniekošanas reģioniem”⁴⁴

MK noteikumi Nr.337 nosaka, ka atkritumu apsaimniekošanas reģions ir valsts administratīvās teritorijas daļa, kurā radīto atkritumu apsaimniekošana notiek atbilstoši atkritumu apsaimniekošanas normatīvajiem aktiem un kurā radītie otrreizēji neizmantojamie sadzīves atkritumi tiek apglabāti reģiona sadzīves atkritumu poligonā.

Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu regulējošie normatīvie akti

Ministru kabineta 2006. gada 2. maija noteikumi Nr. 362 “Noteikumi par notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli” (MK noteikumi Nr.362)⁴⁵

MK noteikumi Nr.362 nosaka ir specifiskais normatīvais akts, kas attiecas tieši uz notekūdeņu dūņām, un nosaka notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli. Notekūdeņu dūņas ir viens no blakusproduktiem, kurš rodas notekūdeņu attīrīšanas procesā un tā izmantošanas un kvalitātes kontrole nav mazsvarīga notekūdeņu dūņu turpmākai izmantošanai, ko arī regulē minētie noteikumi.

Noteikumi definē, ka notekūdeņu dūņu komposts (turpmāk — komposts) ir notekūdeņu dūņu un dažādu augu izcelsmes materiālu (kūdras, lapu, salmu, zāģskaidu un citu pildmateriālu) sadalīšanās produkts, ko iegūst, cilvēkam ietekmējot aktīvu aerobu mikrobioloģisko darbību vienlaikus ar notekūdeņu dūņām nosakot arī to komposta kvalitātes kontroles parametrus, metodes un regularitāti. Noteikumos noteikti arī notekūdeņu dūņu apstrādes veidi pēc kuriem tās uzskatāmas par apstrādātām.

⁴⁴ <https://likumi.lv/ta/id/257802-noteikumi-par-atkritumu-apsaimniekosanas-regioniem>

⁴⁵ <https://likumi.lv/ta/id/134653-noteikumi-par-notekudenu-dunu-un-to-komposta-izmantosanu-monitoringu-un-kontroli>

Noteikumu 9.punktā noteikts, ka ja NAI slodze nepārsniedz 5000 CE un tajā apstrādā tikai sadzīves notekūdeņus, notekūdeņu dūņas un no tām ražotā kompostā smago metālu masas koncentrācija nav jānosaka, bet notekūdeņu dūņas un to komposts, kas atbilst noteikumu 6.pielikumā norādītajai 5.klasei ir apsaimniekojamas kā bīstamie atkritumi.

Noteikumu IV nodaļā atrunātas prasības un pasākumi, kas jāveic pirms notekūdeņu dūņu iestrādes lauksaimniecības zemēs, nosakot, ka gadījumos, ja paredzēts iestrādāt dūņas, kas atbilst noteikumu 9.punktam, nav jāveic smago metālu koncentrācijas noteikšana, bet ir jānovērtē tikai vides reakciju pH KCl. Notekūdeņu dūņas vai to kompostu ir aizliegts iestrādāt, vides reakcija pH KCl augsnes virsējā slānī ir mazāka par 5.

Notekūdeņu dūņu un to komposta, tai skaitā neapstrādātu notekūdeņu dūņu, iestrādei lauksaimniecības zemēs jāveic ne tikai virkne laboratorisko mērījumu, pirms un pēc iestrādes veikšanas, bet arī jāievēro virkne citu nosacījumu:

- *Notekūdeņu dūņas pēc izkliešanas uz lauka iestrādā augsnē triju dienu laikā;*
- *Notekūdeņu dūņas neizklie laikā no 15.decembra līdz 1.martam;*
- *Notekūdeņu dūņas un kompostu nedrīkst izklie un iestrādāt:*
 - *nogāzēs, kuru slīpums ir lielāks par 7°;*
 - *uz sasalušas vai ar sniegu klātas augsnes;*
 - *applūstošās un plūdu apdraudētās platībās;*
 - *tuvāk par 100 m no individuālajām ūdens ņemšanas vietām;*
 - *tuvāk par 100 m no dzīvojamām ēkām, pārtikas pārstrādes un pārtikas tirdzniecības uzņēmumiem;*
 - *tuvāk par 50 m no ūdenstilpes vai ūdensteces krasta līnijas;*
 - *vietās, kur tas ir aizliegts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par aizsargjoslām.*
- *Notekūdeņu dūņas un kompostu nedrīkst izmantot:*
 - *dārzeņu un ogu audzēšanai segtajās platībās;*
 - *kartupeļu, dārzeņu un ogu audzēšanai atklātā laukā, kas ir mazāks par 0,10 ha;*
 - *par virsmēslojumu un rindu mēslojumu veģetācijas periodā pārtikas un lopbarības kultūraugiem;*
 - *par virsmēslojumu ganībās to izmantošanas gadā, izņemot gadījumus, ja atjauno zelmeni, augsni pārarot, un notekūdeņu dūņas un to kompostu iestrādā augsnē.*
- *Laikposmam starp notekūdeņu dūņu un komposta iestrādi augsnē un lauksaimniecības kultūraugu ražas novākšanu ir jābūt ne mazākam par:*
 - *42.1. 10 mēnešiem, audzējot atklātā laukā augļus un ogas, kā arī sakņaugus, kartupeļus un dārzenus, kas atrodas tiešā saskarē ar augsni;*
 - *42.2. trim mēnešiem, audzējot pārējos lauksaimniecības kultūraugus, izņemot daudzgadīgos zālājus, ko izmanto pļaušanai vai ganīšanai.*
- *Daudzgadīgo zālāju platībās, ko izmanto pļaušanai vai ganīšanai, notekūdeņu dūņas vai kompostu izklie pēc pēdējā siena savākšanas vai ganīšanas veģetācijas periodā.*

Noteikumu V nodaļā noteikti nosacījumi notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu mežsaimniecībā, nosakot, ka augšņu ielabošanai un mēslošanai mežsaimniecībā izmanto tikai apstrādātas notekūdeņu dūņas un kompostu, pirms tam neveicot meža augšņu izpēti. Tai pat laikā mežsaimniecībā pieļaujama tikai komposta vai notekūdeņu dūņu iestrāde augsnē un nav pieļaujama augsnes virsmēslošana.

Noteikumu VI nodaļā regulē notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu teritorijas apzaļumošanā, nosakot, ka apzaļumošanā drīkst izmantot tikai 1. vai 2.klases notekūdeņu dūņas un

to kompostu un drīkst izmantot vienu gadu uzglabātas notekūdeņu dūņas ar sausnas saturu vismaz 25 % un bez nepatīkamas smakas.

Noteikumu VII un VIII nodaļā atrunātas prasības notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanai degradēto teritoriju rekultivācijā un apglabāšanai atkritumu poligonos un izgāztuvēs.

Noteikumu pielikumos noteiktas pieļaujamās smago metālu un citu elementu robežvērtības gan notekūdeņu dūņās un to kompostā, gan augsnē, kā arī citi rādītāji, kas jāievēro veicot dūņu un to komposta izmantošanu.

MK noteikumi Nr.362 ir būtiskākie, kas regulē notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu dažādās saimniecības nozarēs, līdz ar to veicot notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskā virziena novērtēšanu un esošās situācijas analīzi, būtiski ir novērtēt līdzšinējo pieredzi un attiecīgi nepieciešamības gadījumā attiecīgajai nozares ministrijai izteikt priekšlikumus par noteikumu grozījumiem, lai notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošana būtu plašāka un mazāk birokrātiska, pēc iespējas vienkāršojot izmantošanas procesu un paplašinot izmantošanas iespējas.

Ministru kabineta 2002. gada 22. janvāra noteikumi Nr.34 “Noteikumi par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī” (MK noteikumi Nr.34)⁴⁶

Noteikumi, kuri specifiski regulē arī notekūdeņu apsaimniekošanas jomu un normatīvo prasību izpildes kritērijus un termiņus. Noteikumi nosaka arī kanalizācijas sistēmu savākto notekūdeņu attīrīšanas tehnoloģijas, kuras iedala:

- *Atbilstoša attīrīšana – tādu tehnoloģiju un novadīšanas sistēmu izmantošanu, kas nodrošina pieņemamo ūdeņu atbilstību noteiktajām kvalitātes prasībām un citiem normatīvajos aktos noteiktajiem nosacījumiem;*
- *Pirmējā attīrīšana – mehāniskā vai ķīmiskā notekūdeņu attīrīšana vai cits process, kurā tiek daļēji samazināts BSP patēriņš un SV daudzums tiek samazināts vismaz par pusi;*
- *Otrējā attīrīšana - tādas tehnoloģijas, kurās veic bioloģisko attīrīšanu ar otrreizēju nostādināšanu vai izmanto citus procesus, kuri spēj nodrošināt no attīrīšanas iekārtām izplūstošo notekūdeņu kvalitātes atbilstību noteiktajām prasībām.*

Minētie noteikumi nosaka centralizētas kanalizācijas sistēmas ierīkošanas prasības aglomerācijās, definējot arī pašu jēdzienu. Tāpat šajos noteikumos ir arī noteikts, ka dažāda lieluma teritorijās ir pieļaujama dažāda veida attīrīšana, tomēr neattīrītu notekūdeņu, tai skaitā notekūdeņu dūņu emisija virszemes ūdeņos vai vidē, kā arī lietus kanalizācijas sistēmā ir aizliegta:

1. *Aglomerācijās (vai apdzīvotās vietās), kurās CE ir mazāks par 2000, visiem centralizēto kanalizācijas sistēmu savāktajiem notekūdeņiem veic atbilstošu attīrīšanu;*
2. *Aglomerācijās, kurās CE ir no 2000 līdz 10000, visiem centralizēto kanalizācijas sistēmu savāktajiem notekūdeņiem veic otrējo attīrīšanu;*
3. *Aglomerācijās, kurās CE ir lielāks par 10000, visus centralizēto kanalizācijas sistēmu savāktos notekūdeņus attīra intensīvāk, nekā nepieciešams, veicot otrējo attīrīšanu atbilstoši normatīvos iekļautajām prasībām.*

Minētie noteikumi nosaka notekūdeņu emisijas robežvērtības un aizliegumus piesārņojošo vielu emisijai ūdenī, izsakot to CE, kur viena vienība ir organisko vielu piesārņojuma daudzums, kas atbilst bioķīmiskajam skābekļa patēriņam 60 g O₂ dienā.

⁴⁶ <https://likumi.lv/ta/id/58276-noteikumi-par-piesarnojoso-vielu-emisiju-udeni>

Cita starpā noteikumi Nr. 34 arī nosaka, ka NAI projektē, būvē, pārbūvē un ekspluatē, ņemot vērā notekūdeņu dūņu apstrādes un tālākas apsaimniekošanas iespējas un iekārtu operators ir atbildīgs par notekūdeņu un notekūdeņu dūņu lietderīgu izmantošanu (arī notekūdeņu un notekūdeņu dūņu izmantošanu augsnes mēslošanā un teritoriju labiekārtošanā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā). Notekūdeņu dūņu apglabāšanai ir saņem atļauju. Notekūdeņu novadīšanas un notekūdeņu dūņu apglabāšanas ietaises ierīko tā, lai tās samazinātu notekūdeņu un notekūdeņu dūņu nelabvēlīgo ietekmi uz vidi. Operatoram ir tiesības vienoties ar citiem operatoriem par notekūdeņu dūņu uzkrāšanu un apglabāšanu citu attīrīšanas iekārtu deponēšanas vietās. Par šādu vienošanos operators informē reģionālo vides pārvaldi divu nedēļu laikā pēc vienošanās noslēgšanas.

Papildus noteikumi nosaka arī operatora pienākumus informēt un iesniegt reģionālajā vides pārvaldē monitoringa datus, tai skaitā par saražoto notekūdeņu dūņu daudzumu, sastāvu, izmantošanu, apglabāšanu un monitoringa dati.

Citi saistītie normatīvie akti

Likums “Par piesārņojumu”⁴⁷

Likuma mērķis ir novērst vai mazināt piesārņojuma dēļ cilvēku veselībai, īpašumam un videi nodarīto kaitējumu un novērst kaitējuma radītās sekas. Kā vienu no darbībām - novērst piesārņojošu darbību izraisīta piesārņojuma rašanos vai, ja tas nav iespējams, samazināt emisiju augsnē, ūdenī un gaisā. No tā izriet arī notekūdeņu piesārņojuma samazināšanas prasības gan Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma, gan Ūdens apsaimniekošanas likuma un Atkritumu apsaimniekošanas likuma kontekstā.

Ministru kabineta 2002. gada 12. marta noteikumi Nr. 118 “Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti”⁴⁸

Noteikumi nosaka kvalitātes normatīvus virszemes un pazemes ūdeņiem. Kā arī to, ja uz vienu ūdenstilpi vai ūdensteci attiecas šajos noteikumos vai citos normatīvajos aktos noteikti atšķirīgi ūdens kvalitātes normatīvi, piemēro tos kvalitātes normatīvus, kuri nosaka stingrākas prasības.

Minētajos noteikumos noteikti arī ūdensobjektu posmi, kuri noteikti kā prioritāri zivju ūdeņi, no kuriem izriet ūdensobjektu noteiktās kvalitātes prasības un tas ir attiecināms uz aglomerāciju attīrīto notekūdeņu saņemošajiem ūdensobjektiem un būtu jāņem vērā arī apsaimniekojot notekūdeņu dūņas vai to produktus.

Ministru kabineta 2004.gada 17.februāra noteikumi Nr. 92 "Prasības virszemes ūdeņu, pazemes ūdeņu un aizsargājamo teritoriju monitoringam un monitoringa programmu izstrādei" (MK noteikumi Nr.92)⁴⁹

Uz Ūdens apsaimniekošanas likuma 20.panta trešās daļas un 22.panta piektās daļas pamata izdotie MK noteikumi Nr.92 nosaka prasības virszemes ūdeņu, pazemes ūdeņu un aizsargājamo

⁴⁷ <https://likumi.lv/ta/id/6075-par-piesarnojumu>

⁴⁸ <https://likumi.lv/ta/id/60829-noteikumi-par-virszemes-un-pazemes-udenu-kvalitati>

⁴⁹ <https://likumi.lv/ta/id/84753-prasibas-virszemes-udenu-pazemes-udenu-un-aizsargajamo-teritoriju-monitoringam-un-monitoringa-programmu-izstradei>

teritoriju monitoringam un monitoringa programmu izstrādei, kā arī darbības, kas jāveic, ja ūdensobjektā nav sasniegti izvirzītie vides kvalitātes mērķi. Noteikumi nosaka virszemes ūdeņu, aizsargājamo teritoriju un pazemes ūdeņu monitoringu, definē darbības, kas jāveic, ja ūdensobjektā nav sasniegti izvirzītie vides kvalitātes mērķi, limitē paraugu ņemšanas biežumu virszemes ūdeņu monitoringam (1.pielikums), nosaka prasības ūdeņu stāvokļa ķīmiskajam monitoringam (2.pielikums), tai skaitā uzskaita ūdens videi īpaši bīstamās vielas jeb prioritārās vielas (3.pielikums), kuru nonākšana ūdens vidē ir īpaši nevēlama, starp kurām ir arī tādi smagie metāli, kā kadmiji, svins, niķelis un dzīvsudrabs, kuru saturu regulē arī MK noteikumi Nr.362 par notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu. Ņemot vērā, ka notekūdeņu dūņas var saturēt gan minētos, gan citus smagos metālus, kā arī ir biogēno elementu avots šie noteikumi netiešā veidā attiecas arī uz notekūdeņu dūņu iespējamās ietekmes uz ūdens vidi novērtēšanai un ietekmes konstatēšanai, jo neatbilstoša notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu var būt punktveida piesārņojuma avots, kas ietekmē attiecīgā ūdens objekta ūdens kvalitāti, bet nepareiza notekūdeņu dūņu izmantošana lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, vai citos normatīvos atļautajos veidos, var veidot difūzā piesārņojuma fonu lielākā teritorijā.

Būvniecības likums⁵⁰

- *Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 332 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 221-15 "Ēku iekšējais ūdensvads un kanalizācija""⁵¹;*
- *Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 327 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 223-15 "Kanalizācijas būves""⁵²;*
- *Ministru kabineta 2017.gada 9.maija noteikumi Nr.253 "Atsevišķu inženierbūvju noteikumi""⁵³.*

Būvniecības likums un no tā izrietošie Ministru kabineta noteikumi nosaka būvniecību regulējošas prasības ūdenssaimniecības būvju būvniecībā. Būvniecības likuma regulējumam pakļaujas jebkāda veida būvniecība, tai skaitā ūdenssaimniecības un ar notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu saistītās būves.

Dabas resursa nodokļa likums⁵⁴

Likumā norādīto normu piemērošana veicina dabas resursu ekonomiski efektīvu izmantošanu, ierobežo vides piesārņošanu, samazina vidi piesārņojošas produkcijas ražošanu un realizāciju, veicina jaunu, vidi saudzējošu tehnoloģiju ieviešanu, atbalsta tautsaimniecības ilgtspējīgu attīstību, kā arī finansiāli nodrošina vides aizsardzības pasākumus.

Likuma 29.pants nosaka no nodokļa maksājumiem iegūto pašvaldības pamatbudžeta līdzekļu izmantošanu, kurā kā viens no izmantošanas veidiem norādīta arī ūdeņu, augsnes aizsardzība, kas var tikt piemērota kā neattīrītu notekūdeņu piesārņojuma samazināšana vai dabas resursu (augšņu) izmantošanas samazināšana. Attiecīgi minēto nodokļu maksājumus iespējams izmantot arī iepriekšminēto ūdenssaimniecības nozaru un atkritumu nozares regulējumu normu sasniegšanai.

⁵⁰ <https://likumi.lv/ta/id/258572-buvniecibas-likums>

⁵¹ <https://likumi.lv/ta/id/275001-noteikumi-par-latvijas-buvnormativu-lbn-221-15-eku-ieksejais-udensvads-un-kanalizacija->

⁵² <https://likumi.lv/ta/id/274990-noteikumi-par-latvijas-buvnormativu-lbn-223-15-kanalizācijas-buves->

⁵³ <https://likumi.lv/ta/id/291197-atsevisku-inzenierbuvju-buvnoteikumi>

⁵⁴ <https://likumi.lv/ta/id/124707-dabas-resursu-nodokla-likums>

Saskaņā ar likuma 1.pielikumu augsnei kā dabiskam resursam jeb derīgajam izraktenim vai organogēnam sapropelim, ko var izmantot augsnes auglības uzlabošanai vai dažādiem apzaļumošanas darbiem dabas resursa nodokļa likmes ir vienas no augstākajām, līdz ar to notekūdeņu dūņās esošie augu barošanās elementi var būt būtisks faktors, lai mazinātu šādu un arī citu dabisko dabas resursu izmantošanu un ar to saistīto vides kaitējumu.

Likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”⁵⁵

Likuma mērķis ir novērst vai samazināt fizisko un juridisko personu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu īstenošanas nelabvēlīgo ietekmi uz vidi. Likums piemērojams pašvaldību plānošanas dokumentu izstrādē – gan ilgtspējīgu stratēģiju, attīstības programmu un teritorijas plānojumu izstrādei, kā arī darbībām, kas saistības ar būvniecību ūdenssaimniecības un atkritumu jomās. Likuma 2.pielikuma 11.punkta 3.apakšpunktā, kā viena no darbībām, kam veicams sākotnējais ietekmes uz vidi novērtējums ir norādīta notekūdeņu dūņu izvietošanas vietu būvniecība, no kā secināms, ka minētie objekti, neatkarīgi no to lieluma ir tāda rakstura objekti, kam var būt ietekme uz apkārtējo vidi un to nepieciešams izvērtēt pirms jebkāda lieluma šādu izvietošanas vietu būvniecības.

Likums “Par pašvaldībām”⁵⁶

Likumā par pašvaldībām tiek noteiktas pašvaldību autonomās funkcijas. 15.panta (1) daļa nosaka, ka pašvaldība organizē iedzīvotājiem komunālos pakalpojumus (ūdensapgāde un kanalizācija; siltumapgāde; sadzīves atkritumu apsaimniekošana; notekūdeņu savākšana, novadīšana un attīrīšana) neatkarīgi no tā, kā īpašumā atrodas dzīvojamais fonds. No minētā secināms, ka pašvaldības tiešais uzdevums jeb autonomā funkcija ir organizēt komunālos pakalpojumus, tai skaitā notekūdeņu savākšanu, novadīšanu un attīrīšanu visā pašvaldības teritorijā. Likumā nav izdalītas atsevišķi tādas procesa sadaļas, kā notekūdeņu dūņu apsaimniekošana, kas ir saprotams, jo notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas ir neatņemama attīrīšanas procesa daļa. Līdz ar to secināms, ka pašvaldība nododot šīs autonomas funkcijas izpildi komersantam ar sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas līguma vai pašvaldības iestādei ar pārvaldes lēmuma palīdzību, nodod arī pilnu atbildību par notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu. Vienlaikus likums neaizliedz minēto procesu nodalīt no kopējā kanalizācijas pakalpojuma apjoma un to uzdot veikt citam komersantam, lai gan šāda funkciju sadale noteikti jāvērtē pēc ekonomiskā izdevīguma un racionāla pakalpojuma organizācijas aspekta. Esosajā likuma redakcijā nav nepieciešami grozījumi vai uzlabojumi attiecībā uz dūņu apsaimniekošanu, jo esošajā autonomo funkciju sadalījumā un realizācijā pašvaldībām ir visas iespējas nodrošināt notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu ūdenssaimniecības pakalpojuma ietvaros.

Vides aizsardzības likums⁵⁷

Vides aizsardzības likuma mērķis ir nodrošināt vides kvalitātes saglabāšanu un atjaunošanu, kā arī dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu. Tajā ir noteikta arī sabiedrības līdzdalība ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā gan attiecībā uz plānošanas dokumentiem, gan ūdens resursu aizsardzību kopumā. Pašvaldībām ir arī tiesības veikt kontroli vides jomā, no šajā likumā norādīto tiesību normām.

⁵⁵ <https://likumi.lv/ta/id/51522-par-ietekmes-uz-vidi-novertejumu>

⁵⁶ <https://likumi.lv/ta/id/57255-par-pasvaldibam>

⁵⁷ <https://likumi.lv/ta/id/147917-vides-aizsardzibas-likums>

Konkurences likums⁵⁸

Konkurences likuma mērķis ir aizsargāt, saglabāt un attīstīt brīvu, godīgu un vienlīdzīgu konkurenci visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, ierobežojot tirgus koncentrāciju, uzliekot par pienākumu izbeigt konkurenci regulējošajos normatīvajos aktos aizliegtas darbības un normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā saucot pie atbildības vainīgās personas.

Konkurences likumā 14.² pants - Atbildība par brīvas un godīgas konkurences noteikumu pārkāpumu, kurš stājas spēkā no 2020.gada 1.janvāra, nosaka prasības arī publisku personu (t.sk. pašvaldību) kapitālsabiedrībām valsts pārvaldes uzdevumu veikšanai. No tā izriet, ka deleģējot pašvaldību funkcijas savām kapitālsabiedrībām, ir jāievēro godīgas konkurences principi, neradot priekšrocības vai kā citādi kropļojot brīvā tirgus principus. Saskaņā ar Konkurences likuma 14.¹ pantu ir pienākums nodrošināt brīvu un godīgu konkurenci. (1) Tiešās pārvaldes un pastarpinātās pārvaldes iestādei, kā arī kapitālsabiedrībai, kurā publiskai personai ir izšķiroša ietekme, aizliegts ar savu darbību kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci, kas var izpausties arī kā: 2) priekšrocību radīšana kapitālsabiedrībai, kurā publiskai personai ir tieša vai netieša līdzdalība.

No likuma izriet, ka pašvaldībai ir jāveic tirgus ekonomiskais izvērtējums. Publiskai personai vispirms ir jāidentificē, vai tirgū ir novērojama pilnīga vai daļēja tirgus nepilnība. Pilnīga tirgus nepilnība ir gadījumos, kad faktiski tirgus (piedāvājums) neeksistē, bet pastāv pieprasījums pēc konkrētas preces vai pakalpojuma. Savukārt daļēja tirgus nepilnība ir gadījumos, kad tirgū ir novērojams gan pieprasījums, gan piedāvājums, bet konkrētās preces vai pakalpojumi tiek nodrošināti nepietiekamā apjomā.⁵⁹

No minētā secināms, ka vērtējot notekūdeņu dūņu turpmākās apsaimniekošanas stratēģiskos virzienus ir svarīgi novērtēt arī konkurences likuma viedokļa un aspektiem, vai notekūdeņu dūņu kā atkritumu vai potenciālas izejvielas un resursa apsaimniekošana un pārstrādi var nodrošināt brīvas konkurences apstākļos, vai tomēr pastāv tirgus nepilnības un ir nepieciešama pašvaldības vai valsts līdzdalība.

Energoefektivitātes likums⁶⁰

Likuma mērķis ir energoresursu racionāla izmantošana un pārvaldība, lai sekmētu ilgtspējīgu tautsaimniecības attīstību un ierobežotu klimata pārmaiņas. Likumā noteikts, ka pašvaldībām ir tiesības:

- *izstrādāt un pieņemt energoefektivitātes plānu kā atsevišķu dokumentu vai kā pašvaldības teritorijas attīstības programmas sastāvdaļu, kurā iekļauti noteikti energoefektivitātes mērķi un pasākumi;*
- *atsevišķi vai kā sava energoefektivitātes plāna īstenošanas sastāvdaļu ieviest energopārvaldības sistēmu;*
- *izmantot energoefektivitātes pakalpojumus un slēgt energoefektivitātes pakalpojuma līgumus, lai īstenotu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus.*

Pašvaldībām, kurām teritorijas attīstības līmeņa indekss ir 0,5 vai arī lielāks un iedzīvotāju skaits ir 10 000 vai lielāks, energopārvaldības sistēma ir jāievieš viena gada laikā no nosacījumu stāšanās spēkā. Energopārvaldības sistēmā noteikto rīcību kopums ir saistīts arī ar

⁵⁸ <https://likumi.lv/ta/id/54890-konkurences-likums>

⁵⁹ Konkurences padomes informatīvais materiāls "Priekšnoteikumi publiskas personas līdzdalībai kapitālsabiedrībā un tās izvērtēšanā", www.kp.gov.lv/normativie-akti/vadlinijas

⁶⁰ <https://likumi.lv/ta/id/280932-energoefektivitates-likums>

ūdenssaimniecības objektu būvniecību un apsaimniekošanu, kuru darbībā tiek izmantoti energoresursi un arī plānojot notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas sistēmas attīstību, ir būtiski novērtēt izvēlētajā attīstības virziena energoefektivitātes aspektus un izvēlēties risinājumus ar augstāku energoefektivitāti un mazāku energoietilpību.

Ministru kabineta 2017. gada 20. jūnija noteikumi Nr. 353 "Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība"⁶¹ (MK noteikumi Nr.353)

MK noteikumi Nr.353 nosaka zaļā publiskā iepirkuma (turpmāk – ZPI) principus, prasības un to piemērošanas kārtību, preču, pakalpojumu un būvdarbu grupas, kurām piemēro ZPI prasības, piedāvājuma izvērtēšanas kritērijus, iepirkuma līguma izpildes noteikumus un kontroles kārtību. MK noteikumi Nr.353 nosaka arī ZPI prasības un kritērijus, kurus izmanto to preču un pakalpojumu publiskajā iepirkumā, kam ZPI piemērojams obligāti (1.pielikums); ZPI prasības un kritērijus, kurus var izmantot būvdarbu, kā arī citu prioritāru preču un pakalpojumu grupu publiskajā iepirkumā (2. pielikums), kā arī aprites cikla izmaksu metodiku enerģiju patērējošām precēm (3. pielikums). Noteikumu 2.pielikumā, sadaļā 4.1.2. ZPI prasības augsnes ielabošanas līdzekļiem un 4.2.1. ZPI prasības un kritēriji dārzkopības pakalpojumiem, norādīts, ka iepērkot augsnes ielabošanas līdzekļus vai dārzkopības pakalpojumus, atbilstoši ZPI tehniskajā specifikācijā izvirzāmas šādas prasības:

1. Mēslošanā izmantojamo augsnes ielabošanas līdzekļu galvenās sastāvdaļas

- 1.1. Augsnes ielabošanas līdzekļi, ko paredzēts izmantot pakalpojumu sniegšanā, nedrīkst saturēt kūdru vai notekūdeņu dūņas.
- 1.2. Organiskajām vielām ir jābūt iegūtām no atkritumu pārstrādes un/vai atkārtotas izmantošanas (kā noteikts Ministru kabineta 2011.gada 26.aprīļa noteikumos Nr.319 "Noteikumi par atkritumu reģenerācijas un apglabāšanas veidiem" un to 1. pielikumā).
- 1.3. Dūņas (izņemot kanalizācijas dūņas) ir atļautas tikai tad, ja tās ir atzītas par kādu no šādiem atkritumiem atbilstoši Ministru kabineta 2011.gada 19.aprīļa Noteikumiem Nr. 302 "Noteikumi par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus", attiecībā uz atkritumu sarakstu, un tad, ja tās nav sajaukušās ar kaitīgiem notekūdeņiem vai dūnām ārpus noteiktā ražošanas procesa):
 - 1.3.1. 020305 notekūdeņu vietējā attīrīšanā radušās dūņas, sagatavojot un pārstrādājot augļus, dārzeņus, graudaugus, pārtikas eļļas, kakao, kafiju, tēju un tabaku, konservējot, ražojot raugu un rauga ekstraktu, sagatavojot un raudzējot melasi;
 - 1.3.2. 020403 dūņas no cukura ražošanas procesā radušos kaitīgo notekūdeņu vietējās attīrīšanas;
 - 1.3.3. 020502 dūņas no piena produktu ražošanas procesā radušos kaitīgo notekūdeņu vietējās attīrīšanas;
 - 1.3.4. 020603 dūņas no maizes ceptuvēs un konditorejas izstrādājumu ražošanas procesā radušos kaitīgo notekūdeņu vietējās attīrīšanas;
 - 1.3.5. 020705 dūņas no alkoholisko un bezalkoholisko dzērienu (izņemot kafiju, tēju un kakao) ražošanas procesā radušos kaitīgo notekūdeņu vietējās attīrīšanas.

2. Bīstamās vielas mēslošanā izmantojamajos augsnes ielabošanas līdzekļos

⁶¹ <https://likumi.lv/ta/id/291867-prasibas-zalajam-publiskajam-iepirkumam-un-to-piemerosanas-kartiba>

Maksimālajai smago metālu koncentrācijai atkritumos pirms pārstrādes (mg/kg saussvara) ir jāatbilst turpmāk norādītajām prasībām attiecībā uz bīstamajām vielām.

3.2. tabula

Elementi, kuru saturam galaproduktā ir jābūt mazākam par tajā norādīto saussvaru

Elements	Saussvars (mg/kg)
Zn	300
Cu	100
Ni	50
Cd	1
Pb	100
Hg	1
Cr	100
Mo (*)	2
Se (*)	1.5
As (*)	10
F (*)	200

(*) Dati par šo elementu klātbūtni ir nepieciešami tikai attiecībā uz produktiem, kas satur vielas no rūpnieciskiem procesiem.

.....

4. SLĀPEKLIS (N) MĒSLOŠANĀ IZMANTOJAMAJOS AUGSNES IELABOŠANAS LĪDZEKĻOS

Slāpekļa saturs produktā nedrīkst pārsniegt 3 procenti no kopējā N (pēc svara) daudzuma, un neorganiskais N nedrīkst pārsniegt 20 procenti no kopējā N daudzuma (vai organiskais N $\geq$ 80 procenti).

.....

6. VESELĪBAS UN DROŠĪBAS ASPEKTI ATTIECĪBĀ UZ MĒSLOŠANĀ IZMANTOJAMAJIEM AUGSNES IELABOŠANAS LĪDZEKĻIEM

Produkti nedrīkst saturēt zemāk norādīto primāro patogēnu maksimālo līmeni:

6.1. salmonella: nekonstatē 25 g produkta;

6.2. helmintu oļiņas: nekonstatē 1,5 g produkta;

6.3. E.coli: <1000 MPN/g (MPN: most probable number – varbūtīgākais skaits)

Lai arī norādītās pieļaujamās smago metālu koncentrācijas ir noteiktas stingras, notekūdeņu dūņas vai to komposts, kas atbilst 1.dūņu kvalitātes klasei, var atbilst MK noteikumu Nr.353 2.pielikumā izvirzītajiem ZPI kritērijiem, līdz ar to nav saprotami definētie ZPI kritēriji, kas pieļauj augsnes mēslošanas līdzekļu sastāvā iekļaut dūņas no dažādām ražošanas nozarēm un to kaitīgajiem notekūdeņiem, taču nepieļauj sadzīves notekūdeņu dūņu vai to komposta izmantošanu, neskatoties uz to kvalitāti. Notekūdeņu dūņu izmantošanai būtiski ir ne tikai instrumenti dūņu kvalitātes un izmantošanas uzraudzībai un kontrolei, bet vēl būtiskāki ir instrumenti notekūdeņu dūņu kā resursa izmantošanas veicināšanas pasākumiem un instrumentiem, līdz ar to būtu jāvērtē MK noteikumos Nr.353 iekļauto izslēdzošo nosacījumu pārskatīšana un noteikto kvalitātes prasību precizēšana, lai veicinātu arī sadzīves notekūdeņu dūņu vai to komposta izmantošanu, kas pēc faktiskā satura atbilst ZPI principiem un mērķiem. ZPI kā notekūdeņu dūņu izmantošanu veicinoša instrumenta ietekme būtu jāpalielina un tā nākotnē pieaugs, ņemot vērā ZPI arvien plašāku izmantošanu un piemērošanu.

4. Nacionāla līmeņa plānošanas dokumentu un citu attīstības plānošanas un līdzšinējās attīstības dokumentu izvērtējums

Kā jau norādīts 1.1.nodaļā, piemēram, ANO globālie ilgtspējīgās attīstības mērķi ir nosakāmi katras valsts vai starptautiskās organizācijas iekšējos dokumentos, kā piemēram “Eiropas Zaļais kurss”, kas ir Eiropas savienības līmeņa attīstības dokuments, kuram attiecīgi tiem piemērotas un noteiktas katras dalībvalsts kopējās attīstības stratēģijas un atsevišķu nozaru attīstības vīzijas. Šāda vertikāla ilgtspējīgas attīstības mērķu integrācija stiprina un atkārto jau vairāk nekā 100 gadus veco skotu plānotāja Patrika Gedesa (*Patrick Geddes*) principu “Domā globāli, rīkojies lokāli”, kas apliecina, ka pārmaiņas, tai skaitā vides aizsardzībā, ir jāsāk no katras konkrētas valsts, nozares un kopienas faktiskās rīcības. Arī Latvijā tiek izstrādātas dažādas attīstības stratēģijas – gan valstij kopumā, gan katrai nozarei atsevišķi, taču tās visas kopumā cenšas ievērot un plānot tādus attīstības virzienus, kas sasniedz gan ANO globālos ilgtspējības mērķus, gan “Eiropas Zaļā kursa” izvirzītos mērķus un principus, vienlaikus ņemot vērā arī spēkā esošo normatīvo aktu prasības un sasniedzamos rezultātus.

Šajā nodaļā apkopta informācija par būtiskākajām Latvijas attīstības plānošanas stratēģijām un ar notekūdeņu dūņu tieši vai daļēji saistīto nozaru attīstības dokumentus. Minēto dokumentu izvērtējums veikts ar mērķi novērtēt kā šajos dokumentos izvirzītie mērķi, to sasniegšanai plānotās rīcības un šīs rīcības sekas, var ietekmēt vai mainīt notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas iespējamās attīstības virzienus un notekūdeņu apsaimniekošanu kopumā.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam⁶²

2010.gada 10.jūnijā Saeimā tika apstiprināts valsts galvenais plānošanas dokuments - Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (“Latvija2030”), kas nosaka visiem valsts stratēģiskās plānošanas un attīstības dokumentiem, kas tiek izstrādāti pēc “Latvija2030” stāšanās spēkā ir jābūt veidotiem saskaņā ar stratēģijā noteiktajiem virzieniem un prioritātēm. “Latvija2030” nosaka telpisko attīstības perspektīvu – iezīmē integrētu skatījumu valsts teritorijas līdzsvarotai un ilgtspējīgai attīstībai.

Lai arī “Latvija2030” izstrādāta pirms ANO Ilgtspējīgās attīstības mērķu noteikšanas 2015.gadā un tajā vairāk balstās uz ANO ilgtspējīgas attīstības stratēģiju 21.gadsimtam (*Agenda 21*), tajā iekļauti būtiski ilgtspējīgas attīstības mērķi, cita starpā iekļaujot un uzstādot mērķus vides ilgtspējā un enerģētikā:

- *būt ES līderei dabas kapitāla saglabāšanā, palielināšanā un ilgtspējīgā izmantošanā, prioritāri vēršot uzmanību uz ekosistēmu pakalpojumu monetizāciju un finansiālo novērtēšanu, kā arī zaļo finanšu instrumentu attīstību;*
- *Nodrošināt valsts enerģētisko neatkarību, palielinot energoresursu pašnodrošinājumu un integrējoties ES enerģijas tīklos, kā vienu no prioritārā ilgtermiņa rīcības virziena „AER izmantošana un inovācija” aspektiem norāda biodegvielas ražošanai piemērotu enerģētisko kultūru audzēšanu neizmantotajās lauksaimniecības zemju platībās (208) un biogāzes resursu izmantošana, kā vienu potenciālajiem resursiem biogāzes ražošanai norādot bioloģiskos atkritumus (224).*

Lai arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam nesatur būtiskas Zaļā kursa iezīmes un principus, īpaši attiecībā uz aprites ekonomikas attīstību un resursu atkārtotu

⁶² https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

izmantošanu, stratēģijā iekļautie mērķi ir būtiski, jo izstrādājot citus politikas plānošanas dokumentus tie jāņem vērā un tie nav pretrunā arī ar šobrīd aktuālajiem ES un pasaules līmeņa ilgtspējīgas attīstības principiem.

Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam⁶³

Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam (NAP2027) ir galvenais valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā, kas Saeimā apstiprināts 2020.gada 2.jūlijā. Tas izstrādāts, īstenojot Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam un ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķus, lai nākamajos septiņos gados ikviens Latvijas iedzīvotājs un Latvijas sabiedrība kopumā panāktu dzīves kvalitātes uzlabošanu. NAP2027 izstrādāts, veicot pašreiz spēkā esošā NAP2020 vidusposma rezultātu analīzi, ņemot vērā “Latvija2030” izvirzītos mērķus un ANO Ilgtspējīgas attīstības 17 mērķus. NAP2027 izstrāde balstījies uz sešu plānā iekļauto prioritāšu darba grupu kopīgu darbu, iesaistot kopumā vairāk nekā 150 pārstāvjus no nevalstiskajām organizācijām, valsts un pašvaldību iestādēm, zinātniekus, uzņēmējus, politiķus, un fokusa grupu diskusijas visos Latvijas reģionos.

NAP2027 Rīcības virzienam “Daba un vide – “Zaļais kurss”” definēti 3 mērķi:

- [257] *Oglekļa mazietilpīga, resursu efektīva un klimatnoturīga attīstība, lai Latvija sasniegtu klimata, enerģētikas, gaisa piesārņojuma samazināšanas, ūdeņu stāvokļa uzlabošanās un atkritumu apsaimniekošanas nacionālos mērķus un nodrošinātu vides kvalitātes saglabāšanu un uzlabošanu un īstenotu drošas un kvalitatīvas, tai skaitā bioloģiskas pārtikas apriti, kā arī dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu.*
- [258] *Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, kas balstīta zinātniskajos pētījumos, līdzsvarojot ekoloģiskās, ekonomiskās un sociālās intereses.*
- [259] *Īstenota vides, ilgtspējīgas dabas resursu apsaimniekošanas un enerģētikas politika, kas balstīta uz taisnīgumu un savstarpējo uzticēšanos, sabiedrības atbalstu dabas un klimata aizsardzības pasākumiem, nosakot skaidrus un atklātus valsts un iedzīvotāju sadarbības modeļus un iesaistīšanos lēmumu pieņemšanā.*

Izvirzīto mērķu sasniegšanai, saskaņā ar NAP2027 norādīto ir svarīgi arī aprites ekonomikas principi un vietējo resursu efektīva izmantošana, maksimāli samazinot atkritumu apjomu un veicinot atkritumu kā izejvielu un resursu izmantošanu. NAP2027 norādīts:

- [267] *Nepieciešama rīcība atkritumu šķirošanas un pārstrādes uzlabošanā un izlietotā iepakojuma depozīta sistēmas attīstībā. Resursu otrreizējā pārstrāde nodrošinās ekonomikas dažādošanu un palielinās katras resursa vienības lietderīgāku izmantošanu. Atkritumu atkārtota izmantošana, atkritumu daudzuma samazināšana un bezatkritumu dzīvesveids un tā popularizēšana mazinās atkritumu daudzumu un vides piesārņojumu.*
- [269] *Dabas kapitāls ir pamata resurss nodarbinātībai un uzņēmējdarbībai lauku teritorijās, kas nodrošina sabiedrību ar veselīgu, drošu un kvalitatīvu pārtiku, ievērojot “vienas veselības” pamatprincipus, un citiem bioekonomikas produktiem un pakalpojumiem, kas nozīmīgi saistīto nozaru (būvniecības, kokapstrādes u.c.) attīstībai.*

⁶³ https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

Tādēļ valsts atbalsts zaļajam iepirkumam un vietējās produkcijas pārstrādei stiprinās uzņēmēju tīklošanos un izaugsmi, vienlaikus īstenojot videi draudzīgu ražošanas praksi.

- [270] Antropogēnā piesārņojuma samazināšana ir sabiedrības atbildīga rīcība, lai mazinātu apkārtējās vides piesārņojumu. Tā ir iespēja mainīt ekonomikas paradigmu, veidot jaunu, klimatneitrālu ekonomiku, izmantojot pieejamos vai radot jaunus tehnoloģiskos risinājumus ekonomikas dažādošanai, atkārtoti izmantojot atkritumus kā izejvielas, kā arī nodrošinot sabiedrības un vides veselību.

Nosakot NAP2027 Rīcības virziena “Daba un vide – “Zaļais kurss”” uzdevumus, cita starpā vērsta uzmanība arī uz pasākumiem, kas saistīti ar notekūdeņu dūņu pārstrādi, gan nosakot, ka būtiska loma šī rīcības virziena mērķu sasniegšanai ir vietējo resursu izmantošana (4. tabula).

4.1. tabula

NAP2027 Rīcības virziena “Daba un vide – “Zaļais kurss”” uzdevumi

	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Finanšu resursu avots	Indikators
[287]	Atkritumu rašanās un apglabājamo atkritumu samazināšana un atkritumu pārstrādes un reģenerācijas īpatsvara palielināšana, īpaši akcentējot notekūdeņu dūņu apstrādi un bioloģiski noārdāmo atkritumu pārstrādes un to reģenerācijas īpatsvara un jaudas palielinājumu	VARAM	Pašvaldības	VB, ES fondi, citi finanšu avoti	Sadzīves atkritumu pārstrādes līmenis Radītais sadzīves atkritumu daudzums uz iedzīvotāju
[284]	Augstas un labas kvalitātes virszemes un pazemes ūdensobjektu īpatsvara palielinājuma panākšana, kā arī iekšzemes ūdensobjektu un jūras vides stāvokļa uzlabošana un pazemes ūdens resursu aizsardzība, samazinot antropogēno slodzi, t. sk. notekūdeņu kaitīgo ietekmi uz dabas resursiem un vidi, nodrošinot nepieciešamās infrastruktūras izveidi un veicinot notekūdeņu dūņu apstrādi	VARAM	ZM, EM, VM, SM, pašvaldības	VB, ES fondi, citi finanšu avoti	Augstai un labai ekoloģiskai kvalitātei atbilstošu ūdensobjektu īpatsvars
[285]	Vietējo resursu, tāpat bioresursu, efektīvāka izmantošana (ekodizaina principu piemērošana un aprites ekonomikas ieviešana dažādos tautsaimniecības sektoros), jo īpaši sasniedzot augstāku standartu un inovāciju izmantošanu pārtikas apritē un dzīvnieku veselībā saskaņā ar “vienas veselības” principu, kā arī veicinot bezatkritumu ražošanas tehnoloģiju un inovāciju ieviešanu tautsaimniecībā	VARAM, ZM, VM	EM, SM	VB, ES fondi, citi finanšu avoti	SEG emisiju intensitāte Radītais sadzīves atkritumu daudzums uz iedzīvotāju

Ministru kabineta 2020. gada rīkojums Nr. 489 "Par Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027. gadam"⁶⁴

Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.-2027.gadam (turpmāk - RPPAE2027) kā vidējā termiņa plānošanas dokumentu 2020.gadā izstrādāja VARAM, lielā mērā ņemot vērā Eiropas Zaļā kursa noteiktos ES ilgtspējīgās attīstības virzienus un rīcības. Rīcības plāns apstiprināts 2020.gada 2.septembrī ar Ministru kabineta rīkojumu Nr.489. Rīcības plāna pamatojumā norādīts, ka "notekūdeņu dūņas Latvijā lielākoties tiek izmantotas lauksaimniecībā vai tiek kompostētas, tomēr 20-30% no kopējā notekūdeņu dūņu apjoma ik gadu tiek novietots uzglabāšanai uz vietas ūdenssaimniecības uzņēmumos. Šāda uzglabāšana var būt ilgstoša un nenodrošina pilnvērtīgu un ilgtspējīgu notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu un tajās esošo barības vielu, it īpaši fosfora, oglekļa un slāpekļa, atgūšanu. Notekūdeņu dūņu pilnvērtīga apsaimniekošana ļautu atgriezt aprītē notekūdeņu dūņās esošās barības vielas un citus bioloģiskos materiālus."

Kopējais RPPAE2027 īstenošanas laikā sasniedzamais rezultāts noteikts plāna 4.nodaļā un tas paredz, ka ieviešot plānā paredzētos pasākumus līdz 2027.gada tiks sasniegti šādi rezultatīvie rādītāji:

- Pieaugusi resursu produktivitāte un pārvaldība (no 0,90 euro/kg uz 1,55 euro/kg);
- Pieaugusi otrreizējo resursu un preču izmantošana (no 6,6 % uz 11,0 %);
- Pieaugusi sabiedrības izpratne un iesaiste aprites ekonomikas ieviešanā (Eurobarometer u.c. aptauju rezultāti).

RPPAE2027 definējot dažādos rīcības plāna darbības virzienus, cita starpā kā vienu no 5.virziena "Materiālu plūsmu un procesu pārvaldības uzlabošana prioritārajās nozarēs" darbības rezultātiem norāda nepieciešamību un uzdevumu izstrādāt notekūdeņu dūņu ilgtspējīgas attīstības stratēģiju (4.2. tabula).

4.2. tabula

RPPAE2027 5. darbības virziena "Materiālu plūsmu un procesu pārvaldības uzlabošana prioritārajās nozarēs" pasākums

Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņš vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
5.5.	Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas un pārstrādes stratēģijas izstrādāšana un tehnoloģiju attīstības veicināšana	Izstrādāta stratēģija, attīstītas tehnoloģijas	Nodrošināta notekūdeņu dūņu ilgtspējīga apsaimniekošana	VARAM	Nozaru asociācijas, pašvaldības, sabiedriskā pakalpojuma sniedzēji, komersanti	2027.g.	ES LIFE programma; NAP#287 ietvaros kā papildinošs pasākums DP 2.2..Prioritātes"Vides aizsardzība un attīstība" SAM 2.5. no KF finansējuma u.c. (35 milj. euro)	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots

⁶⁴ <https://likumi.lv/ta/id/317168-par-ricibas-planu-parejai-uz-aprites-ekonomiku-20202027-gadam>

Savukārt RPPAE2027 pielikumā tiek sniegts pārskats par ES rīcībām aprites ekonomikas prioritārajās jomās, no kurām vairākas attiecas ne tikai uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, bet arī atkritumu kā izejvielu izmantošanu (4.3. tabula).

4.3. tabula

RPPAE2027 ES rīcībām aprites ekonomikas prioritārajās jomās

Aprites posms	Aktualitātes un turpmākā politikas virzība
Pārstrāde	• Kritiski svarīgo izejvielu pārstrādes veicināšana. • Vērtīgu resursu atgūšana un atkritumu pienācīga apsaimniekošana būvniecības un ēku nojaukšanas nozarē. • Bioresursu efektīva izmantošana. Jāveido priekšnoteikumi, kas atvieglotu organisko un no atkritumiem iegūto mēslošanas līdzekļu apriti tirgū. Notekūdeņu dūņu atkārtota izmantošana.
Atkritumu apsaimniekošana	• Atkritumu apsaimniekošanas pieeja ir jāaizstāj ar "resursu apsaimniekošanas pieeju"; • Tiek pārskatīta atkritumu izmantošana enerģijas ieguvei. • Rīcībpolitikas tiek veidotas attiecībā uz atkritumu veidiem, kuru plūsmām ir tendence strauji pieaugt vai kuras rada būtiskus vides riskus un resursu izšķērdēšanu, īpaši, plastmasas, pārtikas atkritumi un zudumi, EEI, kritiskie materiāli un būvniecības un ēku nojaukšanas atkritumi. • Noteikti jauni atkritumu pārstrādes mērķi uz 2030. gadu, harmonizēti uzskaites noteikumi, jaunas prasības atkritumu poligonu un pārstrādes jomās, vairāk pasākumu paredzēti iepakojuma atkārtotai izmantošanai. • Noteikta lielāka loma RAS. • Paredzēti stingrāki dalītās vākšanas noteikumi (attiecībā uz bioloģiski noārdāmajiem atkritumiem un tekstilijām).
Otrreizējie materiāli un tirgus	• Lai veicinātu otrreizējo materiālu tirgu ES ietvaros, tiks izstrādāti atkritumu beigu statusa kritēriji un saskaņota klasifikācija. Tiks ieviesti otrreizējo materiālu kvalitātes standarti (īpaši plastmasai). • Tirgus atbalstam ir nepieciešami ekonomiskie instrumenti un ZPI piemērošana, kas dod priekšroku otrreizējiem materiāliem. • Nepieciešams palielināt zināšanas par materiālu plūsmām un atkritumu pārrobežu pārvadājumu ciešāka uzraudzība un informācijas aprīte. Tiek veidota izejvielu informācijas sistēma.

RPPAE2027 atkārtoti uzsver un nacionālā līmeņa attīstības dokumentos ienes "Eiropas Zaļā kursa" principus, kas attiecībā uz atkritumu apsaimniekošanu un attiecīgi arī uz notekūdeņu dūņām liek skatīties kā uz aprites ekonomikas elementu, kurā atkritumus neizmanto enerģijas ieguvei vai neapglabā, bet pēc iespējas cenšas atgūt tajos esošo resursus, kas notekūdeņu dūņu gadījumā būtu augu barošanās elementi, vienlaikus stiprinot vietējo resursu izmantošanu un stiprinot nacionālo ekonomiku.

Latvijas Bioekonomikas stratēģija laikposmam līdz 2030. gadam⁶⁵

Lai integrētā un pārdomātā veidā veicinātu bioekonomikas attīstību Latvijā 2017.gada 19.decembrī Ministru kabinets pieņēma zināšanai Informatīvo ziņojumu par Latvijas Bioekonomikas stratēģiju 2030 (turpmāk izmantots publicētā dokumenta oriģinālais saīsinājums – LIBRA) un noteica atbildīgajām nozares ministrijām un Pārresoru koordinācijas centram, pārskatot un izstrādājot jaunus politikas plānošanas dokumentus, Eiropas Savienības un citu fondu atbalsta instrumentus, tostarp 2021.–2027. gada Lauku attīstības programmu, un

⁶⁵ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40433525&mode=mk&date=2017-12-19>

valsts pētījumu programmas prioritārajos zinātnes virzienos saskaņā ar Viedās specializācijas stratēģiju, jāņem vērā informatīvajā ziņojumā iezīmētos darbības virzienus un pasākumus. LIBRA izstrādāta kā viens no dokumentiem, lai sasniegtu “Latvija2030” mērķi – būt ES līderei dabas kapitāla saglabāšanā, palielināšanā un ilgtspējīgā izmantošanā, un aktualizētu bioekonomikas nozīmīgumu Latvijā un noteiktu iespējamās attīstības virzienus līdz 2030. gadam.

Bioekonomika ir tautsaimniecības daļa, kur ražošanas procesā ilgtspējīgā un pārdomātā veidā tiek izmantoti atjaunojamie dabas resursi (augi, dzīvnieki, mikroorganismi u.c.), lai ražotu pārtiku un barību, industriālos produktus un enerģiju.

Lai nodrošinātu bioekonomikas attīstību, informatīvajā ziņojumā noteikts, ka LIBRA mērķi ir īstenojami trīs galvenajos virzienos:

- 1) *nodrošināt, lai arī 2030. gadā bioekonomikas tradicionālajās nozarēs nodarbinātība saglabātos 2015. gada līmenī, t.i., 128 tūkstoši cilvēku,*
- 2) *palielināt bioekonomikas produktu pievienoto vērtību no 2,33 miljardiem eiro 2016. gadā līdz 3,8 miljardiem eiro 2030. gadā,*
- 3) *palielināt bioekonomikas eksporta produkcijas vērtību no 4,26 miljardiem eiro 2016. gadā līdz 9 miljardiem eiro 2030. gadā.*

Ievērojot, ka bioekonomika Latvijā ietver daudzas tautsaimniecības nozares, to nosacīti var iedalīt vairākās grupās, kurās arī notekūdeņu dūņu izmantošana būtu iespējama:

- *bioresursu primārā ražošana (pamatā veido lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības nozares);*
- *bioresursu pārstrādes nozares, kurās darbība pilnībā vai galvenokārt ir atkarīga no bioresursiem (pamatā pārtikas un barības ražošana, kokrūpniecība, ādas izstrādājumu ražošana);*
- *bioresursu pārstrādes nozares, kurās bioresursi konkurē ar citām izejvielām vai ir alternatīva tām (pamatā ķīmiskā rūpniecība, tekstilrūpniecība, enerģētika, farmācijas nozare);*
- *bioresursus izmantojošas pakalpojumu nozares (pamatā būvniecība, kā arī ēdināšanas un izmitināšanas nozares).*

Lai arī bioekonomikas stratēģijā nav norādes par barības vielu aprites cikla sasaisti ar notekūdeņu dūņām, daži no iespējamajiem bioekonomikas attīstības virzieniem ir atkritumu apjoma samazināšana pārstrādē un fosilo resursu aizstāšana ar bioresursiem, tostarp bioloģiski noārdāmo materiālu izmantošana, piemēram, enerģijas ieguvē. Viens no bioekonomikas stratēģijas mērķiem ir samazināt fosilo resursu izmantošanu Latvijā, tostarp tos aizstājot ar bioresursiem, tādējādi mazinot arī valsts atkarību no šādu resursu importa.

LIBRA noteikts, ka ir jāveido pievilcīga vide kapitāla piesaistei bioekonomikas attīstības projektos, īpaši tad, ja tiek paredzētas investīcijas turpmākai biomasas pārstrādei produktos ar lielāku pievienoto vērtību, ievērojot kaskadēšanas principu (Kaskadēšanas princips paredz pievienotās vērtības palielināšanu bioresursiem, atkārtoti izmantojot un pārstrādājot produktus un izejvielas. Enerģijas ražošana ir atbalstāma, ja nav iespējami citi izmantošanas veidi).

Lai veicinātu to bioekonomikas nozaru attīstību, kurās ražošana balstās uz zemes resursiem, Latvijā ir jāievieš zemes izmantošanas politika, kuras pamatā ir funkcionālas zemes izmantošanas principi, nosakot ražošanai nepieciešamās zemes platības īpatsvaru, nodrošinot zemes ilgtspējīgu apsaimniekošanu, kā arī veicinot līdzsvaru starp ražošanu un vidi, tostarp klimata pārmaiņu mazināšanu.

Lauksaimniecības un mežsaimniecības produkcijas blakusproduktus un atkritumproduktus, ko nevar izmantot pārtikas ražošanā un kokapstrādē vai citu augstas pievienotās vērtības produktu ražošanā, var izmantot enerģijas ieguvei, tādējādi aizstājot fosilos energoresursus. Tajā pašā laikā ir jāizmanto efektīvas tehnoloģijas, kas samazina gaisa piesārņojumu.

No minētā secināms, ka lai arī LIBRA nevērš uzmanību uz notekūdeņu dūņām, kā augu barošanās elementu avotu bioekonomikas daļā, kas saistīta ar lauksaimniecisko un mežsaimniecisko ražošanu, tomēr tas nenozīmē, ka notekūdeņu dūņām nebūtu vieta bioekonomikas attīstībā. Vietējais resurss, kas var aizstāt fosilos resursus un nodrošināt kvalitatīvas un cenu ziņā konkurētspējīgu barības vielu izejvielu var būt būtisks bioekonomikas attīstības attīstības faktors, vienlaikus nodrošinot vides prasību un stāvokļa nepasliktināšanos.

Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam⁶⁶

2020.gada 28.janvārī Ministru kabinets pieņēma zināšanai un apstiprināja VARAM izstrādāto informatīvo ziņojumu “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam”, kuras galvenais virsmērķis ir Latvijas klimatneitralitāte 2050. gadā.

Tā kā oglekļa mazietilpīgas attīstības īstenošanas galamērķis ir Latvijas klimatneitralitātes sasniegšana, būtiski ir ne tikai samazināt SEG emisijas, bet arī paaugstināt CO₂ piesaisti. Līdz ar to stratēģijā ir noteikti divi stratēģiski mērķi:

- 1) *SEG emisiju samazināšana visos tautsaimniecības sektoros;*
- 2) *CO₂ piesaistes palielināšana.*

Viens no stratēģijas mērķu sasniegšanai nepieciešamajiem uzdevumiem ir ne tikai energoefektivitāte visās saimniecības jomās un iedzīvotāju dzīvesstila maiņa, bet arī uzdevums nodrošināt ilgtspējīgu zemes apsaimniekošanu, lauksaimniecībā panākot augstu produktivitāti, kā arī ilgtspējīgi apsaimniekojot Latvijas mežus. Stratēģija cita starpā norādīts, ka lauksaimniecība ir trešais lielākais SEG emisiju avots, radot 24,6 % no kopējām Latvijas SEG emisijām 2017.gadā. Šajā sektorā būtiskākās SEG emisijas rada lauksaimniecības zemju apstrāde (60,8 %) un lopkopība (31,2 %). Kopš 1990. gada SEG emisiju apjoms lauksaimniecības sektorā ir samazinājies par 50,5 %, galvenokārt tautsaimniecības pārstrukturēšanās, ražošanas apjoma samazināšanās lauku saimniecībās, kā arī lielsaimniecību sadalīšanās mazākās saimniecībās rezultātā. Emisiju daudzumu būtiski ietekmē lauksaimniecības dzīvnieku skaita svārstības un pielietotais slāpekļa minerālmēsļu daudzums. Pēdējos gados ir vērojama lauksaimniecības sektora emisiju palielināšanās, galvenokārt no lauksaimniecības zemju apstrādes, palielinoties slāpekļa saturošu minerālmēsļu izmantošanai.

Kopējā ar minerālmēsliem apstrādātā lauksaimniecības kultūru sējumu platība pieaug 2008.gadā – 51 %, 2010. gadā – 55%, bet 2017. gadā tika mēslots 60 % visu sējumu platību. Prognozes liecina, ka turpmāk lauksaimniecības sektora emisijas palielināsies. 2050. gadā par attiecīgi ~15 % salīdzinājumā ar 2017. gadu un 43 % pret 1990. gadu.

Atkritumu apsaimniekošanas sektors rada apmēram 5 % no kopējām 2017. gada emisijām. Lielākā daļa emisijas rodas no atkritumu noglabāšanas izgāztuvēs (71 %) un no

⁶⁶ <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462398>

notekūdeņiem (20 %), atlikusī daļa – atkritumu kompostēšanas un sadedzināšanas (8 %). Salīdzinājumā ar 1990.gadu SEG emisijas no atkritumu sektora ir samazinājušās par 19,2 %. Sektorā ir vērojamas emisiju svārstības, kas izskaidrojamas ar ekonomiskās situācijas izmaiņām valstī. Prognozes liecina, ka līdz 2050. gadam SEG emisijas no atkritumu apsaimniekošanas sektora sasniegs apmēram 58 % samazinājumu, ja salīdzina ar 2017. gadu un 66 % samazinājumu, salīdzinot ar 1990. gadu.

Stratēģijā arī definēti sasniedzamie mērķi un situācija 2050.gadā attiecībā uz zemju izmantošanu:

Ir panākts ilgtspējīgs līdzsvars starp dažādiem zemes izmantošanas veidiem, ievērojot klimata, dabas aizsardzības, ekonomiskos un sociālos aspektus.

Stratēģijā noteikts, ka 2050.gadā īstenojot stratēģiju tiek nopietni izvērtēta zemes transformācijas nepieciešamība no viena lietojuma veida uz citu. Piemēram, ir ierobežota neilgtspējīga kultūraugu plantāciju ierīkošana, lauksaimniecības zemju paplašināšana bioenerģijas kultūru audzēšanai, kas uzskatāmas par nopietnu draudu bioloģiskajai daudzveidībai un ekosistēmu spējai pretoties klimata pārmaiņām. Tāpat tiek ierobežota līdz šim neracionāli veikta zemes izmantošana.

Tiek sniegts atbalsts degradēto zemju apmežošanai un derīgo izrakteņu izstrādāto atradņu rekultivācijai.

Lauksaimniecībā un mežsaimniecībā ir rūpīgi izvērtēts atbalsta apjoms un tā piešķiršanas kārtība, ņemot vērā visus ilgtspējības aspektus, tai skaitā ietekmi uz Stratēģijas mērķu sasniegšanu.

Visi Latvijas meži ir ilgtspējīgi apsaimniekoti.

Mežs ar tā produktiem un pakalpojumiem ir nozīmīgs sabiedrības labklājības avots, kā arī nozīmīgs Latvijas stratēģiskais resurss ilgtspējīgai lauku un valsts kopējai attīstībai. Valsts, kā arī privātie meži tiek ilgtspējīgi apsaimniekoti. Ir palielināta meža ražība, tā noturība pret dažādiem dabiskajiem traucējumiem, tai skaitā kaitēkļu savairošanos un ir izveidota ilgtspējīga meža vecumstruktūra.

Lauksaimniecība un mežsaimniecība sniedz būtisku ieguldījumu bioenerģētikā, tajā pašā laikā neapdraudot pārtikas nodrošinājumu un CO₂ piesaisti.

Koksne no Latvijas mežiem tiek iegūta ilgtspējīgā veidā, rūpīgi plānojot tās ieguves apjomus. Nodrošināts atmežošanas un meža ieaudzēšanas līdzsvars. Ir nodrošināts, ka Latvijas mežiem ir ilgtspējīga vecumstruktūra. Kopējais koksnes resursu apjoms valstī nesamazinās. Primāri biomasu tiek iegūta, lai to realizētu vietējā tirgū, tādējādi nodrošinot nacionālo atjaunojamās enerģijas īpatsvara mērķa sasniegšanu.

Neapdraudot bioloģisko daudzveidību, tiek selekcionētas un izmantotas jaunas šķirnes, kas ir noturīgas pret klimata pārmaiņām un nodrošina optimālu CO₂ piesaisti. Ir attīstītas jaunākās paaudzes biodeģvielas, kas mazina riskus, ka pārtikā izmantojamās kultūras un pārtikas audzēšanai piemērotajās augsnes tiek izmantotas bioenerģijas iegūšanai.

Lauksaimniecībā un mežsaimniecībā visos apsaimniekošanas procesa posmos tiek izmantotas tīrākās tehnoloģijas un metodes, kā būtiskus kritērijus izvēloties ilgtspējību, ietekmi uz vidi, klimatu un veselību.

Latvijas lauksaimniecība un mežsaimniecība ir resursu efektīva – panākta augsta produktivitāte, tiek ražoti produkti ar augstu pievienoto vērtību.

Zeme tiek izmantota efektīvi, ievērojot bioresursu izmantošanas ilgtspēju un bioresursu izmantošanā dodot priekšroku tiem izmantošanas veidiem, kas rada augstāku pievienoto vērtību (t.i., ievērojot kaskadēšanas principu). Kokrūpniecība ir orientēta uz daudzveidīgu koksnes pārstrādi un starptautiski konkurētspējīgu gala produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu.

Lauksaimniecībā tiek ievērota laba agronomijas un lopkopības prakse, tādējādi nodrošinot zemes resursu saglabāšanu nākamajām paaudzēm. Ražības palielināšanai tiek izvēlētas uzlabotas šķirnes un precīza mēslojuma devu lietošana kā arī tiek ievērota kultūraugu rotācija, iesaistot tajā daudzgadīgās kultūras un pākšaugus, kā arī uzturot augsnes sedzi visu gadu vietās, kur iespējama erozija. Minerālmēslu lietošana tiek rūpīgi plānota – pākšaugu izmantošana augu sekā ir ļāvusi samazināt sintētiskā slāpekļa mēslojuma devas, bet uztvērējaugu audzēšana nodrošina, ka virsauga neizmantotais slāpeklis nenonāk vidē. Precīza mēslojuma novadīšanai līdz augiem tiek izmantotas inovatīvas tehnoloģijas, kas ļauj samazināt mēslojuma patēriņu un negatīvo ietekmi uz vidi. Būtiska ir augsnes auglības uzturēšana – oglekļa krājas augsnē palielināšana. Kūtsmēslu izmantošana, nodrošinot to iespējami ātru iestrādi augsnē, palīdz izvairīties no augsnes sablīvēšanas un dziļās aršanas.

Lopkopība tiek plānota, ņemot vērā jaunākās zinātnes atziņas. Tiek lietota tāda barība, kas nodrošina optimālus dzīvnieku gremošanas procesus, nekaitējot to veselībai. Ir izveidotas kūtsmēslu krātuves, tiek efektīvi kontrolēta to izmantošana. Saimniecībās, kur tas ir ekonomiski pamatoti, tiek iegūta biogāze no kūtsmēslu un citu organisko atkritumu pārstrādes. Tiek nodrošināta lauksaimniecības dzīvnieku veselība un labturība.

Ir veikta organisko augšņu izpēte un tām tiek piemērota atbilstoša izmantošana.

Ir attīstīta izpratne par organiskās augsnes notiekošajiem procesiem, to ietekmi un saikni ar apkārtējo vidi. Ir apzināta esošā situācija, t.sk. apzinātas organisko augšņu platības, regulāri veikta augšņu informācijas atjaunošana.

Nodrošināta piemērota zemes lietošanas veida izvēle LIZ organisko augšņu platībām, kas dažādu iemeslu dēļ (piemēram, zema augsnes kvalitatīvā vērtība, nepieciešami lieli resursi meliorācijas sistēmu atjaunošanai, pievedceļu neesamība, lauku konfigurācija un atrašanās vieta) netiek aktīvi izmantotas lauksaimniecības produkcijas ražošanai.

Stratēģijā iekļautajā sadaļā “6.6. Ilgtspējīgs patēriņš un ražošana” vērsta uzmanība uz nepieciešamību efektīvi izmantot esošos resursus, īpaši atkritumus.

Sadaļā noteikts, ka materiālo resursu ieguve un izmantošana ir ilgtspējīga, nodrošinot Latvijā augstu resursefektivitāti. Tas ar mazāku resursu izmantošanu ļauj paveikt labāk un vairāk.

Ekonomiskā attīstība tiek veidota tā, lai maksimāli un pilnvērtīgi izmantotu izejvielas, kā arī visus ražošanas blakusproduktus un atlikumus. Mērķis tiek sasniegts ne tikai ar tehnoloģijām, bet arī novērsta nesaimnieciska ražošana un neilgtspējīgs sabiedrības dzīvesveids (attiecībā uz patēriņa paradumiem) kā publiskajā, tā privātajā sektorā.

Tiek izmantotas tikai klimatam un videi draudzīgākās ķīmisko vielu alternatīvas.

Gan ražošanā un pakalpojumu sniegšanā, gan sadzīvē izmantotās ķīmiskās vielas, kas kaitīgas klimatam, aizstātas ar draudzīgākām alternatīvām.

Nav atkritumu, ir tikai izejvielas.

Uzņēmumu īstenotie ražošanas modeļi balstās uz inovācijām, tie ir vērsti uz efektīvu resursu izmantošanu visā produkta dzīves ciklā, nodrošinot, ka resursi atgriežas ekonomiskajā aprītē. Uzņēmumi savstarpēji sadarbojas resursu izmantošanā (ir attīstīti industriālās simbiozes risinājumi, kā arī tiek veidoti industriālie klasteri).

Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gads⁶⁷

Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam (NEKP2030) ir politikas plānošanas dokuments, ar kuru tiek noteikti Latvijas mērķi un to izpildes pasākumi vairākos klimata un enerģētikas nozares jautājumos. NEKP2030 Ministru kabinets apstiprināja 2020. gada 4.februārī ar rīkojumu Nr.46. NEKP2030 ir galvenais dokuments ilgtermiņa enerģētikas un klimata politikas formulēšanai, kas iever ap 100 dažādu politikas pasākumu un paredzot rīcību 12 virzienos:

- 1) *Ēku energoefektivitātes uzlabošana;*
- 2) *Energoefektivitātes uzlabošana un AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšana siltumapgādē, aukstumapgādē un rūpniecībā;*
- 3) *Ne-emisiju tehnoloģiju izmantošanas veicināšana elektroenerģijas ražošanā;*
- 4) *Ekonomiski pamatotas enerģijas pašražošanas un pašpatēriņa veicināšana;*
- 5) *Energoefektivitātes uzlabošana, alternatīvo degvielu un AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšana transportā;*
- 6) *Enerģētiskā drošība, enerģētiskās atkarības mazināšana, pilnīga enerģijas tirgu integrācija un infrastruktūras modernizācija;*
- 7) *Atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas efektivitātes uzlabošana un SEG emisiju samazināšana;*
- 8) *Resursu efektīva izmantošana un SEG emisiju samazināšana lauksaimniecībā;*
- 9) *Ilgspējīga resursu izmantošana, SEG emisiju samazināšana un CO₂ piesaistes palielināšana zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības sektorā;*
- 10) *Fluorēto siltumnīcefekta gāzu (F-gāzu) izmantošanas samazināšana;*
- 11) *Nodokļu sistēmas “zaļināšana” un draudzīguma energoefektivitātei un AER tehnoloģijām uzlabošana;*
- 12) *Sabiedrības informēšana, izglītošana un izpratnes veicināšana.*

Kā vienu no četriem NEKP2030 7.virziena problēmjautājumiem ir minēts: Valstī nav stratēģijas notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai: Katru gadu Latvijā tiek saražotas vairāk nekā 20 000 tonnas (sausā svara) notekūdeņu dūņu (2017. gadā - 24 939 t). Galvenie dūņu radītāji ir komunālās NAI. Tikai 30-35% no šī daudzuma tiek izmantoti kā mēslojums lauksaimniecības zemēs, komposta ražošanai vai teritoriju apzaļumošanai, un kopš 2013.gada notekūdeņu dūņu izmantošana lauksaimniecībā ir ievērojami samazinājusies. Vairums notekūdeņu dūņu uzkrājas tā saucamajās pagaidu uzglabāšanas vietās. Pašlaik neviens politikas dokuments nenosaka notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu. Ir arvien vairāk zinātnisku pierādījumu, ka notekūdeņu dūņas var būt nozīmīgs mikroplastmasu un cita veida piesārņojuma avots. Tāpēc ir nepieciešama valsts līmeņa stratēģija, kas izvērtētu notekūdeņu dūņu potenciālo ietekmi uz vidi un norādītu to apsaimniekošanas risinājumus. Attiecībā uz 7. rīcības virzienu, NEKP2030 cita starpā atspoguļo šādu vēlamu situāciju 2030.gadā (minēti tikai notekūdeņu dūņu un atkritumu apsaimniekošanu saistītās situācijas):

⁶⁷ <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

- *Samazināts radīto atkritumu daudzums (apjoms) un bīstamība, kas nonāk atkritumu poligonos, un uzlabota dažāda veida atkritumu atkārtota izmantošana, pārstrāde un reģenerācija, panākta atkritumu dalītā savākšana;*
- *Paplašināta gan centralizētās kanalizācijas pakalpojumu pieejamība, gan palielinājies to lietotāju īpatsvars, notiek infrastruktūras atjaunošana un modernizācija;*
- *Ir izvērtēti un tiek ieviesti no vides un ekonomiskā viedokļa ilgtspējīgi risinājumi notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai.*

Stratēģijā tiek paredzēti šādi ieguvumi sabiedrībai un tautsaimniecībai:

- *Attīstīta atkritumu apsaimniekošanas sistēma, līdz ar to uzlabota dzīves vide;*
- *Modernizēta un paplašināta notekūdeņu apsaimniekošanas infrastruktūra, līdz ar to samazināts vides piesārņojuma risks un palielināta kvalitatīva pakalpojuma pieejamība iedzīvotājiem;*
- *Izveidota notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas sistēma, mazinot vides piesārņojuma risku un novēršot dūņu uzkrāšanos ūdenssaimniecības uzņēmumos;*
- *Ieviesta aprites ekonomika, veicinot vienas nozares blakusproduktu izmantošanu kā citas nozares izejmateriālu;*

NEKP2030 sniedz arī Galveno rīcību un pasākumu aprakstu situācijas uzlabošanai un vairāki no tiem ir saistīti arī ar notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu:

- 13) *Nodrošināt apglabāto atkritumu apjoma samazināšanu, veicināt dažāda veida atkritumu sagatavošanu atkārtotai izmantošanai, pārstrādi un reģenerāciju (7.1.pasākums):*

Lai izpildītu izvirzīto mērķi samazināt atkritumu poligonos apglabāto atkritumu daudzumu, ir plānots uzlabot atkritumu dalīto savākšanu, sagatavošanu atkārtotai izmantošanai, pārstrādi un reģenerāciju, līdz ar to uzlabojot atkritumu šķirošanu un pārstrādes iespējas. Atkritumu kopējais apjoms ir saistīts ar iedzīvotāju skaitu un valsts ekonomikas lielumu. CSP dati liecina, ka mājāsaimniecību atkritumos dominē pārtikas un citi bioloģiski sadalāmie atkritumi, kas veido 41% no radītajiem sadzīves atkritumiem. Tā kā biogāzes savākšana un izmantošana enerģijas ražošanai no BNA un dūņām ir noteikta par vienu no atkritumu apsaimniekošanas prioritātēm, tiek plānoti pasākumi tā atbalstam.

- 14) *Īstenot atkritumu rašanās novēršanas pasākumus un pasākumus, kuri veicina pāreju uz aprites ekonomiku (7.2.pasākums):*

2016. gadā Latvijā tika pārstrādāti nepilni 30% sadzīves atkritumu, bet vairāk nekā 70% nonāca atkritumu poligonos. Aprites ekonomika palīdz sasniegt ilgtspējīgas attīstības mērķus, saglabājot produktu, materiālu un resursu vērtību pēc iespējas ilgāk. Pasākums mērķis ir resursu atkārotas un racionālas izmantošanas, atkārtoti izmantojamu un izturīgu produktu ražošanas un ekodizaina attīstības veicināšana. Šāds atkritumu apsaimniekošanas attīstības virziens palīdz samazināt atkritumu rašanos un izglīto iedzīvotājus par produkta ietekmi uz vidi.

- 15) *Nodrošināt visu notekūdeņu atbilstošu savākšanu un attīrīšanu, atjaunojot un tālāk attīstot ūdenssaimniecības infrastruktūru, kā arī nodrošināt notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas infrastruktūras izveidi (7.3.pasākums):*

Pasākuma mērķi ir modernizēt un atjaunot notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas infrastruktūru, lai samazinātu notekūdeņu radīto vides piesārņojumu

un palielinātu pakalpojuma pieejamību iedzīvotājiem kā arī veikt izvērtējumu, lai novērtētu notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas risinājumu rentabilitāti un devumu vides risku samazināšanā, kā arī sākt īstenot labāko risinājumu.

Stratēģijā ir norādīti arī Saistītie rīcības virzieni:

- 2) *Energoefektivitātes uzlabošana, alternatīvo degvielu un AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšana transportā (5.rīcības virziens), jo rīcībpolitikas un pasākumi atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanā var būtiski ietekmēt Latvijā iegūtā biometāna, ko varētu izmantot transportā, apjomus;*
- 3) *Enerģētiskā drošība, enerģētiskās atkarības mazināšana, pilnīga enerģijas tirgu integrācija, infrastruktūras modernizācija (6.rīcības virziens), jo veicot biogāzes ražošanu no atkritumiem un dūņām tiek nodrošināta iespēja veikt koģenerāciju;*
- 4) *Sabiedrības informēšana, izglītošana un izpratnes veicināšana (12.rīcības virziens).*

Notekūdeņu apsaimniekošanas investīciju plāns 2021.- 2027. gadam⁶⁸

2020.gadā pēc VARAM pasūtījuma tika izstrādāts Notekūdeņu apsaimniekošanas investīciju plāns 2021. - 2027.gadam (NŪIP2027), kas ietver Direktīvas 91/271/EEK pašreizējās īstenošanas situācijas novērtējumu, analīzi par esošas infrastruktūras stāvokli un nepieciešamajām investīcijām, lai panāktu atbilstību direktīvas prasībām. NŪIP2027 ietvaros ir analizēti investīciju ieguldījumu virzieni un piemērojot iepriekš saskaņotu metodiku, noteikti efektīvākie no tiem.

Kā viena no būtiskām problēmām NŪIP2027 ir norādīta notekūdeņu dūņu atbilstoša izmantošana:

Notekūdeņu dūņu atbilstoša izmantošana	Būtiska problēma saistībā ar notekūdeņu apsaimniekošanu joprojām ir notekūdeņu dūņu izmantošana, jo bieži vien lielākais radušos dūņu apjoms atrodas pagaidu glabāšanā notekūdeņu attīrīšanas iekārtās.
Risinājums	Būtu nepieciešams rast atbalsta instrumentus centralizētu notekūdeņu dūņu apstrādes un pārstrādes centru izveidei reģionos, pirms tam izstrādājot vienotu valsts atbalsta stratēģiju notekūdeņu dūņu pārstrādei un izmantošanai. Efektīva dūņu izmantošana būtu jāvērtē arī aprītes ekonomikas kontekstā.

NŪIP2027 paredz sekojošus pasākumus dūņu apsaimniekošanai:

Dūņu apsaimniekošana	• Jaunu dūņu lauku izbūve; • Esošo dūņu lauku rekonstrukcija un pilnveide (jumta, sienu u.c elementu izbūve); • Iekārtu un mehānismu iegāde dūņu atūdeņošanai, apstrādei un pārstrādei.	Dūņu apsaimniekošana ir neatņemama notekūdeņu attīrīšanas rezultātā sasniegtā gala produkta rīcība, kurai līdz šim nav bijusi pievērsta pietiekama uzmanība. No vides viedokļa – dūņas ir atkritumu produkts, kuras iespējams pārstrādāt un izmantot otrreizēji. Tādējādi, būtu jāsniedz atbalsts dūņu apsaimniekošanai un kompleksi risinājumi dūņu pārstrādei.
-----------------------------	---	--

⁶⁸ <https://www.varam.gov.lv/lv/attistibas-planosanas-dokumentu-projekti>

Kopējās nepieciešamās investīcijas notekūdeņu dūņu atbilstošas utilizācijas nodrošināšanai veido 37,5 milj EUR apjomu.

Papildus plānā apkopota arī informācija no ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējiem, kas aptauju laikā norādīja uz problemātisko situāciju notekūdeņu dūņu utilizācijas jautājumos. Drošākais notekūdeņu dūņu utilizācijas veids ir to nodošana atkritumu apsaimniekošanas poligonos, tomēr šis risinājums atsevišķos gadījumos ir izmaksu ziņā dārgs, īpaši, ja atkritumu poligons atrodas tālu, bet radītais notekūdeņu dūņu apjoms liels. Papildus par notekūdeņu dūņu noglabāšanu šādos poligonos ir jāmaksā, kas pie liela notekūdeņu dūņu apjoma sastāda ievērojamas summas.

Populārākais notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas risinājums, kas norādīts ziņojumā ir to nodošana zemnieku saimniecībām to izkaisīšanai uz lauksaimniecībā izmantojamām zemēm, vai nodošana koģenerācijas stacijām. Bieži vien ūdenssaimniecības uzņēmums ir spiests arī piemaksāt par notekūdeņu dūņu nodošanu koģenerācijas stacijās. Lai arī šie risinājumi ir visai populāri, tomēr ūdenssaimniecības uzņēmumi norāda uz nestabilo situāciju, jo šie uzņēmēji var pieņemt lēmumu nākotnē notekūdeņu dūņas vairs nepieņemt.

Salīdzinoši rets risinājums, bet ilgtermiņā drošs ir, ja ūdenssaimniecības uzņēmums veic notekūdeņu dūņu pārstrādi uzņēmuma teritorijā pārvēršot notekūdeņu dūņas trūdvielās iepriekš sajaucot ar zāli un lapām. Labākam komposta sastāvam var tikt piejauktas dažāds minerālvielas. Kad notekūdeņu dūņas ir satrudējušas, sadarbībā ar pašvaldību, tās tiek izmantotas pašvaldības apzaļumošanā. Atsevišķos gadījumos to pat ir iespējams tirgot, ja prece ir atbilstoši iesaiņota un pozicionēta tirgū. Šāds risinājums tiek pielietots gan atsevišķās lielās, gan mazās aglomerācijās, taču lai šādu risinājumu realizētu plašākā mērogā, ir nepieciešama atbilstoša infrastruktūra.

Atkritumu apniekošanas valsts plāns 2021. - 2028. gadam⁶⁹

2021.gada 21.janvārī ar ministru kabineta rīkojumu Nr.45 tika apstiprināts “ Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021.-2028. gadam (AAVP 2028), kurā norādīts, ka atkritumu apsaimniekošanas nozare ir viena no svarīgākajām vides aizsardzības nozarēm valstī. Savukārt atkritumu apsaimniekošanas sistēmas pārvaldība ir viens no būtiskākajiem jautājumiem ES un Latvijas attīstības plānošanas dokumentos, it īpaši vides aizsardzības, klimatneitralitātes un dabas resursu labas pārvaldības un apsaimniekošanas jomās. AAVP 2028 atzīst, ka lai veicinātu atkritumu pārstrādes apjomu pieaugumu, nepieciešams sniegt atbalstu jaunu pārstrādes iekārtu izveidei un esošo iekārtu tehnoloģisko procesu pilnveidošanai. Tiek pieņemts, ka pārstrādes jaudu pieejamība radīs kumulatīvu efektu – veicinās papildu atkritumu apjoma atdalīšanu no apglabājamo atkritumu plūsmas.

AAVP 2028 norādīs, ka turpmākai pārstrādes attīstībai būtu nepieciešama sekojošu aktivitāšu īstenošana

- *Bioloģisko atkritumu un pārtikas atkritumu pārstrāde transporta degvielā - atsevišķu iekārtu izbūve bioloģisko atkritumu un pārtikas atkritumu pārstrādei, kas savākti no o vairumtirdzniecības bāzēm, loģistikas centriem, tirgiem, pārtikas ražošanas uzņēmumiem arī lielveikaliem un sabiedriskās ēdināšanas.*

⁶⁹ <https://likumi.lv/ta/id/320476-par-atkritumu-apsaimniekosanas-valsts-planu-20212028-gadam>

- *Iekārtas materiālu pārstrādei (stikls, plastmasas, papīrs, tekstils, u.c.). Prioritāri atbalstāmas tādu materiālu pārstrādes iekārtas, kuru tirgus un eksporta iespējas ir ierobežotas.*
- *BNA pārstrādei nepieciešamā infrastruktūra sadzīves atkritumu apglabāšanas poligonos, tajā skaitā arī BNA pārstrādei kopā ar sadzīves notekūdeņu attīrīšanas iekārtu dūņām.*
- *Dabaszāzes kvalitātes biometāna sagatavošanas iekārtas - iekārtas poligonu gāzes, t.sk. gāzes no BNA anaerobās fermentācijas iekārtām attīrīšanai un sagatavošanai, lai gāzi izmantotu kā degvielu autotransportam.*

4. tabula

AAVP 2028 paredzēto pasākumu īstenošanai nepieciešamais un pieejamais finansējums un tā avoti

Nr. p.k.	Pasākums	Piezīmes un pamatojums	Rezultāts	Investīcijas
5	Investīcijas atkritumu pārstrādes infrastruktūrā			
5.1.	Bioloģisko atkritumu un pārtikas atkritumu pārstrāde	BA un PA pārstrāde transporta degvielā - atsevišķu iekārtu izbūve BA un PA pārstrādei, kas savākti no vairumtirdzniecības bāzēm, loģistikas centriem, tirgiem, pārtikas ražošanas uzņēmumiem arī lielveikaliem un sabiedriskās ēdināšanas. Atbalstāma tādu iekārtu izbūve, kas nodrošina augstvērtīgu energoresursu ražošanu, piemēram, dabaszāzes kvalitātes biometāns, bioetanols. Nepieciešamā iekārtu jauda tiek lēsta 20 tūkst. t/gadā - PA un ~20 tūkst. t/gadā pārtikas ražošanas blakusprodukti, prognozētās investīciju izmaksas ~ 625 EUR uz pārstrādes jaudas tonnu. Pasākuma īstenošanas rezultātā nodrošināta jaunu, augstas pievienotās vērtības, pārstrādes iekārtu izveide, prognozējamais pārstrādes jaudu pieaugums līdz 40 tūkst. t/gadā.	Jaunu, augstas pievienotās vērtības, pārstrādes iekārtu izveide, prognozējamais pārstrādes jaudu pieaugums līdz 20 tūkst. t/gadā	25 000 000
5.3.	Sadzīves NAI dūņu pārstrāde	Investīcijas NAI dūņu pārstrādes infrastruktūras izveidē 6-8 sadzīves atkritumu apglabāšanas poligonos – infrastruktūras pielāgošana, iekārtu iegāde notekūdeņu dūņu komposta sagatavošanai. Prognozētais dūņu pārstrādes apjoma pieaugums novērtēts ~50 tūkst. t/gadā. Vidēji viena dūņu pārstrādes laukuma izveides investīciju izmaksas (t.sk. iekārtu un aprīkojuma piegādes) indikatīvi novērtētas ~350 tūkst. EUR.	NAI dūņu pārstrādes apjoma pieaugums par ~ 50 tūkst. t/gadā	2 500 000
5.4.	Dabaszāzes kvalitātes biometāna sagatavošanas rūpnīcas no bio/ poligonu gāzes	Iekārtas poligonu gāzes, (t.sk. gāzes no BNA pārstrādes iekārtām) attīrīšanai un sagatavošanai izmantošanai kā transporta degvielu. Iekārtas izvietojamas poligonos "Daibe", "Ciniši", "Janvāri", "Ķīvītes" un "Brakšķi". Prognozētā iekārtu jauda 250-350 Nm ³ /h. Plānotās investīciju izmaksas viena iekārtu komplekta izveidei 3,5-4,0 milj. EUR.	Izveidotas 5 iekārtas, ar darbības jaudu no 250-350Nm ³ /h	15 000 000

Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam

Vides politikas pamatnostādņu 2021.-2017.gadam (turpmāk – VPP) uzdevums – kalpot par “jumta” politikas plānošanas dokumentu visām politikām vides jomā, parādot vides svarīgākos resursus, galvenos ietekmējošos faktorus un slodzes, kas rada piesārņojumu, risku sabiedrībai un dabai, kā arī resursu ilgtspējīgu patēriņu.

Galvenie vides politikas mērķi, kas izvirzīti VPP lielā mērā izriet un ir atbilstoši ES vides politikas mērķiem un ilgtspējīgās attīstības virzieniem:

- 1) Samazināt riskus (klimata pārmaiņu, piesārņojuma, katastrofu) cilvēku dzīves videi, veselībai un labklājībai;
- 2) Samazināt piesārņojumu vidē (ūdenī, gaisā, augsnē, dabā), nodrošinot labu vides stāvokli un dabas kapitāla saglabāšanu;
- 3) Nodrošināt ilgtspējīgu resursu patēriņu;
- 4) Nodrošināt ar citiem sektoriem saskaņotu vides rīcībpolitiku un vides pamatprincipu iekļaušanu sektoru politikās.

Latvija lauku attīstības programma 2014-2020 (LLAP2020)⁷⁰

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17.decembra Regulai (ES) Nr. 1305/2013 Latvija sagatavo un iesniedz vienu Lauku attīstības programmu, kas nosedz visu Latvijas ģeogrāfisko teritoriju. Lauku attīstības programmas ir būtisks instruments līdzsvarotas lauku teritoriju attīstības, konkurētspējas un dabas resursu ilgtspējīgas izmantošanas nodrošināšanai valstī. LLAP2020 aktuālā (9.0) versija - apstiprināta 2020.gada 16.jūnijā.

Ilgtermiņa stratēģiskie lauku attīstības politikas mērķi atbilstoši LLAP2020 ir:

- 1) *lauksaimniecības konkurētspēja;*
- 2) *dabas resursu ilgtspējīgas apsaimniekošanas un klimata politika;*
- 3) *līdzsvarota teritoriālā attīstība lauku apvidos.*

Un, lai nodrošinātu izvirzīto lauku attīstības politikas mērķu sasniegšanu un izpildi, ir noteiktas šādas kopīgās ES lauku attīstības prioritātes:

- 1) *veicināt zināšanu pārnesi un inovāciju lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos;*
- 2) *uzlabot visu lauksaimniecības veidu konkurētspēju un stiprināt saimniecību dzīvotspēju;*
- 3) *veicināt pārtikas aprites organizēšanu un riska pārvaldību lauksaimniecībā;*
- 4) *atjaunot, saglabāt un uzlabot no lauksaimniecības un mežsaimniecības atkarīgās ekosistēmas;*
- 5) *veicināt resursu efektīvu izmantošanu un atbalstīt pret klimata pārmaiņām noturīgu ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības nozarē;*

⁷⁰ <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/latvijas-lauku-attistibas-programma-2014-2020-gadam?id=20631#jump>

6) *veicināt sociālo iekļautību, nabadzības samazināšanu un ekonomisko attīstību lauku apvidos.*

LLAP2020 nav tieši pasākumi, kas vērsti uz lokālo bioresursu, piemēram, notekūdeņu dūņu izmantošanu, bet vienā no pasākumiem, netieši tiek veicināta bioresursa izmantošana, jo pasākuma “Ieguldījumi materiālajos aktīvos” mērķis ir: Attīstīt konkurētspējīgas un ilgtspējīgas lauku saimniecības, kuras efektīvi ražo lauksaimniecības produktus un darbojas pēc principa „mazāk resursu, labāks rezultāts”, kā arī veicināt produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu, tādējādi paaugstinot pārtikas produktu ražošanas nozares konkurētspēju, palielinot vietējo pārtikas produktu īpatsvaru pārtikas patēriņā un lauksaimniecības produktu eksportā. Šī pasākuma vides ietekmes aprakstā gan norādīts, ka atbalsta piešķiršanas nosacījumi paredz priekšroku pasākumiem un projektiem, kas vērsti uz energoresursu efektīvu izmantošanu un atbalsts prioritāri piešķirams projektiem, kuros paredzama augstāku energoefektivitātes rādītāju sasniegšana ēkās un iekārtās. Lauku saimniecību modernizācija jeb investīcijas iekārtās, aprīkojumā un tehnoloģijās atstās pozitīvu ietekmi uz ūdeņu un gaisa kvalitāti, jo aizstās tehnoloģiski novecojušus procesus un iekārtas, kam raksturīga relatīvi liela piesārņojošā darbība un resursietilpība (piemēram, augsts kurināmā patēriņš). Pasākuma ietvaros ir paredzēts atbalsts kūsmēsļu krātuvju izveidošanai lopkopības saimniecībās, kas uzskatāms par ļoti nozīmīgu negatīvo ietekmi uz dažādiem vides komponentiem (tostarp bioloģisko daudzveidību virszemes ūdensobjektos) mazinošu risinājumu, kas ievērojamā apjomā kompensēs ar citiem LLAP2020 pasākumiem saistāmu iespējamo negatīvo ietekmi – piemēram, jaunu būvju celtniecības laikā pastāv vairāki ar piesārņojuma rašanos un izplatību saistīti riski, kas var novest pie augsnes un ūdens, kā arī pazemes ūdens lokālas degradācijas.

Tāpat efektīva notekūdeņu dūņu izmantošana varētu tikt skatīta arī Pasākuma „Agrovide un klimats” 3.apakšpasākumā: „Videi draudzīgas saimniekošanas veicināšana”, kura mērķi ir:

- *veicināt videi draudzīgu saimniekošanas metožu izmantošanu lauksaimnieciskajā darbībā, bioloģiskās daudzveidības aizsardzību un vērtību palielināšanu, lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma samazināšanu ūdenī un augsnē;*
- *paaugstināt lauksaimniecības produkcijas ražotāju informētību par videi draudzīgām lauksaimnieciskās darbības metodēm;*
- *veicināt resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu.*

Vienlaikus publicētajā LLAP2020 versijā pie ieteikumu ieviešanas sadaļas 3.2.15. “Klimata pārmaiņu mazinoši un inovatīvi risinājumi” kā ieteikums norādīta informācija, ka LLAP2020 “*Programmā nav iekļauti vairāki pasākumi, kas var dot būtisku ieguldījumu prioritātes mērķu sasniegšanā, piemēram, mērķtiecīga organisko vielu satura palielināšana aramzemēs, īscirtmeta kokaugu plantāciju ieaudzēšana un izmēģinājumu bāzes attīstība inovatīvu mežsaimniecības un lauksaimniecības risinājumu demonstrēšanai. Faktiski, LAP 2014-2020 neiekļauto pasākumu ieguldījums ietekmes uz klimata izmaiņām mazināšanas izteiksmē pat esošā finansējuma līmenī var vairākkārtīgi pārsniegt paredzēto pasākumu sagaidāmo ieguldījums. Piemēram, organisko vielu uzkrājuma palielināšana augsnē sekmēs pārējo barības vielu uzkrāšanos augsnē, samazinās to izskalošanās risku un uzlabos ūdens režīmu, kas nākotnē, palielinoties bezlietus periodu ilgumam, samazinās lauksaimniecības riskus. Aktivitātei var definēt kvantificējamu mērķi palielināt oglekļa uzkrājumu aramzemēs līdz 2020.gadam vismaz par 10 %. To var panākt, iestrādājot augsnē kūsmēsļus, salmus, sapropeli, kūdru, sadzīves atkritumu un notekūdeņu dūņu kompostus, kā arī koksnes pelnus un*

daļēji pārņemtu koksni un kūdru.” No minētā secināms, ka veidojot nākamo Latvijas lauku attīstības programmu pastāv iespējas paredzēt pasākumus, kas veicinās klimata mērķu sasniegšanu un vienlaikus, arī notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu šo mērķu sasniegšanā.

Upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāni (UBAP)⁷¹

Direktīvas 2000/60/EK galvenais mērķis ir saglabāt un uzlabot virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti, bet tā sasniegšanai paredzēts instruments – UBAP un pasākumu programmu izstrāde un atjaunošana reizi 6 gados. Upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāni ir reģionāla mēroga plānošanas dokumenti ūdeņu aizsardzības un ilgtspējas nodrošināšanai. Katram upju baseinu apgabalam tiek izstrādāts savs plāns 6 gadu periodam. Latvijā ir izstrādāti šādi UBAP:

- 1) *Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021.gadam;*
- 2) *Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021.gadam;*
- 3) *Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021.gadam;*
- 4) *Ventas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021.gadam.*

UBAP ir vidēja termiņa attīstības dokuments, kas raksturo esošo ūdens kvalitāti, slodzes, ietekmes, sniedz riska izvērtējumu un, ja ūdeņu kvalitāte nav laba vai pastāv risks ka tā pasliktināsies, piedāvā iespējamus risinājumus, tādējādi UBAP apskata iespējams ūdens vides apdraudējumus un riskus no dažādiem aspektiem. Attiecībā un notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu plānos ietvertā informācija ir apjoma ziņā neliela un ņemot vērā spēkā esošo UBAP plānu darbības termiņu un izstrādes laiku (apstiprināti 2015.gada novembrī un decembrī) tā nav aktuāla, tāpēc šeit detalizēti netiks analizēta, ņemot vērā ziņojuma esošās situācijas aprakstā iekļautos aktuālos datus par dūņu apjomu. UBAP plānos notekūdeņu dūņas kalpo kā indikators, kas palīdz novērtēt notekūdeņu attīrīšanu un piesārņojošo vielu iespējamo ietekmi uz vidi, jo tas spilgti atspoguļo attiecīgajā upju baseinā esošo antropogēno ietekmi, piemēram 2013.gadā saskaņā ar Daugavas UBAP datiem, lielākās smago metālu emisijas notekūdeņu dūņās tika konstatētas ūdensobjektos, kuru tuvumā atrodas lielās pilsētas – Rīga, Daugavpils, Madona u.c., kas sasaucas ar cilvēka darbības un ekonomiskās aktivitātes koncentrēšanos.

UBAP apskatītājā periodā (2013.gads), visos četros plānos secināts, ka notekūdeņu dūņas kopumā (izņemot nelielus apjomus) atbilst 1. un 2.klasei (līdzīgi kā arī vēlākos gados), kas nozīmē, ka tās satur mazu piesārņojuma apjomu un tās var izmantot lauksaimniecībā, kompostēt vai izmantot apzaļumošanai vai degradēto platību rekultivācijai, kas dažādos apjoms arī ticis darīts 2013.gadā. Plānos gan nav norādītas precīzas teritorijas, kurās notiek šo notekūdeņu dūņu izkliede kā mēslošanas līdzeklim vai kā augsnes kvalitātes atjaunotājam. Visos četros UBAP noteikts, ka īpaša uzmanība ir jāpievērš prioritāro vielu apjomam notekūdeņu dūņās, proti, Cd, Hg, Ni un Pb apjomam ir jāsamazinās līdz nulles emisijai līdz 2020.gadam, taču nav norādīts, kā šādu mērķi sasniegt, ņemot vērā, ka minētie elementi

⁷¹ <https://www.meteo.lv/lapas/vide/udens/udens-apsaimniekosana-/upju-baseinu-apgabalu-apsaimniekosanas-plani-/upju-baseinu-apgabalu-apsaimniekosanas-plani-un-pludu-riska-parvaldiba?id=1107&nid=424>

notekūdeņu dūņās nonāk nevis to attīstības (augšanas) laikā, bet no NAI ienākošās notekūdeņu plūsmas un tikai aizliedzot saimnieciskajā darbībā un mājāsaimniecībās, izmantot šos elementus saturošus produktus, var tikt mazināta to nokļūšana notekūdeņos un to dūņās.

UBAP būtu uzskatāms par plānošanas dokumentu, kas palīdz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu veikt tā, lai tā negatīvi neietekmētu ūdens vidi, ļaujot notekūdeņu dūņas neizkliedēt vietās, kur ūdens kvalitāte ir slikta, vai pastāv risks laba līmeņa nenodrošināšanai.

5. Investīciju regulējums un vērtējums notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas kontekstā

Ņemot vērā, ka notekūdeņu dūņas ir viens no notekūdeņu apsaimniekošanas procesa posmiem jeb procesa laikā radītais atlikums (atkritums), to apsaimniekošanai uz šīs izvērtējuma veikšanas brīdi nav pieejamas atsevišķas valsts, ES vai citu ārvalstu finanšu avotu veidotas investīciju programmas, līdz ar to ir nepieciešams izvērtēt vai investīcijas notekūdeņu dūņu apsaimniekošanai nav iekļautas esošajās vai plānotajās (ņemot vērā to izstrādes stadiju) nacionāla vai starptautiska mēroga investīciju programmās, kas mērķētas ūdenssaimniecības pakalpojumu attīstībai vai atkritumu apsaimniekošanas jomas pilnveidei.

Darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība” 2014. – 2020.gada plānošanas periodam⁷²

Investīcijas ar ES fondu līdzfinansējumu uz šīs ziņojuma izstrādes brīdi tika un tiek piešķirtas saskaņā un atbilstoši EK 2014.gada 11.novembrī apstiprinātajai darbības programmai “Izaugsme un nodarbinātība” 2014. – 2020.gada plānošanas periodam, kurā ar notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanu saistītas divas ieguldījumu prioritātes:

- 5.2. *Investēt atkritumu apsaimniekošanas nozarē, lai ievērotu Savienības acquis noteiktās prasības vides jomā un nodrošinātu dalībvalstu identificētās vajadzības pēc investīcijām, kas pārsniedz minētās prasības, vides saglabāšana un aizsardzība un resursu efektīvas izmantošanas veicināšana, ar sasniedzamais rezultāta rādītājs:*
 - Iedzīvotāju īpatsvars, kuriem nodrošināti normatīvo aktu prasībām atbilstošu centralizēto notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumu pieslēgumi.
- 5.3. *Investēt ūdenssaimniecības nozarē, lai ievērotu Savienības acquis noteiktās prasības vides jomā un nodrošinātu dalībvalstu identificētās investīciju vajadzības, kas pārsniedz minētās prasības, ar sasniedzamo rezultāta rādītāju:*
 - Pārstrādei un reģenerācijai nodoto atkritumu daudzums attiecībā pret attiecīgajā gadā radīto atkritumu daudzumu.

Minēto prioritāšu sasniedzamie mērķi nav saistīti ar notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, līdz ar to arī nacionālās investīciju atbalsta programmās jeb specifiskajos atbalsta mērķos nav paredzētas un minētajā plānošanas periodā pieejamas investīcijas, kuras būtu piesaistāmas notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas uzlabošanai vai attīstībai. Ņemot vērā minēto, turpmāk nav detalizēti vērtēti nacionālā mēroga normatīvie akti, kas saistīti ar minēto ieguldījumu prioritāšu ieviešanu,

- *Ministru kabineta 2016. gada 21. jūnija noteikumi Nr. 403 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 5.3.1. specifiskā atbalsta mērķa “Attīstīt un uzlabot*

⁷² <https://www.esfondi.lv/planosanas-dokumenti>

ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas pakalpojumu kvalitāti un nodrošināt pieslēgšanas iespējas"⁷³ īstenošanas noteikumi",

- *Ministru kabineta 2016. gada 30. augusta noteikumi Nr. 588 Rīgā "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 5.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt dažāda veida atkritumu atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un reģenerāciju" 5.2.1.2. pasākuma "Atkritumu pārstrādes veicināšana" īstenošanas noteikumi*"⁷⁴,

jo tajā apskatīta šo investīciju ieviešanas nosacījumi, bet ieguldījumu mērķi nedrīkst un neatšķiras no Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" mērķiem.

Priekšlikums EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma un migrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Robežu pārvaldības un vīzu instrumentu

Kopējo noteikumu regulā (turpmāk - KNR) atrunāti vispārējie juridiskie un finansiālie aspekti priekšlikuma nosaukumā minēto fondu darbībai un veidošanai, paredzot fondu finanšu ietilpību, kā arī noteiktus kritērijus, principus un aspektus, kas minēto ES fondu izveidē un īstenošanā ir jāņem vērā un, kas turpina 2014.-2020.gada plānošanas periodā uzsāktos principus, piemēram:

- *nepieciešamību veicināt finanšu instrumentu plašāku izmantošanu visās investīciju jomās, kur tas ir iespējams;*
- *vienkāršot fondu pārvaldības un kontroles sistēmu, padarīt fondu īstenošanu vienkāršāku finansējuma saņēmējiem;*
- *vienkāršotu izmaksu iespēju un maksājumu, kas pamatojas uz nosacījumu izpildi, izmantošanu;*
- *palielināt elastību attiecībā uz programmas mērķu un resursu pielāgošanu, ņemot vērā mainīgos apstākļus;*
- *ciešāk saskaņot investīciju programmas ar ES prioritātēm un palielināt to rezultativitāti jeb nodrošināt investīcijām uzskaitāmus un pierādāmus rezultātus.*

Attiecībā uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, pārstrādi un izmantošanu kā resursu būtisks ir Regulas 4.pantā norādītie visu plānoto investīciju veidu mērķi, no kuriem mērķis "Zaļāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām":

ERAF, ESF+, Kohēzijas fonds un EJZF atbalsta šādus politikas mērķus:

- (a) viedāka Eiropa, veicinot inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas;*
- (b) zaļāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām, veicinot tīru un taisnīgu enerģētikas pārkārtošanu, "zaļas" un "zilās" investīcijas, aprites ekonomiku, pielāgošanos klimata pārmaiņām un risku novēršanu un pārvaldību;*
- (c) ciešāk savienota Eiropa, uzlabojot mobilitāti un reģionālo IKT savienotību;*
- (d) sociālāka Eiropa, īstenojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru;*
- (e) iedzīvotājiem tuvāka Eiropa, ar vietējo iniciatīvu palīdzību veicinot pilsētu, lauku un piekrastes teritoriju ilgtspējīgu un integrētu attīstību.*

⁷³ <https://likumi.lv/ta/id/283303-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-5-3-1-specifiska-atbalsta-merka-attistit-un-uzlabot-udensapgades-un-kanalizācijas>

⁷⁴ <https://likumi.lv/ta/id/284706-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-5-2-1-specifiska-atbalsta-merka-veicinat-dazada-veida-atkritumu-atkartotu>

No minētā secināms, ka neatkarīgi no investīciju programmas vai fonda – plānotajiem notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas virzieniem, ja tajos ir būtiski piesaistīt ārējos finanšu atbalsta avotus, ir jābūt “zaļiem” un vēršiem uz aprites ekonomikas principu ieviešanu un klimata ietekmes mazināšanu.

Kopumā secināms, ka atbalsts atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanai ir paredzēts 1.politiskajā mērķī, bet, gan ūdenssaimniecības (mērķis 2.5. Veicināt ūdensefektivitāti), gan atkritumu jomas (mērķis 2.6. Attīstīt (pāriet uz) aprites ekonomiku, investējot atkritumu nozarē un resursu efektivitātē) investīciju piešķiršanai ir noteikti obligātie atbalsta veicinošā nosacījuma izpildes kritēriji, kas nozīmē atjaunināta notekūdeņu investīciju plāna un atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna izstrāde, tādējādi nodrošinot, ka investīcijas tiek vērsta virzienos, kas attiecīgajās nozarēs ir būtiskas no Direktīvu mērķu izpildes aspekta. Par izstrādātajiem plāniem skatīt 4.sadaļā.

Priekšlikums EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu⁷⁵ (nav apstiprināta gala versija)

ERAF un Kohēzijas fonda regulā par pamatu ir izmantoti KNR nospraustie politikas mērķi: tie ir sīkāk izstrādāti konkrētos mērķos, kuri ir nozīmīgi ERAF un Kohēzijas fonda kontekstā un kuru sasniegšanu var izsekot ar atbilstošiem rādītājiem. Regulā arī uzskaitītas neattiecināmās darbības, kas neietilpst fondu ietekmes tvērumā. Fondu darbības jomas un neattiecināmo darbību saraksta mērķis ir nodrošināt, ka investīciju atbalsts ir saskanīgs ar izvērtējumos gūtajiem pierādījumiem un ar Eiropas Savienības politikas un ilgtspējas mērķiem: atbalsts netiks piešķirts atkritumu poligoniem, lidostu infrastruktūrai, tabakas ražošanai un kodoliekārtu dezekspluatācijai.

Nemot vērā budžeta samazinājumus, lai arī turpmāk nodrošinātu investīciju kritisko masu, ERAF un Kohēzijas fonda regulā saglabātas tematiskās koncentrācijas prasības. Lielākā daļa (65 % līdz 85 %) līdzekļu tiks novirzīti to politikas mērķu sasniegšanai, par kuriem pierādījumi izvērtējumā un ietekmes novērtējums liecina, ka tiem ir vislielākā pievienotā vērtība, kā arī lielākais devums ES prioritātēs:

- *Prioritārais mērķis Nr. 1 “Viedāka Eiropa, veicinot inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas”;*
- *Prioritārais mērķis Nr. 2 “Zaļāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām, veicinot tīru un taisnīgu enerģētikas pārkārtošanu, “zaļas” un “zilas” investīcijas, aprites ekonomiku, pielāgošanos klimata pārmaiņām un risku novēršanu un pārvaldību”.*

No minētā secināms, ka investīcijas no ES fondu programmām notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas jomās 2021.-2027.gada plānošanas periodā būs pieejamas līdzīgi kā līdz šim - Kohēzijas un/vai ERAF fondu investīciju programmās. Regulas 1.pielikuma 1.tabulā iekļauti kopīgie ERAF (Investīcijas nodarbinātībai un izaugsmei un Interreg) un Kohēzijas fonda izlaides un rezultātu rādītāji, no kuriem secināms, ka notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas jomās ir sasniedzami šādi rezultāti:

RKR 41 – Iedzīvotāji, kuri pieslēgti uzlabotai ūdensapgādei	RKR 46 – Iedzīvotāji, kuriem pieejamas atkritumu reciklēšanas iekārtas un nelielas atkritumu apsaimniekošanas sistēmas
RKR 42 – Iedzīvotāji, kuri pieslēgti vismaz otrējai notekūdeņu attīrīšanai	RKR 47 – Reciklētie atkritumi

⁷⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM:2018:372:FIN>

RKR 43 – Ūdens zudumi RKR 44 – Pienācīgi attīrīti notekūdeņi	RKR 48 – Reciklētie atkritumi, ko izmanto par izejvielām RKR 49 – Reģenerētie atkritumi
--	---

Atkarībā no izvēlēta notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskā virziena, secināms, ka finansējums ES fondu investīciju tvērumā šādas stratēģijas pilnveidei varētu būt attiecināmas gan pret sasniedzamo rezultātu RKR 44, attiecībā uz pasākumiem un investīcijām, kas saistītas ar notekūdeņu dūņu apjoma samazinājumu notekūdeņu attīrīšanas iekārtās, uzlabojot attīrīšanas iekārtu procesus un to efektivitāti, gan atkritumu apsaimniekošanas jomā rezultātos RKR 47 un RKR 48, ja stratēģijā tiek definēti virzieni, kā pārstrādāt notekūdeņu dūņas kā bioloģiskos atkritumus vai no tām radīt izejvielas citiem ražošanas procesiem. Taču jāņem vērā, ka specifiskos investīciju ieguldījumu virzienus un nosacījumus, nosaka valsts darbības programmā, kura tāpat kā apskatītā regula ir izstrādes stadijā un var tikt precizēta. Tai pat laikā viennozīmīgi secināms, ka notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģijā izvēlētie risinājumi varēs tikt pilnībā vai daļēji finansēti no ES Kohēzijas fonda vai ERAF, tikai tādā gadījumā, ja tiks paredzēta notekūdeņu dūņu reciklēšana vai pārstrāde un/vai turpmāka izmantošana citos ražošanas procesos.

Jāņem vērā, ka ES līderu sanāsmē 2020. gada jūlijā tika panākta vienošanās, ka kopumā Latvijas ekonomikas attīstībai nākamo septiņu gadu laikā būs pieejami apmēram 10,5 miljardi eiro, no tiem 4,63 miljardi eiro atvēlēti kohēzijas politikas programmām (Eiropas Sociālais fonds + (ESF+), Kohēzijas fonds (KF), Eiropas Reģionālais attīstības fonds (ERAF)), no kurām 29% jeb apmēram 1.34 miljardi EUR (bez nacionālā līdzfinansējuma) tieši prioritārajam mērķim Nr.2 - Zaļāka Eiropa.

Darbības programma 2021. – 2027.gada plānošanas periodam⁷⁶ (nav apstiprināta gala versija)

Saskaņā ar ziņojuma izstrādes brīdi pieejamo dokumenta versiju, kas datēt ar 29.10.2020. secināms, ka ar notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas jomas investīcijām saistīti vairāki specifiskie atbalsta mērķi:

2.2.1.SAM “Veicināt ilgtspējīgu ūdenssaimniecību”

(194) Atbalstāmās darbības:

- Notekūdeņu attīrīšanas iekārtu tehnoloģiju un elementu modernizācija un pielāgošana atbilstoši jaudai, attīrīšanas kvalitātei, piesārņojuma novēršanai, kā arī energoefektivitātes uzlabošanas un atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanas pasākumi,*
- Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas infrastruktūras attīstība;*
- Veco, nolietoto kanalizācijas tīklu un infrastruktūras objektu, atjaunošana un pārbūve, kā arī jaunu tīklu izbūve;*
- Dzeramā ūdens auditmonitoringa veikšana, atbilstoši ES un nacionālo normatīvo aktu prasībām mazajās ūdensapgādes sistēmās (kas piegādā vidēji līdz 100 m³ ūdens diennaktī un aptver ap 20% Latvijas iedzīvotāju);*
- Mācības ūdensapgādes sistēmu uzturētājiem, par riska novērtēšanu un riska pārvaldību ūdensapgādes sistēmās, izvērtējot monitoringa parametru sarakstu un parametru izslēgšanas gadījumā samazinot turpmākās izmaksas par monitoringa veikšanu.*

⁷⁶ https://www.esfondi.lv/planosana-1_uz_23.01.2021

(197) Mērķteritorijas, t.sk. plānotais teritoriālo rīku izmantojums: notekūdeņu aglomerācijas, kurās radītā piesārņojuma slodze pārsniedz 2000 cilvēkekivalentus un ūdesapgādes sistēmas visā Latvijā.

2.2.2.SAM. “Pārejas uz aprites ekonomiku veicināšana”

(200) Atbalstāmās darbības:

- a) Atkritumu pārstrādes un reģenerācijas (t.sk., biogāzes ieguves) iekārtu jaudas palielināšana un jaunu jaudu nodrošināšana (īpaši attiecībā uz sadzīves atkritumiem un BNA; ieskaitot notekūdeņu dūņas kā biogēnos elementus; plastmasu (neiepakoju), tekstila, kā arī iepakojuma , pārstrādi).
- b) *Atkritumu dalītās savākšanas sistēmas paplašināšana, aptverot jaunas materiālu grupas – BNA, tekstils, bīstamie sadzīves atkritumi, mēbeles u.c., ieguldot finansējumu infrastruktūras attīstībā, kā arī šķirošanas līniju un tehnoloģiju modernizēšanā;*
- c) *Aprites ekonomikas principu ieviešana ražošanā un pakalpojumos, attīstot otrreizēju un slēgtu materiālu ciklu tehnoloģiju, veicinot pāreju uz otrreizēji izmantojamu un videi nekaitīgu izejvielu izmantošanu ražošanas tehnoloģiskajos risinājumos (“safe by design”), ieviešot ekodizaina principus preču ražošanā un materiālu izmantošanā, kā arī samazinot iepakojuma materiālu ietilpību un palielinot pārstrādājamību un ilglietojamību (atkārtotu lietošanu, preču labošanas pakalpojumu attīstība), un inovatīvu aprites uzņēmējdarbības modeļu izstrāde, izmantojot ecoefektīvu tehnoloģiju un ekoinovāciju ieviešanu un industriālās simbiozes veicināšana;*
- d) *Materiālu plūsmas izsekojamības paaugstināšanai un uzskaites sistēmas attīstīšanai un izveidei, paplašinot esošo uzskaiti un savienojot vairākas datu bāzes;*
- e) *Esošo atkritumu poligonu pielāgošana pārkvalifikācija vai pārveide citām atkritumu apsaimniekošanas darbībām, kā arī vietējā līmeņa atkritumu radīšanas samazināšanas, preču labošanas pakalpojumu attīstības un aprites ekonomikas veicināšanas pasākumi.*

(203) Mērķteritorijas, t.sk. plānotais teritoriālo rīku izmantojums: Visa Latvija.

Taču, kā norādīts apskatītā dokumenta 1.tabulā “Politikas mērķi un specifiskie atbalsta mērķi” pie SAM 2.2.1 - lai dūņu apsaimniekošanā veicinātu pāreju uz aprites ekonomikas principiem, atbilstoši Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģijai tiks investēts atbilstošs notekūdeņu dūņu apstrādes un pārstrādes infrastruktūras izveidē, t.sk., nodrošinot atbilstošu dūņu uzglabāšanu un atūdeņošanu, no kā secināms, ka detalizēti investīciju virzieni un nosacījumi tiks definēti atbilstoši Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģijai, tādējādi nodrošinot zināmu investīciju pieejamību izvēlētajās apsaimniekošanas stratēģijas ieviešanai. Minētais nosacījums par Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģijas ievērošanu investīciju piešķiršanā un sadalē, visticamāk ir attiecināms arī uz SAM 2.2.2., kurā investīciju atbalsts varētu būt pieejams gan ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējam kā notekūdeņu dūņu pārstrādātājam, gan atkritumu apsaimniekotājam, kurš cita starpā pārstrādā arī notekūdeņu dūņas kā BNA.

Ņemot vērā, ka Darbības programma 2021. – 2027.gada plānošanas periodam ir izstrādes stadijā, šobrīd nav izstrādāti un normatīvu analīzē iekļaujami 2021. – 2027. gada plānošanas perioda MK noteikumi vai to projekti, kuru izstrāde lielā mērā atkarīga no šajā Izvērtējumā iekļautā un izvēlēta notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģiskā virziena.

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA, ar ko izveido Taisnīgas pārkārtošanās fondu (COM(2020)0022)⁷⁷

Eiropas Komisija 2018. gada maijā iesniedza priekšlikumu par nākamo daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam. Priekšlikums liecināja, ka Eiropas Komisija ir apņēmusies pastiprināt rīcību klimata jomā, un tajā tika ierosināts šādām darbībām piešķirt 25 % no ES izdevumiem.

2019. gada decembrī Eiropas Komisija pieņēma paziņojumu par Eiropas zaļo kursu, kurā izklāstīts ceļvedis jaunai ES izaugsmes politikai. Kā daļu no zaļā kursa un lai sasniegtu mērķi efektīvi un taisnīgi panākt ES klimatneitralitāti, Eiropas Komisija ierosināja izveidot Taisnīgas pārkārtošanās mehānismu, kas ietvertu Taisnīgas pārkārtošanās fondu. Komisija norādīja, ka Taisnīgas pārkārtošanās mehānisms būtu jāvērs uz reģioniem un nozarēm, kuras visvairāk skar pārkārtošanās, ņemot vērā to atkarību no fosilā kurināmā, citastarp oglēm, kūdras un degslānekļa, un rūpnieciskajiem procesiem ar lielu siltumnīcefekta gāzu emisijas intensitāti. Mehānismu veidos trīs pīlāri:

- *Taisnīgas pārkārtošanās fonds,*
- *īpaša shēma programmas InvestEU satvarā,*
- *Eiropas Investīciju bankas (EIB) nodrošināts publiskā sektora aizdevumu mehānisms papildu investīciju mobilizēšanai attiecīgajos reģionos.*

No TPF galvenokārt tiks piešķirtas dotācijas. Īpašā pārejas shēma programmas InvestEU satvarā piesaistīs privātās investīcijas. EIB darbības veicinās publisko finansējumu. TPF satvarā sniegtais atbalsts būs vērsts uz ekonomikas diversifikāciju teritorijās, kuras klimatiskā pārkārtošanās skar visvairāk, kā arī uz šo teritoriju darba ņēmēju un darba meklētāju pārkvalificēšanu un aktīvu iekļaušanu. Investīcijām saskaņā ar diviem pārejiem Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma pīlāriem piemēros plašākus attiecināmības kritērijus, lai varētu atbalstīt arī ar enerģētikas pārkārtošanu saistītās darbības.

Taisnīgas pārkārtošanās fonds būs svarīgs instruments to teritoriju atbalstīšanai, kuras visvairāk ietekmē pārkārtošanās uz klimatneitralitāti, un reģionālo atšķirību palielināšanās novēršanai. Tā galvenais mērķis būs mazināt pārkārtošanās ietekmi, finansējot vietējās ekonomikas diversifikāciju un modernizāciju un mīkstinot negatīvo ietekmi uz nodarbinātību. Lai sasniegtu TPF mērķi, ar to atbalstīs investīcijas tādās jomās kā digitālā savienojamība, tīras enerģijas tehnoloģijas, emisiju samazināšana, rūpniecības teritoriju reģenerācija, darba ņēmēju pārkvalifikācija un tehniskā palīdzība.

TPF tiks īstenots saskaņā ar dalītas pārvaldības noteikumiem, kas nozīmē ciešu sadarbību ar valsts, reģionālajām un vietējām iestādēm. Lai varētu saņemt TPF atbalstu, dalībvalstīm būs jāiesniedz taisnīgas pārkārtošanās teritoriālie plāni. Šajos plānos tiks noteiktas konkrētas intervences jomas, pamatojoties uz pārkārtošanās izraisīto ekonomisko un sociālo ietekmi, jo īpaši attiecībā uz paredzamo darbvietu zudumu un rūpniecisko iekārtu ražošanas procesu ar visaugstāko siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitāti pārveidošanu.

Latvijā šobrīd izvirzīti vairāki investīciju virzieni, kuros plānots ieguldīt TPF finansējumu, bet kā virzienu, kas varētu būt saistāms arī ar notekūdeņu dūņu vai to komposta izmantošanu var uzskatīt vienu:

⁷⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020PC0022>

- **Kūdras nozares virzība uz klimatneitralitāti, veicinot pētniecību un inovācijas, kā arī teritoriju rekultivāciju.** Plānotais rezultāts: īstenota degradēto purvu rekultivācija, izvēloties piemērotāko rekultivācijas veidu, kā arī tiks veikta pētniecība attiecībā uz ilgtspējīgu kūdras nozari, tehnoloģiju attīstību un augstākas pievienotās vērtības produktu radīšanu.

Taksonomijas regula (EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) 2020/852 (2020. gada 18. jūnijs) par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai un ar ko groza Regulu (ES) 2019/2088⁷⁸

No 2020.gada 12.jūlija spēkā ir Regula 2020/852, kas ir viena no vairākām ES plānotajām darbībām, kas paredzētas, lai palīdzētu sasniegt trīs rīcības plāna mērķus:

- pārorientēt kapitāla plūsmas uz ilgtspējīgiem ieguldījumiem, lai sasniegtu ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi;
- pārvaldīt finanšu riskus, ko rada klimata pārmaiņas, dabas katastrofas, vides degradācija un sociālās problēmas; un
- veicināt finanšu un saimnieciskās darbības pārredzamību un ilgtermiņa perspektīvas.

Regulas mērķis ir informēt ieguldītājus par to, vai saimnieciskā darbība ir videi draudzīga, nosakot vienotus Eiropas Savienības (ES) mēroga kritērijus, kas attiecināmi ne tikai uz finanšu instrumentiem vai finanšu produktiem, bet arī uz ERAF, KF un citiem publiskā finansējuma avotiem. Saskaņā ar Regulas 2020/852 nosacījumiem (3.pants) ieguldījums ir vides ziņā ilgtspējīgs, un saimnieciskā darbība ir uzskatāma par vides ziņā ilgtspējīgu, ja minētā saimnieciskā darbība atbilst vairākiem nosacījumiem, tai skaitā tam jāatbilst vismaz vienam no 9.pantā minētajiem vides mērķiem:

- a) klimata pārmaiņu mazināšana (10.pants);
- b) pielāgošanās klimata pārmaiņām (11.pants);
- c) ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība (12.pants);
- d) pāreja uz aprites ekonomiku (13.pants);
- e) piesārņojuma novēršana un kontrole (14.pants);
- f) bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana.

Šobrīd tehniskās pārbaudes kritēriji, kas nosaka specifiskas prasības un robežlimitus, kas ļauj novērtēt katras aktivitātes ietekmes nozīmību un ilgtspējību ir izstrādāti tikai a) un b) apakšpunktu vides mērķiem.

Vienlaikus Regulas 2020/852 17.pantā iekļauts apraksts par principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošanas nosacījumiem, kas nosaka, ka veicot ieguldījumus kādā no šiem vides mērķiem, pat, ja ieguldījums atzīstams par ilgtspējīgu, nedrīkst nodarīt būtisku kaitējumu jebkuram citam no šiem vides mērķiem.

6. Rekomendācijas un priekšlikumi normatīvo aktu pilnveidei stratēģijas ieviešanas nodrošināšanai

⁷⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32020R0852>

Stratēģijas ieviešanas plānā (5.4.tabula) norādīti uzdevumi, kas saistīti ar tiesiskā regulējuma pilnveidi, lai nodrošinātu ne tikai Stratēģijas ieviešanai nepieciešamo tiesisko pamatojumu, bet arī veicinātu notekūdeņu dūņu kā resursa izmantošanu un pieejamību. 26.tabulā apkopoti priekšlikumi tiesiskā regulējuma izmaiņām, lai nodrošinātu Stratēģijas īstenošanu un tās ieviešanas plānā norādīto uzdevumu izpildi. Par faktisko priekšlikumu iestrādes vietu vai nepieciešamā tiesiskā regulējuma pilnveides formu lēmumu jāpieņem par ūdenssaimniecības politikas izstrādi atbildīgajai institūcijai – VARAM.

6.tabula

Tiesiskā regulējuma izmaiņu rekomendāciju un priekšlikumu apkopojums

Normatīvais akts	Izmaiņu apraksts
Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums⁷⁹	4.pants – jāpapildina ar deleģējumu MK izstrādāt noteikumus par notekūdeņu dūņu pārstrādes centru izveidi un darbību, likuma pārejas noteikumus, nosakot termiņu kurā šādi MK noteikumi jāizstrādā. 6.pants – jāpapildina ar, pienākumu pašvaldībām, noteikt vienu atbildīgo SPS par notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu novada teritorijā, likuma pārejas noteikumus, nosakot termiņu kurā šāds lēmums jāpieņem. 9.panta 2.daļas 8.punktu nepieciešams attiecināt arī uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, vienlaikus nosakot, ka maksa par pakalpojumu sniegšanu aprēķināma balstoties uz faktiskajām izmaksām.
MK noteikumi par notekūdeņu dūņu centru darbību	Izstrādājot MK noteikumus, kas regulē notekūdeņu dūņu centru darbību, jānosaka: - pienākums noteiktā dūņu centra reģiona pašvaldību SPS nogādāt notekūdeņu dūņas dūņu centrā un centra operatoram tās pieņemt; - noteikt notekūdeņu dūņu centra operatora pienākumus un tiesības; - regulē savstarpējo sadarbību starp notekūdeņu dūņu centra operatoru, citiem SPS un pašvaldībām; - noteikt minimālās izvirzāmās tehniskās prasības notekūdeņu dūņu centra aprīkojumam atkarībā no izvēlētajā notekūdeņu dūņu pārstrādes veida, lai visos notekūdeņu dūņu centros izveidotā infrastruktūra atbilstu vienādām minimālajām vides aizsardzības prasībām; - noteikt prasībām kādām jāatbilst notekūdeņu dūņām, kuras notekūdeņu dūņu centrā drīkst pieņemt; - nosaka vārtu maksas aprēķināšanas kārtību
MK 2016.gada 22.marta noteikumi Nr.174 “Noteikumi par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un lietošanu”⁸⁰	Nepieciešams papildināt ar nodaļu par notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas principiem pašvaldības teritorijā, nosakot tiesības un pienākumus novada atbildīgajam SPS kontrolēt, pārbaudīt un savākt notekūdeņu dūņas no visām novada NAI, veikt to apstrādi un nogādāt apstrādātas notekūdeņu dūņas uz notekūdeņu dūņu centru vai veikt to pārstrādi; Jānosaka kārtība, kādā tiek nodrošināta visu notekūdeņu dūņu savākšanai no mazajām NAI un koncentrēšanai novada lielākajās NAI; Noteikumu grozījumos jānosaka principi un kārtība, kādā novada SPS aprēķina un izstāda maksu citam novada SPS par tā notekūdeņu dūņu savākšanu, apstrādi un pārstrādi.
MK 2009.gada 27.oktobra noteikumi Nr.1227	9.punkts - Nepieciešams papildināt, nosakot, ka notekūdeņu dūņu apsaimniekošana ārpus ūdenssaimniecības pakalpojumu sistēmās, kur tās

⁷⁹ <https://likumi.lv/ta/id/275062-udenssaimniecibas-pakalpojumu-likums>

⁸⁰ <https://likumi.lv/ta/id/281230-noteikumi-par-sabiedrisko-udenssaimniecibas-pakalpojumu-sniegsanu-un-lietosanu>

“Noteikumi par regulējamiem sabiedrisko pakalpojumu veidiem”⁸¹	radītas, arī ir sabiedriskais ūdenssaimniecības pakalpojums, ja to veic ūdenssaimniecības sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs.
Ūdenssaimniecības sabiedrisko pakalpojumu tarifu aprēķināšanas metodika⁸²	Metodikā nepieciešams noteikt, ka izmaksas par notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu (ne tikai utilizāciju) ir uzskaitāmas atsevišķi; Jānosaka principi un aprēķini, kā aprēķina “vārtu maksu” par cita SPS radīto notekūdeņu dūņu pieņemšanu notekūdeņu dūņu centrā, kā arī nosakot, ka “vārtu maksa” nododošajam SPS ir iekļaujama notekūdeņu attīrīšanas tarifā.
MK 2011.gada 13.septembra noteikumi Nr.703 “Noteikumi par atkritumu apsaimniekošanas atļaujas izsniegšanas un anulēšanas kārtību, atkritumu”⁸³	Noteikumos, papildu Atkritumu apsaimniekošanas likumā noteiktajam, jānodrošina, ka nepārstrādātu vai pārstrādātu notekūdeņu dūņu, notekūdeņu dūņu komposta pārvadāšana starp NAI un nogāde uz utilizācijas vietu netiek piemērotas šo noteikumu prasības, tai skaitā gadījumos, kad šādu produktu pārvadā lauksaimnieks.
MK 2006.gada 2.maija noteikumi Nr.362 “Noteikumi par notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli”⁸⁴	Noteikumi jāpapildina nosakot, ka notekūdeņu dūņas nav uzskatāmas par atkritumu un pēc to pārstrādātas notekūdeņu dūņu centrā, to pārvadāšanai, iestrādei augsnē vai citām izmantošanas darbībām vairs nav nepieciešams piemērot normatīvo regulējumu, kas regulē atkritumu apsaimniekošanu. Arī uz notekūdeņu dūņu pārvadāšanu starp NAI pašvaldības robežās, vai to nogādei uz notekūdeņu dūņu centru, nav attiecināmas prasības par atkritumu pārvadāšanu. Papildināt MK noteikumu 2.pielikuma 2.tabula, 3.pielikums un 4.pielikums papildināmi ar mikroelementu noteikšanas prasību, kā arī agroķīmiskajiem rādītājiem, kas nepieciešami lauksaimniecības zemju mēslošanas plānu sastādīšanai, piemēram P ₂ O ₅ , K ₂ O. Jāizvērtē, vai noteikumos nav nepieciešams noteikt notekūdeņu dūņu pārstrādes produkta/atkrituma beigu statusu, kas varētu atbilst šobrīd noteiktajiem notekūdeņu dūņu kvalitātes standartiem, tādējādi veicinot šāda produkta noieta un pielietojuma nekaitīguma garantēšanu.
MK 2017.gada 23.maija noteikumi Nr.271 “Noteikumi par vides aizsardzības oficiālās statistikas un piesārņojošās darbības pārskata veidlapām”⁸⁵	Noteikumos nepieciešams papildināt un precizēt 1. un 4.pielikumu, kā arī citas saistītas sadaļas, nosakot, ka valsts statistikas pārskatā “2-Ūdens”, tie ievadīti un arī uzkrāti dati par notekūdeņu dūņu kvalitātes apliecībā iekļautajiem rādītājiem, tai skaitā agroķīmiskajiem rādītājiem, lai nodrošinātu statistiskās informācijas uzkrāšanu turpmākiem pētījumiem par notekūdeņu dūņu kvalitātes izmaiņām.
Ministru kabineta 2011. gada 26. aprīļa noteikumi Nr. 319 “Noteikumi par atkritumu reģenerācijas un apglabāšanas veidiem”⁸⁶	Nepieciešams precizēt noteikumu 1.pielikumu attiecībā uz notekūdeņu dūņām, nodrošinot, ka notekūdeņu dūņas pēc to aukstās fermentācijas un iestrādes augsnē, netiek uzskatīta par atkritumu apglabāšanu, bet pārstrādi.
MK 2017.gada 20. jūnija noteikumi Nr.353 “Prasības zaļajam publiskajam	Noteikumu 2.pielikuma sadaļā “4.1.2. ZPI prasības augsnes ielabošanas līdzekļiem” un 4.2.1. “ZPI prasības un kritēriji dārkopības pakalpojumiem” jāveic grozījumi, nodrošinot, ka arī no sadzīves kanalizācijas notekūdeņu

⁸¹ <https://likumi.lv/ta/id/199830-noteikumi-par-regulejamiem-sabiedrisko-pakalpojumu-veidiem>

⁸² <https://likumi.lv/ta/id/279283-udenssaimniecibas-pakalpojumu-tarifu-aprekinasanas-metodika>

⁸³ <https://likumi.lv/ta/id/236019-noteikumi-par-atkritumu-apsaimniekosanas-atlaujas-izsniegšanas-un-anulesanas-kartibu-atkritumu-tirgotaju-un-atkritumu-apsaimniekosanas-starpnieku-registracijasbnspun-informacijas-sniegšanas-kartibu-ka-ari-par-valsts-nodevu-un-tas-maksasanas-kartibu>

⁸⁴ <https://likumi.lv/ta/id/134653-noteikumi-par-notekudenu-dunu-un-to-komposta-izmantosanu-monitoringu-un-kontroli>

⁸⁵ <https://likumi.lv/ta/id/291027?&search=on>

⁸⁶ <https://likumi.lv/ta/id/229378-noteikumi-par-atkritumu-regeneracijas-un-apglabasanas-veidiem>

iepirkumam un to piemērošanas kārtība ⁸⁷	sistēmas atgūtās un pārstrādātās notekūdeņu dūņas, vai to komposts atbilst zaļā publiska principiem.
Kopējā lauksaimniecības politika 2021. – 2027.g.	Nepieciešams sadarbībā ar ZM izvērtēt iespējas Kopējās lauksaimniecības politikas ietvaros Vides un klimata sadaļā, atbalstīt pārstrādātās notekūdeņu dūņas vai to kompostu kā papildus atbalstāmu pasākumu, piemēram caur zaļināšanas atbalsta mehānismu.
Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2021.–2027. gada plānošanas perioda darbības programma ⁸⁸	Darbības programmas vai attiecīgajos Ministru kabineta noteikumos nepieciešams definēt specifisku kritēriju vai projektu rezultāta rādītāju (SAM 2.2.1.), lai varētu novērtēt notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas infrastruktūras projektus, jo šobrīd Darbības programmā iekļautais rezultāta rādītājs “Iedzīvotāji, kuriem uzlabota notekūdeņu attīrīšanas kvalitāte un efektivitāte” nebūtu attiecināms uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas infrastruktūru.

⁸⁷ <https://likumi.lv/ta/id/291867-prasibas-zalajam-publiskajam-iepirkumam-un-to-piemerosanas-kartiba>

⁸⁸ <https://www.esfondi.lv/planosana-1>